

การศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี
ตามแนวพระพุทธศาสนา

ตีพิมพ์ ๑๓๓๕

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของวารสารศึกษาศาสตร์ศึกษาศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย
สาขาวิชาศึกษาศาสตร์การปกครอง
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
สิงหาคม ๒๕๖๐
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหิดล)

การศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี
ตามแนวพระพุทธศาสนา

สินีนาด ฉลาดล้ำ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

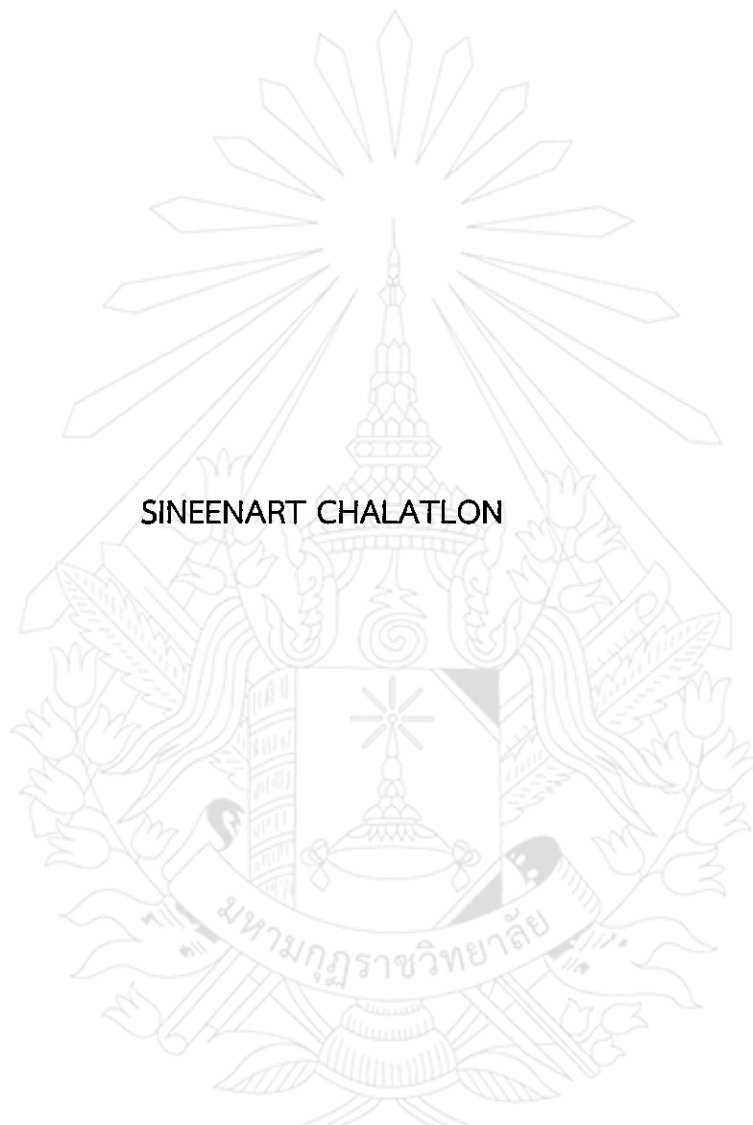
สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สิงหาคม ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

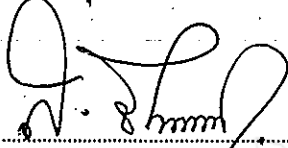
AN ANALYTICAL STUDY OF GOOD GOVERNANCE
IN BUDDHISTIC APPROACH

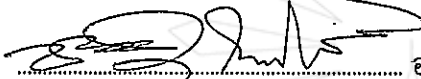

SINEENART CHALATLON

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF POLITICAL SCIENCE
DEPARTMENT OF GOVERNMENT
GRADUATE SCHOOL
AUGUST 2017
(COPY RIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY)

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา วิทยานิพนธ์
ของ นางสาวสินีนารถ ฉลาดล้ำฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

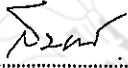

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์พิเศษ ดร.สุกิจ ชัยมุสิก)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ดร.ชวลิต ไหลรินทร์)

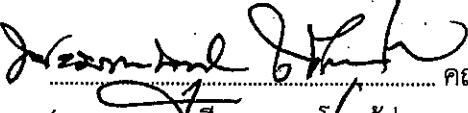
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ศรชัย ท้าวมิตร)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช)

..... กรรมการ
(ดร.สมภพ ระงับทุกข์)

บัณฑิตวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)
วันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

๕๖๒๐๑๕๐๓๓๑๐๐๖ : สาขาวิชา : รัฐศาสตร์การปกครอง; ร.ม. (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต)

คำสำคัญ : การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี/แนวพระพุทธศาสนา

สื่อนานา ฉลาดล้ำ : การศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา (AN ANALYTICAL STUDY OF GOOD GOVERNANCE IN BUDDHISTIC APPROACH) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.สุกิจ ชัยมุสิก อาจารย์ที่ปรึกษา. ดร.ชวลิต ไทลรินทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม. ๑๐๘ หน้า. ปี พ.ศ. ๒๕๖๐

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ๒) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา และ ๓) เพื่อวิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา วิทยานิพนธ์นี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหลักคำสอนเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ เอกสาร วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะเชิงพรรณนา

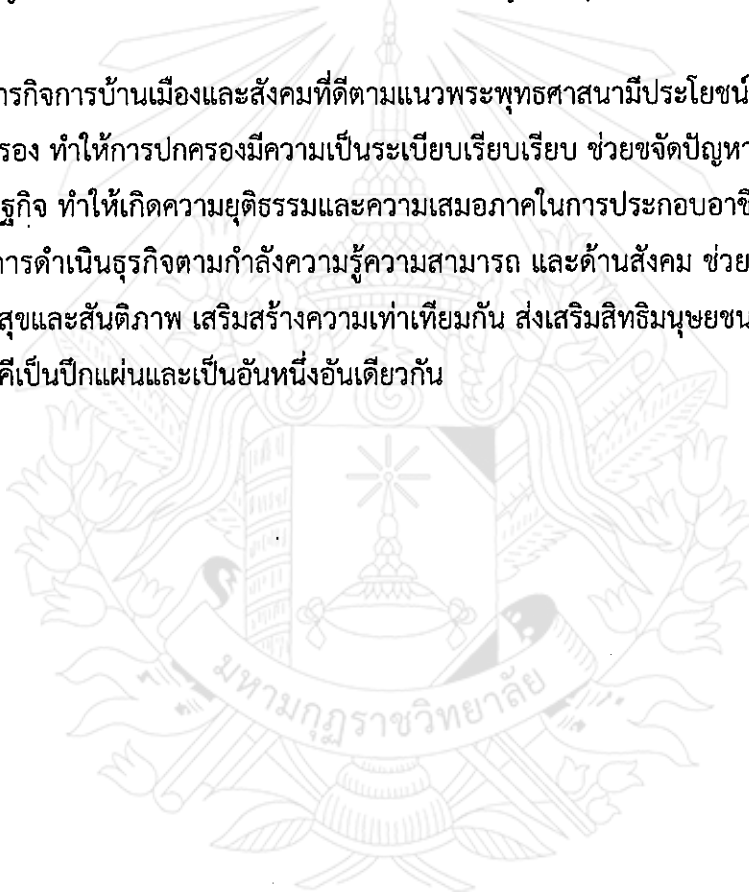
ผลการศึกษาพบว่า

๑) หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ประกอบด้วยหลักสำคัญ ๖ ประการ คือ ๑) หลักนิติธรรม ได้แก่การตรากฎหมาย กฎระเบียบและข้อบังคับให้มีความทันสมัย เป็นธรรมกับทุกฝ่ายโดยไม่เลือกปฏิบัติ ๒) หลักคุณธรรม ได้แก่ การเชิดชูส่งเสริมคุณธรรม ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม สนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน มีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพที่สุจริต ๓) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันโดยการปรับปรุงกลไกการทำงานของทุกองค์กรให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก ๔) หลักการมีส่วนร่วม ได้แก่การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การวางแผน การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ๕) หลักความรับผิดชอบต่อสังคม และความกล้าที่จะยอมรับผลของการกระทำ ๖) หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การใช้สอยทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมให้ประชาชนไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักประหยัดและใช้สอยสิ่งของอย่างคุ้มค่า

๒) หลักคำสอนเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา มีดังนี้คือ ๑. หลักนิติธรรม พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยด้วยความเสมอภาค และยุติธรรมโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ พุทธศาสนิกชนจะต้องประพฤติปฏิบัติหลักธรรมวินัยอย่างเท่าเทียม ๒. หลักคุณธรรม พระพุทธศาสนายกย่องเชิดชูคุณธรรมเหนือสิ่งอื่นใด หลักธรรมที่ใช้ในการบริหาร

กิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพระพุทธศาสนามีอยู่เป็นจำนวนมากเช่น หลักทศพิธราชธรรม เป็นต้น ๓. หลักความโปร่งใส พระพุทธศาสนาส่งเสริมให้ปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อให้เกิดความโปร่งใสทางกาย วาจา และจิตใจ ตามหลักกายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต ๔. หลักการมีส่วนร่วม พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับหลักการมีส่วนร่วมอย่างมาก เช่น หลักอภิปรายธรรม คือ หลักธรรมที่เป็นไม่มีความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ๕. หลักความรับผิดชอบ พระพุทธศาสนาสอนว่าทุกคนเกิดมาพร้อมกับหน้าที่และความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ญาติพี่น้อง และสังคม บุคคลทุกคนจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ๖. หลักความประหยัดและคุ้มค่า พระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักประหยัดในการใช้สอยทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เช่น หลักคำสอนเรื่อง มัตตัญญุตตา คือ ความรู้จักประมาณในการบริโภคและใช้สอยสิ่งที่มีอยู่ พระพุทธศาสนาไม่ส่งเสริมให้ใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย

๓) การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนามีประโยชน์และคุณค่า ดังนี้คือ ด้านการปกครอง ทำให้การปกครองมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ช่วยขจัดปัญหาทุจริตและคอร์รัปชัน ด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความยุติธรรมและความเสมอภาคในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินธุรกิจตามกำลังความรู้ความสามารถ และด้านสังคม ช่วยส่งเสริมให้สังคมอยู่อย่างมีความสุขและสันติภาพ เสริมสร้างความเท่าเทียมกัน ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และสร้างสังคมให้มีความสามัคคีเป็นปึกแผ่นและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

5620150331006: MAJOR : GOVERNMENT; M.Pol.Sc (MASTER OF POLITICAL SCIENCE)

KEYWORDS: GOOD GOVERNANCE/BUDDHISTIC APPROACH

SINEENART CHALATLON : AN ANALYTICAL STUDY OF GOOD GOVERNANCE IN BUDDHISTIC APPROACH: ADVISORY COMMITTEE : ASSOC.PROF.DR.SUKIT CHAIMUSIK, ADVISOR. DR. CHAVALIT LAIRIN, CO-ADVISOR. 108 PP. B.E. 2560 (2017).

This thesis aimed: 1) to study the principles of good governance; 2) to study Buddhist teachings relating to good governance in Buddhist approach; and 3) to analyze the benefits and values of good governance in Buddhist approach. The data of this qualitative thesis were collected from the Tipitaka, and related documents, and then analyzed, discussed and presented in a descriptive method.

The results of the research found that:

1) The principles of good governance comprised of 6 important components: 1) Rule of law: enacting law, rule and regulation which are update, fair and just to everyone without discrimination, 2) Merit: praising virtue and merit; adhering to the rightness and goodness; and encouraging government officials and people to have honesty, sincerity, diligence, patience, discipline, and perform trustworthy occupation, 3) Transparency: creating trust among each other by improving working mechanism of each organization to be transparent by revealing information straightforwardly, and providing ease to people in accessing the information, 4) Participation: Providing opportunities to people to participate, express ideas, set up plan and policy, and make decision on important issues, 5) Accountability: paying attention to public problems; placing importance on right, duty and social responsibility as well as having braveness to accept the results of his or her own conduct, and 6) Economy: using limited resources for the great benefits; encouraging people not to spend luxurious life, and knowing to save and use resources worthily.

2) The principles of good governance in Buddhist approach can be presented as follows: 1) Rule of law: The Buddha enacted discipline with equity and fairness without discrimination; all Buddhists have to follow the same rule and discipline equally, 2) Merit: Buddhism praises merit and virtue more than other things. There are many Buddhist teachings relating to good governance which can be presented as

Dasarajadhamma, the tenfold code of the king, or virtues of the ruler, 3) Transparency: Buddhism encourages Buddhist people to practice in the rule and discipline to be transparent by having good conduct in action, in word, and in thought, 4) Participation: Buddhism places great importance on participation; this can be seen in Aparihaniyadhamma, which means the principles leading never to decline but only to prosperity, 5) Accountability: Buddhism teaches that everyone is born with duty and responsibility to themselves, to their relatives and society; everyone has to be responsible for his or her own conduct, and 6) Economy: Buddhism teaches people to use resources with saving and worthiness such as the principle of moderation (Mattannuta) which suggests people to have moderation, temperance, and sense of proportion in spending resources.

3) Good governance in Buddhist approach has benefits and values as follows: in terms of governance, it can help improve the governance to have good discipline and regularity, eliminate misconduct and corruption. In terms of economy, good governance in Buddhist approach can generate fairness and equity in carrying on an occupation, and improve right and freedom in doing business with knowledge and capability. In terms of society, good governance in Buddhist approach encourages society to live with happiness and peace, create social equity and integrity, improve human rights, and build harmony and unity in society.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์พิเศษ ดร. สุกิจ ชัยมุสิก อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และ ดร.ชวลิต ไหลรินทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ให้คำปรึกษา และให้แนวคิดข้อเสนอแนะที่มีคุณค่ายิ่งและเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

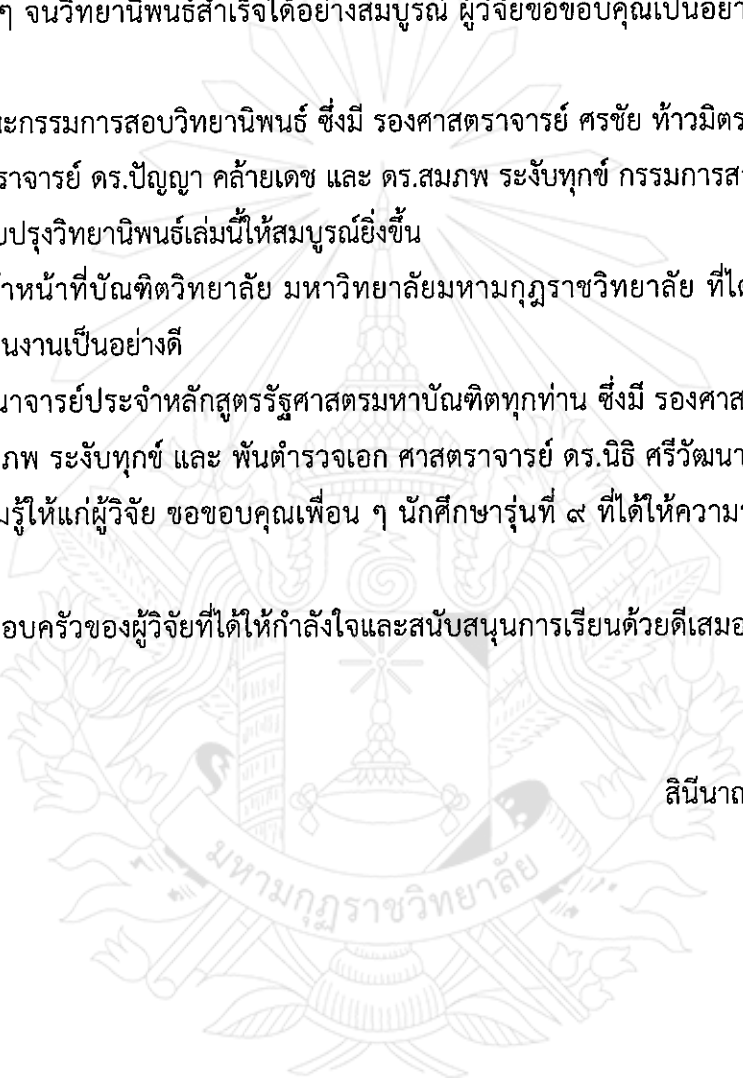
ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งมี รองศาสตราจารย์ ศรชัย ท้าวมิตร ประธาน กรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช และ ดร.สมภพ ระวังทุกข์ กรรมการสอบที่ได้ให้ ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้ให้ความ ช่วยเหลือในการประสานงานเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณคณาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิตทุกท่าน ซึ่งมี รองศาสตราจารย์ ศรชัย ท้าวมิตร ดร.สมภพ ระวังทุกข์ และ พันตำรวจเอก ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ ศรีวัฒนา ที่ได้ประ สติธิประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเพื่อน ๆ นักศึกษารุ่นที่ ๙ ที่ได้ให้ความร่วมมือใน การศึกษาค้นคว้าข้อมูล

ขอขอบคุณครอบครัวของผู้วิจัยที่ได้ให้กำลังใจและสนับสนุนการเรียนด้วยดีเสมอมา ทำให้ ผู้วิจัยเดินมาถึงจุดนี้ได้

สินีนาด ฉลาดล้ำ

สารบัญคำย่อ

ผู้วิจัยใช้พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๕๕ และ
ตรวจชำระใหม่ ๒๕๕๖ โดยมีคำย่อ และคำเต็มของคัมภีร์เรียงลำดับ ดังนี้

คำย่อ	คำเต็ม
พระสุตตันตปิฎก	
ที.ม.	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคค
ที.ปา.	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค
ม.ม.	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณาสก
ส.ส.	สุตตันตปิฎก สยัตตนิกาย สคาถวรรค
อง.จตุกก.	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิปาต
อง.สตตก.	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สตตกนิปาต

สำหรับการอ้างตัวเลข ที่อยู่หลัง ชื่อย่อคัมภีร์ ผู้วิจัยใช้แบบ ๓ ตอน คือเลขเล่ม/เลขข้อ/เลข
หน้า ตัวอย่างเช่น ที.ปา.๑๑/๘๑/๖๐. หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่มที่ ๑๑
ข้อ ๘๑ หน้า ๖๐.

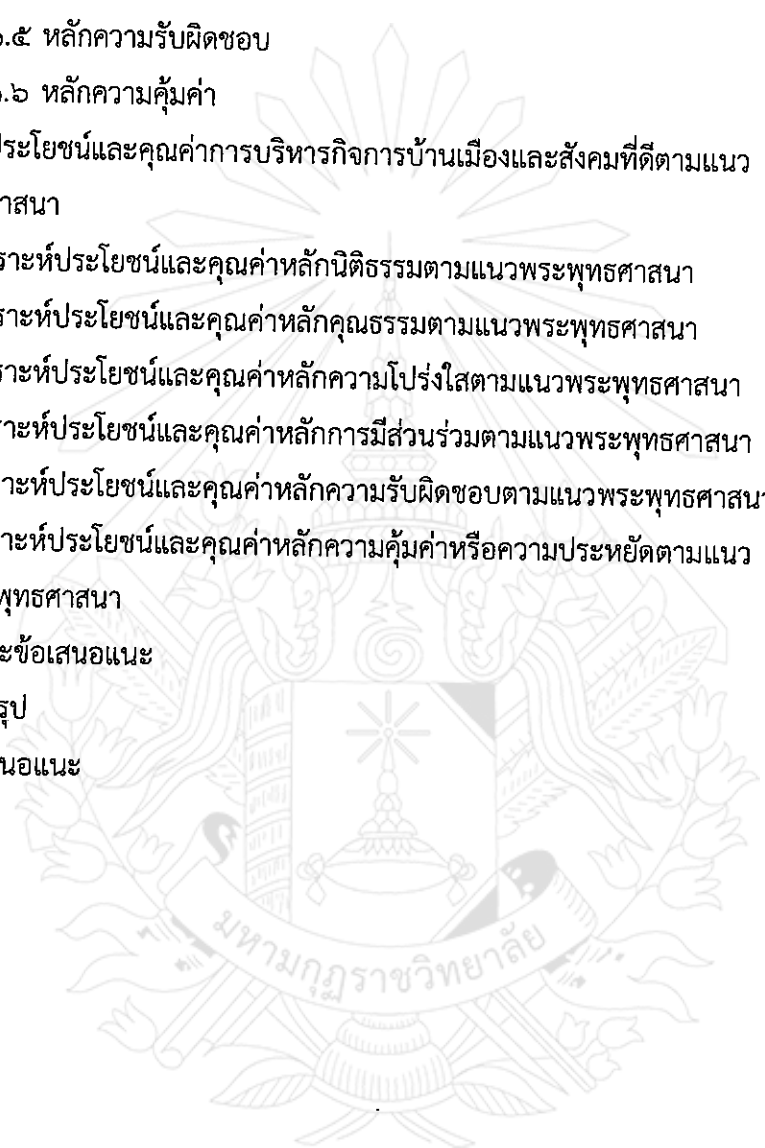
สำหรับการอ้างตัวเลขที่อยู่หลังชื่อย่อคัมภีร์ ผู้วิจัยใช้แบบ ๒ ตอน คือที.ม.๔/๑๑๗. หมายถึง
พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๔ หน้าที่ ๑๑๗ เป็นต้น

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
ประกาศคุณูปการ	จ
สารบัญคำย่อ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญแผนภูมิ	ณ
บทที่	
๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ คำถามของการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย	๓
๑.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
๑.๘ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๒ หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี	๕
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี	๕
๒.๒ ความหมายของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี	๑๖
๒.๓ ความสำคัญของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี	๑๘
๒.๔ องค์ประกอบหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี	๒๐
๒.๕ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖	๓๔
๓ หลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา	๖๐
๓.๑ หลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพระพุทธศาสนา	๖๐
๓.๑.๑ หลักนิติธรรม	๖๑
๓.๑.๒ หลักคุณธรรม	๖๔
๓.๑.๓ หลักความโปร่งใส	๖๘

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๓.๑.๔ หลักการมีส่วนร่วม	๗๐
๓.๑.๕ หลักความรับผิดชอบ	๗๑
๓.๑.๖ หลักความคุ้มค่า	๗๓
๔ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา	๘๐
๔.๑ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักนิติธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา	๘๐
๔.๒ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา	๘๒
๔.๓ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักความโปร่งใสตามแนวพระพุทธศาสนา	๘๕
๔.๔ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักการมีส่วนร่วมตามแนวพระพุทธศาสนา	๘๘
๔.๕ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักความรับผิดชอบต่อตามแนวพระพุทธศาสนา	๘๙
๔.๖ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักความคุ้มค่าหรือความประหยัดตามแนวพระพุทธศาสนา	๙๒
๕ บทสรุป และข้อเสนอแนะ	๙๔
๕.๑ บทสรุป	๙๔
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๐๑
บรรณานุกรม	๑๐๓
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๘

สารบัญแนณภูมิ

แผนภูมิที่

- ๒.๑ แสดงหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (GG Framework)

หน้า

๑๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้กับองค์การภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน เพื่อให้การดำเนินการกิจเป็นไปอย่างเป็นระบบและมีระเบียบแผนโดยมีกฎกติกาที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม มีการดำเนินการที่สุจริต โปร่งใส เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความรู้สึกสามัคคีและร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประเทศ การสร้างหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีของรัฐบาลจำเป็นต้องอาศัยระบบการจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ มีการรับผิดชอบต่อภายใต้กฎหมาย และนโยบายที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องมีการปฏิรูประบบราชการ เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จุดมุ่งหมายในการสร้างหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีนั้น จะต้องปฏิรูปการบริหารจัดการให้ถูกต้องตามหลักเหตุผล และหน้าที่ มีการนำระบบความรับผิดชอบต่อด้านการเงินที่มีประสิทธิภาพมาใช้ และให้มีความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน ยกเว้นความชำนาญของภาครัฐให้มีความทันสมัย ส่วนบทบาทขององค์การภาคเอกชนและบทบาทของประชาสังคม ที่มีต่อการสร้างหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี คือ การรวมตัวกันของสาธารณชนในการต่อต้านการทุจริตและการประพฤติมิชอบ โดยรัฐควรมีการหามาตรการที่จะกระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และการเรียกรับผลประโยชน์ทุกรูปแบบ

ปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีได้รับความสนใจและถูกนำมาปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง ทั้งองค์การภาครัฐและภาคเอกชนได้ให้ความสำคัญ และนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้กับการบริหารองค์การเพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งให้เกิดความเป็นอิสระในการบริหารงาน ลดการควบคุมเพื่อให้ผู้บริหารสามารถปฏิบัติงานได้บรรลุตามเป้าหมาย ดังนั้น ทุกองค์การจึงสมควรใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นเครื่องมือในการพัฒนาขีดความสามารถ โดยมีการส่งเสริมบทบาทให้เกิดการทำงานที่ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน หรือการไม่นำผลประโยชน์ของสาธารณะมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว มีการใช้หลักนิติธรรมในการดำเนินงาน หรือสร้างกรอบในการดำเนินงานเพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับหลักนิติธรรม ลดกฎระเบียบที่มากจนเกินไป ที่เป็นต้นเหตุของการทำงานที่ล่าช้า มีการจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมายการดำเนินงานให้ชัดเจนเพื่อให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม มีกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใส มีกฎ กติกา มารยาท ในการบริหารงาน

การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในการบริหารงานทั้งในระดับองค์กรและระดับชาติ เป็นที่เชื่อกันว่าหากประเทศไทยนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีมาประยุกต์ใช้ในองค์การภาครัฐ เอกชน และประชาชนแล้วจะทำให้การบริหารประเทศมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน เกิดความเป็นธรรมในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แต่การนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีมาประยุกต์ใช้ มิใช่เรื่องง่ายเพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ เล่นพรรค เล่นพวก ถือเส้นถือสาย พร้อมทั้งมีกลุ่มผู้มีอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ อีกมากมาย สิ่งเหล่านี้ทำให้ไม่สามารถนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำมาซึ่งปัญหาทุจริต คอร์รัปชัน การประพฤติมิชอบ ผลประโยชน์ทับซ้อนในนโยบายของรัฐ การดำเนินการโครงการของรัฐขาดความโปร่งใส ไม่สามารถตรวจสอบได้ ขาดหลักนิติธรรมในการบังคับใช้กฎหมาย มีการตีความกฎหมายหลายมาตรฐาน การบริหารงานของรัฐไม่ได้คำนึงถึงความคุ้มค่า ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาระยะสั้นมากกว่าระยะยาว นอกจากนี้ การตัดสินใจในการดำเนินการโครงการต่าง ๆ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนแบ่งเป็นฝัก เป็นฝ่าย ขาดการประสานความสามัคคี ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นผลมาจากการขาดการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีไปประยุกต์ใช้ในการบริหารประเทศทั้งสิ้น

การที่จะทราบว่ามีการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีไปปฏิบัติให้เป็นผลหรือไม่ จำเป็นต้องมีการทำการวิจัยเพื่อให้ได้ความรู้ที่เป็นระบบและเชื่อถือได้ ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานพยายามนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับหน่วยงานของตน แต่ยังไม่มีการศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง ทั้งยังไม่มีรายงานความคืบหน้าเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค จุดอ่อน จุดแข็ง ของการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีไปใช้อย่างเป็นรูปธรรม โดยทั่วไปสาระสำคัญของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีสามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบหลัก อันได้แก่ ความโปร่งใส หลักนิติธรรม ความรับผิดชอบ ความเสมอภาค ความยอมรับฉันทามติ หลักคุณธรรม หลักความคุ้มค่า และการมีส่วนร่วม

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน หลักคำสอนเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาก็มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาหลายแห่ง แต่ยังคงขาดการวิเคราะห์ และการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาองค์กร สังคม และประเทศต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา

๑.๓ คำถามของการวิจัย

- ๑.๓.๑ แนวคิดและหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ หลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ การวิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

- ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่จะศึกษาดังต่อไปนี้
- ๑.๔.๑ ขอบเขตข้อมูลที่จะทำการศึกษาวิจัย
- การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบเน้นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาจากคัมภีร์ปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ภาษาไทย) และอรรถกถา (แปล) ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย
- ๑.๔.๒ การอธิบายหลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Primary Data) จากหนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย วรรณกรรมและงานนิพนธ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

- งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสาร โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้
- ๑.๕.๑ รวบรวมและเรียบเรียงหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพระพุทธศาสนาจากคัมภีร์ปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ภาษาไทย) และอรรถกถา (แปล) ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย

๑.๕.๒ รวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) จากหนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย วรรณกรรมและงานนิพนธ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

๑.๕.๓ เมื่อได้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิแล้วก็นำมาศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์แนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามหลักการทั่วไปและตามแนวทางพระพุทธศาสนาตามทัศนะของผู้เขียน โดยผู้วิจัยทำการเขียนงานวิจัยเป็นข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๑.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในประเด็นของหลักความมีประสิทธิภาพ หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักคุณธรรม และหลักความโปร่งใส ดังนี้

มณีรัตน์ ลีมีสืบเชื้อ (๒๕๒๑, หน้า ๒๐) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมี ๓ ลักษณะ คือ ๑. ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย ความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของงาน ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ๒. ปัจจัยทางกายภาพ ประกอบด้วย โครงสร้างและการบริหารงานขององค์กร รายได้ค่าตอบแทน วัสดุอุปกรณ์สนับสนุนสภาพแวดล้อมขององค์กร การฝึกอบรม ๓. ปัจจัยทางสังคม และจิตวิทยา ประกอบด้วย ความต้องการเข้าหมู่คณะ ต้องการความเป็นเพื่อน ความรักใคร่ ความรู้สึกภาคภูมิใจในองค์กร ความมั่นคงปลอดภัยในการปฏิบัติงาน ความต้องการมีศักดิ์ศรีชื่อเสียงและความก้าวหน้าและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงานที่ดี

พระจริญ จิรสุโภ (เมืองประทับ) (๒๕๕๒) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านปัญหาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า บุคลากรบางส่วนยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎระเบียบ และข้อบังคับของเทศบาล บุคลากรบางส่วนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม บางกลุ่มยังเห็นแก่พวกพ้อง การทำงานในองค์กรไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม การจัดสรรงบประมาณไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อให้การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ควรส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจในกฎระเบียบและข้อบังคับของเทศบาล ควรสร้างทัศนคติใน

การยกย่องเชิดชูคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมให้บุคคลเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และเปิดโอกาสให้ประชาชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานมากขึ้น

ทัศนีย์ กิติวินิต (๒๕๓๙, หน้า ๖๗ - ๖๙) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบในการทำงานของพนักงาน” ผลการศึกษาพบว่าพนักงานธนาคารนครหลวงไทย จำกัด (มหาชน) มีความรับผิดชอบในการทำงานค่อนข้างสูง ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน สภาพการทำงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และอายุของพนักงานมีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบในการทำงาน เฉพาะพนักงานในเขตกรุงเทพและปริมณฑล ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน สภาพการทำงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และตำแหน่งงานมีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบในการทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน สภาพการทำงาน สถานภาพสมรส และอายุการทำงาน มีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบในการทำงานในเขตปริมณฑล อภิสิต์ วงษา (อ้างใน จุรีรัตน์ นันทยทวิกุล ๒๕๓๘, หน้า ๓๙) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกรับผิดชอบ การปรับตัว และลักษณะความเป็นผู้นำ ผลการศึกษาพบว่า ความรู้สึกรับผิดชอบ การปรับตัว และลักษณะความเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์กันทางบวก

ทรงพล ตุ่มทอง (๒๕๕๑, หน้า ๕๗ - ๕๘) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น ศึกษากรณีเทศบาล ตำบลศรีราชา” ผลการศึกษาพบว่า ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นในภาพรวม ของการดำเนินกิจกรรมในการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล การทำหน้าที่สื่อข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับเทศบาล และการติดต่อกับเทศบาลอยู่ในระดับต่ำ และในกรณีการพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมแยกเป็นรายด้าน พบว่าทุกกิจกรรมประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นพบว่า เพศ อายุ การศึกษา รายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาล ไม่มี ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

วิทยา บุญยะเวชชีวิน (๒๕๔๒, หน้า ๘๗ - ๘๘) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี เทศบาลตำบลบางปู จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง โดยการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านการไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด รองลงมาคือการชักชวนให้ผู้อื่นไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และน้อยที่สุดคือการร่วมชุมนุมหรือเดินขบวนขับไล่สมาชิกสภาเทศบาลหรือเจ้าหน้าที่เทศบาล สำหรับปัจจัยที่มี ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลบางปู คือการผ่านสังคมประกิตทางการเมืองการผ่านการปมเพาะทางการเมือง การมี อุดมการณ์ประชาธิปไตยและการเข้าถึงข่าวสารทางการเมือง

ธราภรณ์ กิจประเสริฐ (๒๕๔๓, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “การตรวจสอบบัญชีการเงินองค์การบริหารส่วนตำบล” ผลการศึกษาพบว่า ๑) ความไม่เข้าใจและการขาดความรู้ในระเบียบ เกี่ยวกับ

การเงิน การบัญชีของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้การปฏิบัติงานการเงินและ บัญชีเป็นไปอย่างไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดข้อบกพร่องผิดพลาด ในการปฏิบัติงานการเงินและบัญชี ๒) การแต่งตั้งผู้ตรวจสอบบัญชีการเงินองค์การบริหารส่วนตำบล ที่เป็นข้าราชการที่มีงานประจำต้องปฏิบัติมากอยู่แล้ว เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการตรวจสอบบัญชีการเงินทำให้ไม่มีเวลาที่จะตรวจสอบการเงิน และบัญชีขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ โดยไม่ได้มีการป้องปราม และความไม่พร้อมของผู้ตรวจสอบในเรื่องของอัตราค่าจ้าง งบประมาณ และความไม่สะดวกในการเดินทางไปตรวจสอบงานการเงิน และบัญชีขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้ตามแผน และเป้าหมายอย่างมีคุณภาพเป็นเหตุให้เกิดข้อบกพร่องผิดพลาดทางการเงินและบัญชี

ปิยาภรณ์ ผลหาญ (๒๕๔๔, หน้า ๑๕๕-๑๖๒) ศึกษาเรื่อง “การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัยตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐” ผลการศึกษาปรากฏว่าการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัย ได้แก่การเปิดเผยตามกฎหมายเฉพาะว่าด้วยวินัย โดยในขั้นการสอบสวนทางวินัยและได้รับแจ้งข้อกล่าวหาพร้อมอธิบายข้อกล่าวหา รวมทั้งมีสิทธิที่จะอุทธรณ์มีสิทธิขอตรวจหรือคัดรายการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนได้ และพบว่าสภาพปัญหาที่เกิดจากการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวินัย นอกจากปัญหาความแตกต่างด้านแนวความคิด และปรัชญาของกฎหมายแล้ว ยังพบว่าสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา มีอยู่อย่างจำกัด โดยเป็นอำนาจดุลพินิจของผู้บังคับบัญชาในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ขณะที่กฎหมายข้อมูลข่าวสารของราชการนั้น มีแนวทางในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวินัยที่ชัดเจนกว่าแต่ก็มีปัญหาในเรื่องของเนื้อหาของข้อมูล ระยะเวลาในการเปิดเผย

อมรา ทองนาค (๒๕๔๔) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ และความรู้กับความตระหนักต่อสิทธิที่จะได้รู้ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษา และอาชีพ มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสาร ส่วนอายุ และรายได้นั้นไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติ ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ส่วนเพศ และอายุนั้นไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้มีความสัมพันธ์กับความตระหนักต่อประโยชน์ของพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ส่วนเพศและอายุนั้นไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักต่อประโยชน์ของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการจากทั้งสื่อมวลชนสื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ.ข้อมูล ข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ.

๒๕๔๐ แตกต่างกันมีความตระหนักต่อประโยชน์ของ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ แตกต่างกัน กล่าวคือความรู้มีความสัมพันธ์กับความตระหนัก

ยินดี ศรีศักดิ์หิรัญ (๒๕๔๑, หน้า ๘๒-๘๘) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาารูปแบบและวิธี การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ” ผลการศึกษาพบว่า วิธีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่ได้ผลมากที่สุด คือวิธีการฝึกอบรม จากวิธีการพัฒนาต่าง ๆ ๒๖ วิธี และคุณธรรมที่สำคัญและได้มุ่งทำการพัฒนามากที่สุด คือ ความรับผิดชอบ สำหรับข้อคุณธรรมที่รองลงมา คือ ความซื่อสัตย์ ความสำนึกในหน้าที่ ความเสียสละ ความสุจริตในหน้าที่ และพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม ได้พบว่าเรื่องงบประมาณมีผลต่อการพัฒนาคุณธรรมและ จริยธรรมในระดับปานกลาง และได้พบว่าสื่อมีส่วนช่วยในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม สื่อที่ได้ผลดีและมีความเหมาะสมต่อการพัฒนามากที่สุดในปัจจุบันนี้ ได้แก่ โทรทัศน์ รองลงมาคือเอกสารสิ่งพิมพ์ วิทยุทัศน์ ตามลำดับ เป็นต้น จากการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่ผ่านมาได้ปรากฏผลสำเร็จคือข้าราชการเกิดความรักความสามัคคีกัน ให้ความช่วยเหลือกันทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานมากที่สุด รองลงมาคือข้าราชการมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่มากขึ้นทั้งในการทำงานและต่อครอบครัว สังคม นอกจากนั้นเป็นความสำเร็จในเรื่องอื่น

ศรัณย์ จันทร์ดี (๒๕๔๓, หน้า ๗๑-๗๓) ศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักนิติธรรมและความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับการพัฒนาประชาธิปไตย : ศึกษาจากทัศนคติของนายอำเภอทั่วประเทศ” ผลการศึกษาพบว่านายอำเภอมีทัศนคติต่อหลักนิติธรรม ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับการพัฒนาประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลาง อายุราชการและระยะเวลาดำรงตำแหน่งมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อหลักนิติธรรมแต่ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ทัศนคติต่อหลักนิติธรรมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ทัศนคติต่อ ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์มีความสัมพันธ์ทางลบกับทัศนคติต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

กัลยา เนติประวัติ (๒๕๔๔, หน้า บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การยอมรับรูปแบบการจัดองค์การทางสังคมแบบใหม่ ตามหลักบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ในองค์การภาครัฐ : กรณีสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข” ผลการศึกษาพบว่า อายุ ตำแหน่งงาน ระดับการศึกษา ระยะเวลาการปฏิบัติงาน และความรู้ความเข้าใจในหลักบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีนั้น มีความสัมพันธ์กับการยอมรับรูปแบบการจัดองค์การทางสังคมแบบใหม่

พัชราภรณ์ ชุนถนอม (๒๕๕๖) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของข้าราชการครู โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของข้าราชการครู โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า หลักธรรมาภิบาลที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่หลักนิติธรรม รองลงมา

คือ หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วม ส่วนหลักธรรมาภิบาลที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดได้แก่หลักความคุ้มค่า

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบหลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา

๑.๗.๓ ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีกับหลักคำสอนเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา

๑.๗.๔ ทำให้สามารถนำเสนอเผยแพร่ผลงานวิจัยนี้ให้แก่องค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชน

๑.๘ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี หมายถึง การบริหารจัดการบ้านเมือง องค์กรสถาบัน หรือธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความชอบธรรม ยุติธรรม ความมีคุณภาพประสิทธิภาพ และการมีมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม

หลักนิติธรรม หมายถึง มีกฎหมายและกฎเกณฑ์ที่มีความเที่ยงตรงเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายในสังคม และการบังคับใช้กฎหมาย มีความยุติธรรมและบังคับใช้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติ

หลักคุณธรรม หมายถึง มีจิตสำนึกและยึดมั่นในความถูกต้องดีงามมีคุณธรรม จริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย

หลักความโปร่งใส หมายถึง การปรับปรุงกลไกการทำงานให้มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ มีการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์และตรงไปตรงมา

หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการกำหนดนโยบายในการบริหารงานของรัฐ ซึ่งเป็นการบริหารจัดการโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมในทุก ๆ ระดับ

หลักความรับผิดชอบ หมายถึง ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การตัดสินใจกระทำการใด ๆ ต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบต่อสาธารณะหรือผู้มีส่วนได้เสียกับหน่วยงานนั้น และกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำนั้น

หลักความคุ้มค่า หมายถึง มีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดยยึดถือประโยชน์สูงสุดของสังคมและประเทศชาติ

บทที่ ๒

หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูล ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากเอกสาร บทความ ตำรา และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี
- ๒.๒ ความหมายของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี
- ๒.๓ ความสำคัญของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี
- ๒.๔ องค์ประกอบหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี
- ๒.๕ พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

การนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีหรือการบริหารการจัดการที่ดีหรือการบริหารภาครัฐแนวใหม่มาประยุกต์ใช้ในการบริหารการจัดการและปฏิบัติการในองค์การนั้นมีจุดประสงค์สำคัญคือการสร้างความพึงพอใจอย่างสูงสุดให้กับประชาชนโดยปัจจัยสำคัญประการแรกที่หน่วยงานภาครัฐต้องคำนึงถึงในการบริหารการจัดการเพื่อสร้างผลประโยชน์สูงสุดให้กับประชาชน ได้แก่การกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนทั้งนี้องค์การที่สำคัญที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ผลดังกล่าวคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อให้ความรู้สึกความเป็นเจ้าของร่วมกันและมีจิตสำนึกสาธารณะที่จะสร้างสรรค์งานพัฒนาต่าง ๆ ตามลักษณะของปัญหาและความต้องการโดยในปัจจุบันนี้ประชาชนให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมกับภาครัฐมากขึ้น ซึ่งนับเป็นโอกาสที่ดีที่จะให้ตัวแทนประชาชนเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วม

ในโลกสมัยใหม่ที่เรียกกันว่าโลกาภิวัตน์เป็นรูปแบบที่มีอำนาจเผด็จการแบบใหม่ที่อาศัยการครอบงำจากทุนขนาดใหญ่ที่สามารถแผ่อิทธิพลเหนือรัฐบาลของแต่ละประเทศ ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมได้กลายเป็นเครื่องมือให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจเงินสามารถก้าวเขาไปมีบทบาทถึงขั้นควบคุมพรรคการเมืองที่ต้องอาศัยทุนในการหาเสียง ไม่ละเว้นแม้แต่ประเทศสหรัฐอเมริกาหรือยุโรป หรือประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งสิ้น อันเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การปกครองที่เลวและไม่เป็นธรรม เต็มไปด้วยการทุจริต คอร์รัปชั่น จนถอยห่างไปจากหลักการประชาธิปไตยที่ระบบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมจึงเป็นปัญหาหมักหมมและทวีความเลวร้ายขึ้นเรื่อยๆด้วยเหตุนี้จึงเป็น

แรงจูงใจให้นักคิด นักวิชาการ หรือนักการเมืองในสหรัฐอเมริกาและยุโรปพากันเรียกร้องใฝ่หารัฐบาลที่ดี หรือการปกครองที่ดีซึ่งที่จริงแล้ว Good Governance มีที่มา ๓ ประการ คือ (อินทร์นัย ยอดบางเตย, ๒๕๔๗, หน้า ๑๓-๑๕)

๑. จากเจตนาของนักคิด นักวิชาการหรือนักรัฐศาสตร์ที่ต้องการให้มนุษยชาติมีระบบ การปกครองที่ดีและเป็นธรรม โดยเห็นว่ารัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในระบอบเสรีประชาธิปไตยหรือ เรียกว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทน มีกลไกการปกครองที่ไม่เพียงพอต่อการรับมือกับสังคมที่ สลับซับซ้อนยิ่งขึ้นได้และเสนอแนวทางการคิดทางทฤษฎี Good Governance ขึ้นมา

๒. มาจากการเสนอของธนาคารโลกหรือกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งอยู่ภายใต้ อิทธิพลการครอบงำของสหรัฐฯและกลุ่มสหภาพยุโรป โดยที่ถูกชักใยจากกลุ่มทุนโลกเช่น Wall Street อีกชั้นหนึ่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศให้ความสำคัญกับ Good Governance มากที่สุด เพราะบทเรียนจากการเข้าไปจัดการหนี้สินในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศในแถบลาตินอเมริกา และแอฟริกา ซึ่งการวางกฎของกองทุนการเงินระหว่างประเทศเพื่อเป็นหลักประกันในการทวงหนี้ ให้แก่เจ้าหนี้ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนและรัฐบาลลูกหนี้ ซึ่งรัฐบาลเหล่านั้นล้วนเป็นตัวแทนของ กลุ่มทุนท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเมื่อผลประโยชน์เกิดขัดกัน จึงทำให้กองทุนการเงินระหว่างประเทศประสบ ปัญหาในการทวงหนี้ มาตรการที่จะควบคุมลูกหนี้ได้จึงต้องมี Good Governance ซึ่งเป็นระบอบ ประชาธิปไตยเสรีนิยมที่เจ้าหนี้หรือทุนต่างชาติสามารถเข้าไป ตักตวงผลประโยชน์ได้อย่างสะดวกโดย ปราศจากความเสี่ยงจากการผันผวนทางการเมือง

๓. จากปัญญาชน นักคิด นักการเมือง หรือเทคโนโลยีที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตก ได้นำเอาความรู้เรื่อง Good Governance มาเผยแพร่ในประเทศของตน

สำหรับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีหรือการบริหารจัดการกิจการบ้านเมืองที่ดี ของไทย มีนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้รายละเอียดไว้ ดังนี้

สุรชัย ขวัญเมือง (๒๕๔๘) กล่าวว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีหรือการ บริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) เป็นแนวคิดและแนวทางของการบริหารจัดการ บ้านเมืองและสังคม ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ ยั่งยืน บนพื้นฐานของความถูกต้อง ชอบธรรมโดยให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น สำคัญ องค์ประกอบของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นเรื่องเกี่ยวกับกรอบของ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ แนวทาง และวิธีปฏิบัติในการบริหารจัดการที่ดี ในแต่ละหน่วยงานจะ กำหนดองค์ประกอบมีลักษณะคล้ายคลึงกันดังนี้

๑. หลักความโปร่งใส (Transparency) เป็นการสร้างความไว้วางใจ ซึ่งกันและกัน โดย ปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกองค์กรให้มีความโปร่งใส มีกระบวนการทำงาน กฎเกณฑ์ กติกา ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยตรงไปตรงมาตรวจสอบได้ ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของ ทางการได้สะดวก มีระบบตรวจสอบที่ดี มีสื่อมวลชนที่เป็นอิสระ

๒. หลักนิติธรรม (Rule of Law) มีกฎหมายและกฎเกณฑ์ที่มีความเที่ยงตรงเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายในสังคม และการบังคับใช้กฎหมาย มีความยุติธรรมและบังคับใช้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติ

๓. หลักความรับผิดชอบ (Responsiveness) ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การตัดสินใจกระทำการใดๆ ต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบต่อสาธารณะ หรือผู้มีส่วนได้เสียกับหน่วยงานนั้น และกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำนั้น

๔. หลักคุณธรรม (Morality) คนในสังคมมีจิตสำนึกและยึดมั่นในความถูกต้องดีงามมีคุณธรรม จริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย

๕. หลักความคุ้มค่าหรือหลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency) มีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าโดยยึดถือประโยชน์สูงสุดของสังคมและประเทศชาติ

๖. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) การบริหารจัดการโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมในทุก ๆ ระดับ

บวรศักดิ์ อวรรณโณ (๒๕๔๒) ได้กล่าวว่า สำหรับประเทศไทยนั้นเริ่มใช้คำว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี” หรือที่บางท่านเรียกว่า ธรรมรัฐ กันแพร่หลายภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ และหลังจาก ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ต่อมาได้มี พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๓ (๑) ว่า ด้วย การปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีโดยมีหลักพื้นฐานของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ประกอบด้วยหลักสำคัญ ๖ ประการ ดังนี้

๑. หลักนิติธรรม (Rule of law) ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมายกฎข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

๒. หลักคุณธรรม (Morality) ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงามโดยธรรมาภิบาลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริ่งใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

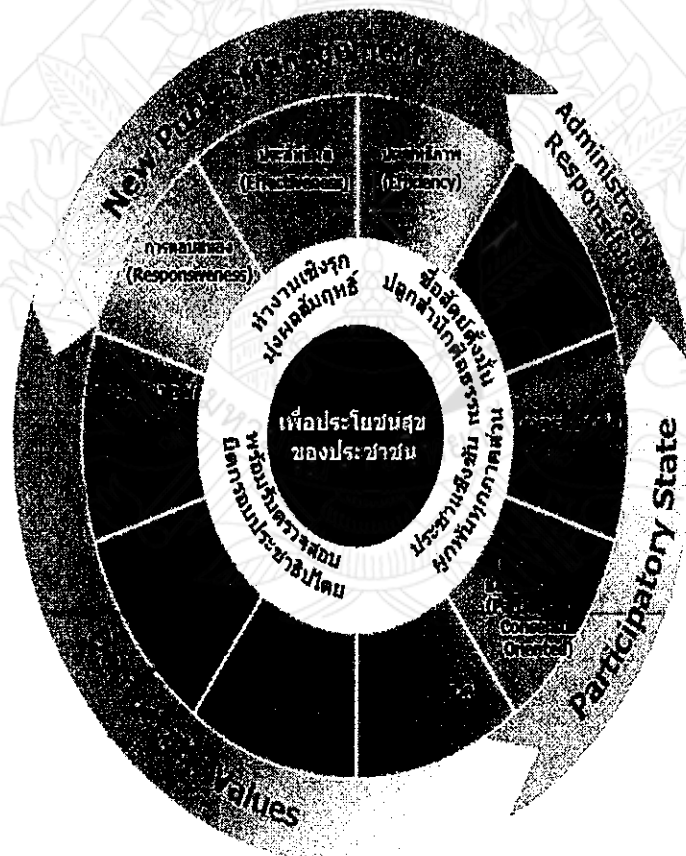
๓. หลักความโปร่งใส (Transparency) ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

๔. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแสดงความคิดเห็นการไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรืออื่น ๆ

๕. หลักความรับผิดชอบ (Accountability) ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตนเอง

๖. หลักความคุ้มค่า (Utility) ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรรรงค์ให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน”

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาข้าราชการพลเรือน (๒๕๕๔) ได้นำเสนอหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (GG Framework) ซึ่งประกอบด้วย ๔ หลักการสำคัญ และ ๑๐ หลักการย่อยและโดยที่ในบริบทของประเทศไทยอาจไม่สามารถใช้แนว ทางฉันทามติกับทุกเรื่องได้ จึงเป็นควรรวมหลักนี้ไว้กับหลักการมีส่วนร่วม และปรับถ้อยคำเป็นหลักการมีส่วนร่วม/การพยายามแสวงหาฉันทามติ (Participation/ Consensus Oriented) แสดงหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (GG Framework) ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (GG Framework)

สำหรับความหมายของหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (GG Framework) ทั้ง ๔ หลักการสำคัญ และ ๑๐ หลักการย่อย มีดังนี้

๑) การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ประกอบด้วย

ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด เกิดผลิตภาพที่คุ้มค่าต่อการลงทุนและบังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม ทั้งนี้ ต้องมีการลดขั้นตอนและระยะเวลาในการปฏิบัติงานเพื่ออำนวยความสะดวก และลดภาระค่าใช้จ่าย ตลอดจนยกเลิกภารกิจที่ล้าสมัยและไม่มีความจำเป็น

ประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องมีวิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ปฏิบัติหน้าที่ตามพันธกิจ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร มีการวางเป้าหมายการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและอยู่ในระดับที่ตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชน สร้างกระบวนการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบและมีมาตรฐาน มีการจัดการความเสี่ยงและมุ่งเน้นผลการปฏิบัติงานเป็นเลิศ รวมถึงมีการติดตามประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การตอบสนอง (Responsiveness) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องสามารถให้บริการได้อย่างมีคุณภาพ สามารถดำเนินการแล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด สร้างความเชื่อมั่นไว้วางใจ รวมถึงตอบสนองตามความคาดหวัง/ความต้องการของประชาชนผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่างกันได้อย่างเหมาะสม

๒) ค่านิยมประชาธิปไตย (Democratic Value) ประกอบด้วย

ภาระรับผิดชอบ/สามารถตรวจสอบได้ (Accountability) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องสามารถตอบคำถามและชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย รวมทั้งต้องมีการจัดวางระบบการรายงานความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ตามเป้า หมายถึง ที่กำหนดไว้ต่อสาธารณะเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบและการให้คุณให้โทษ ตลอดจนมีการจัดเตรียมระบบการแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาและผลกระทบใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น

เปิดเผย/โปร่งใส (Transparency) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ตรงไปตรงมา รวมทั้งต้องมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและเชื่อถือได้ให้ประชาชนได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนวางระบบให้การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารดังกล่าวเป็นไปโดยง่าย

หลักนิติธรรม (Rule of Law) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด ด้วยความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ

ความเสมอภาค (Equity) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยกด้านชายหญิง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม และอื่น ๆ อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงโอกาสความเท่าเทียมกันของการเข้าถึงบริการสาธารณะของกลุ่มบุคคลผู้ด้อยโอกาสในสังคมด้วย

๓) ประชาธิปไตย (Participatory State) ประกอบด้วย

การมีส่วนร่วม/การพยายามแสวงหาฉันทามติ (Participation/Consensus Oriented) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชน รวมทั้งเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้องร่วมคิดแก้ไข ปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงานและร่วมตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ ต้องมีความพยายามในการแสวงหาฉันทามติหรือข้อตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้มี ส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจะต้องไม่มีข้อคัดค้านที่หาข้อยุติไม่ได้ในประเด็นที่สำคัญ

การกระจายอำนาจ (Decentralization) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการควรมีการมอบอำนาจและกระจายความรับผิดชอบในการตัดสินใจ และการดำเนินการให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในระดับต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการโอนถ่ายบทบาทและภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคม

๔) ความรับผิดชอบทางการบริหาร (Administrative Responsibility) ประกอบด้วย
คุณธรรม/จริยธรรม (Morality/Ethics) หมายถึง ในการปฏิบัติราชการต้องมีจิตสำนึกความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็น ไปอย่างมีศีลธรรม คุณธรรม และตรงตามความคาดหวังของสังคม รวมทั้งยึดมั่นในค่านิยมหลักของมาตรฐานจริยธรรมสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการ เมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือน และจรรยาบรรณวิชาชีพ ตลอดจนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของระบบราชการไทย ๘ ประการ (I AM READY) ได้แก่

- I - Integrity ซื่อสัตย์และกล้ายืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง
- A - Activeness ทำงานเชิงรุก คิดเชิงบวกและมีจิตบริการ
- M - Morality มีศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม
- R - Responsiveness คำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง
- E - Efficiency มุ่งเน้นประสิทธิภาพ
- A - Accountability ตรวจสอบได้
- D - Democracy ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย
- Y - Yield มุ่งผลสัมฤทธิ์

บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี (๒๕๔๔) กล่าวถึง การกำหนดตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในองค์การ มีรายละเอียดดังนี้

<p>ความโปร่งใส</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ การประกาศหลักเกณฑ์การพิจารณาความดีความชอบให้ประชาคมรับทราบ ○ การประกาศตารางเงินเดือนและขั้นเงินเดือนให้ประชาคมรับทราบ ○ กระบวนการในการการพิจารณาความดีความชอบเป็นไปอย่างเปิดเผย ○ การประกาศให้ประชาคมรับทราบเกี่ยวกับรูปแบบต่าง ๆ ของการพัฒนาบุคลากร ○ มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการคัดเลือกบุคลากรและประกาศให้ประชาคมรับทราบ ○ การประกาศให้ประชาคมรับทราบเกี่ยวกับสิทธิในการได้รับสวัสดิการต่าง ๆ ○ การประกาศให้ประชาคมรับทราบเกี่ยวกับแผนงาน กฎ ระเบียบของสถาบัน ○ การประชาสัมพันธ์การรับสมัครบุคลากรเข้าทำงานอย่างทั่วถึงไปสู่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในตำแหน่งต่าง ๆ ○ บุคลากรมีส่วนร่วมในการรับรู้สถานการณ์และปัญหาขององค์กร ○ บุคลากรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขององค์กร ○ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรอย่างชัดเจนเพื่อให้ตรวจสอบได้ง่าย ○ ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถสื่อสารกันได้สองทาง
<p>การมีส่วนร่วม</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการได้มาซึ่งผู้บริหาร ○ ผู้บริหารรับฟังข้อเสนอแนะจากประชาคมในเรื่องนโยบายหรือการบริหาร ○ แผนงานของหน่วยงานได้มาจากความคิดของสมาชิกทุกคนในหน่วยงาน ○ ผู้บริหารเป็นที่ยอมรับของบุคลากรส่วนใหญ่ ○ ผู้บริหารเป็นผู้ที่คนส่วนใหญ่ในสถาบันให้การสนับสนุน ○ บุคลากรมีส่วนร่วมในการพิจารณาการได้รับการฝึกอบรม/การลาศึกษาต่อของบุคลากร ○ การทำงานเป็นทีมในการบริหารงาน ○ มีการตรวจสอบการดำเนินงานของผู้บริหารให้สอดคล้องกับนโยบาย

<p>ความมีอิสระ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ การใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นระบบเหมาะสม ถ้าวัดได้ ○ มีการประเมินผลการใช้เงินแบบภายหลัง คือ ดูที่ผลผลิตของงาน ○ การเปิดโอกาสให้ปรับเปลี่ยนแผนงานได้โดยง่าย เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ○ ทุกหน่วยงานมีอิสระในการบริหารจัดการและหารายได้ของตนเอง โดยมีเกณฑ์กลางในการดำเนินการเหมือนกัน ○ คณะกรรมการสถาบันเน้นบทบาทด้านการกำหนดนโยบาย
<p>ประสิทธิผล</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ การใช้อำนาจบริหารจากระดับสูงสู่ระดับปฏิบัติ เพื่อให้เกิดเอกภาพในการบังคับบัญชา ○ ผู้บริหารมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานทางวิชาการ ○ การบังคับบัญชาหลายชั้นตอนจะเป็นการประกันความถูกต้องและความยุติธรรม ○ ข้อมูลเกี่ยวกับการสรรหาผู้บริหารควรเปิดเผยเป็นความลับ เพื่อรักษาสิทธิส่วนบุคคล ○ ผู้บริหารระดับสูงควรมีอำนาจบริหารงานอย่างอิสระ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด
<p>ความคล่องตัว</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ การลดจำนวนและขนาดโครงสร้างการบริหารงานขององค์กร ○ คณะกรรมการองค์กรมีขนาดเล็กเพื่อความคล่องตัวในการบริหาร

๒.๒ ความหมายของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

เจริญ เจษฎาวุฒิย์ (๒๕๔๗, หน้า ๑๕) ได้ให้ความหมายของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี คือโครงสร้างการจัดการองค์การ นโยบาย กระบวนวิธีปฏิบัติ และระบบการควบคุมภายในขององค์การ ที่ออกแบบมาใช้ชี้้นำการปฏิบัติงานทั้งหมดในลักษณะต่อเนื่อง และควบคุมกิจกรรมทั้งหมดขององค์การด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และด้วยความเอาใจใส่ต่อการปกป้องผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดและต่อผู้รับผลประโยชน์ โดยการปฏิบัติไปตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่กำหนดเพื่อจะได้รายงานถึงการปฏิบัติตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีซึ่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี คือ การบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการและฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข มีความรู้สึกสามัคคีเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริม

ความเข้มแข็ง หรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อบรรเทา ป้องกัน หรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤต ภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคตเพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน

บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี (๒๕๔๔) ได้ให้นิยามไว้ว่า การบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดีทำหน้าที่เป็นกลไก เครื่องมือ และแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกันของภาค เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเน้นความจำเป็นของการสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาชน อย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้ประเทศมีพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีความชอบธรรมของกฎหมาย มีเสถียรภาพ มีโครงสร้างและกระบวนการการบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (๒๕๔๕) กล่าวว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีจึง เป็นเรื่องของหลักการบริหารแนวใหม่ ที่มุ่งเน้นหลักการ โดยมีใช้หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการ บริหารงาน แต่เป็นหลักการการทำงาน ซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อการบริหารงานแล้ว จะเกิดความ เชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุดคือ ความเป็นธรรม, ความสุจริต, ความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ

ศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน) (๒๕๕๕) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดี หรือ Good Governance หมายถึง การบริหารจัดการบ้านเมือง องค์กร สถาบัน หรือ ธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ความเปิดเผยโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ความชอบ ธรรม ยุติธรรม ความมีคุณภาพประสิทธิภาพ และการมีมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม เป็นการทั่วไป

United Nations and Development Programme (UNDP, 1997) ได้นิยามหลักการ บริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีว่าหมายถึง การดำเนินงานของภาคการเมือง การบริหาร และ ภาคเศรษฐกิจที่จะจัดการกิจการของประเทศในทุกระดับ ประกอบด้วยกลไก กระบวนการ และ สถาบันต่างๆ ที่ประชาชนและกลุ่มสามารถแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ ปกป้องสิทธิของตนเองตาม กฎหมาย และแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันบนหลักของการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ความ รับผิดชอบ และการส่งเสริมหลักนิติธรรม เพื่อให้มีความมั่นใจว่าการจัดลำดับความสำคัญทางการ เมือง เศรษฐกิจและสังคมขึ้นอยู่กับความเห็นพ้องต้องกันทางสังคม โดยคนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ได้รับการพิจารณาในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนา

ศรีพัชรา สิทธิกำจร แก้วพิจิตร (๒๕๕๑) กล่าวว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคม ที่ดี เป็นหลักเกณฑ์การปกครองบ้านเมืองตามวิถีทางธรรมาธิปไตย เป็นการปกครองบ้านเมืองที่มี ความเป็นธรรม มีกฎเกณฑ์ที่ดีตั้งอยู่บนรากฐานของความถูกต้อง สามารถปฏิบัติได้ มีความดีงาม มั่นคง มีความโปร่งใส มีจริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพ บุคคลในองค์กรมีส่วนร่วมออกความ

คิดเห็น ทุกขั้นตอนสามารถตรวจสอบและมีคำตอบ รับผิดชอบในสิ่งที่กระทำ และมีการจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ประหยัดและมีประสิทธิภาพเป็นแนวทางในการจัดระเบียบให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

โดยสรุป การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีหมายถึงกระบวนการและโครงสร้างการจัดการองค์การ ระบบควบคุมภายในองค์การ เครื่องมือและกลไกที่เชื่อมโยงภาคเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการบริหารงานที่สุจริตโปร่งใส มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒.๓ ความสำคัญของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารงานและการปกครองในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เป็นส่วนกระตุ้นให้หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ในภาครัฐ มุ่งเป้าหมายไปสู่องค์กรที่มีการบริหารจัดการที่ดี การพัฒนาเรื่องของการเมืองการปกครองได้มุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น หากจะให้ประเทศมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน การมุ่งดำเนินธุรกิจ หรือปฏิบัติราชการต่าง ๆ โดยไม่ให้ความสนใจถึงเรื่อง of สังคม ประชาชน และสิ่งแวดล้อมจึงเป็นไปได้ยากต่อไป การมีการบริหารจัดการที่ดีจึงเข้ามาเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญและเริ่มมีการนำไปปฏิบัติกันมากขึ้น (ถวิลวดี บุรีกุล, ๒๕๕๖)

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งของการบริหารการจัดการตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี คือ ระบบการบริหารงานของภาครัฐต้องมีความรับผิดชอบต่อโดยสาธารณะหรือตัวแทนของประชาชนทั้งด้านการใช้งบประมาณและวิธีการของการบริหารจัดการต่างๆนอกจากนี้ประชาชนควรที่ได้รับข่าวสารหรือประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างถูกต้องและรวดเร็วทันสถานการณ์ โดยปัจจุบันประชาชนเองก็ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่กล่าวถึงนี้มากขึ้น ในขณะที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมวลชน ก็นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบการบริหารงานให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้มากยิ่งขึ้นและเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนอย่างสูงสุด โดยปัจจัยที่สำคัญที่จะสนับสนุนให้ข้าราชการพร้อมให้บริการประชาชนด้วยความเต็มใจและทุ่มเท ได้แก่ การที่บุคคลเหล่านั้นได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพ มีความรู้ ความสามารถที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนมีขวัญกำลังใจที่ดีซึ่งเกิดจากได้รับความดูแลด้านสวัสดิการค่าตอบแทนที่เหมาะสม และได้รับการส่งเสริมให้มีความก้าวหน้าในงานตามหลักระบบคุณธรรม (ศตวรรษ พุทธาวงศ์, ๒๕๕๑, หน้า ๔๔)

ปัจจุบันหลายประเทศยังมีปัญหานานัปการที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาไปสู่การมีหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีอย่างแท้จริง เช่น วัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ กลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ต้องการรักษาสถานภาพดั้งเดิมไว้ นอกจากความพยายามของนักวิชาการ ผู้รู้ และผู้สนใจที่เกี่ยวข้องแล้ว องค์กรระหว่างประเทศจัดว่ามีบทบาทในการผลักดันให้เกิดหลักการ

บริหารจัดการการเมืองที่ดี และการปฏิรูปองค์กรของรัฐได้ตั้งเช่นธนาคารโลกมีบทบาทในการจัดการบริหารการใช้จ่ายของภาครัฐ และการปฏิรูประบบราชการกล่าวคือ ธนาคารโลก นอกจากจะให้ความสำคัญและช่วยเหลือประเทศไทยในเรื่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการการเมืองที่ดีแล้ว ยังรวมถึงการปรับปรุงกฎหมายในด้านความช่วยเหลือทางการเกษตร การแก้ไขกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องให้ทันสมัยขึ้น ในขณะที่ International Monetary Fund (IMF) กระตุ้นให้มีการปรับโครงสร้างของสถาบันการเงิน และการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน ส่วน United Nations Development Programme (UNDP) สนับสนุนให้มีการจัดทำโครงการนำร่องเพื่อกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมเรื่องการบริหารทรัพยากรมนุษย์ Asian Development Bank (ADB) เป็นองค์กรสำคัญอีกองค์กรหนึ่งที่ให้ทุนสนับสนุนประเทศไทยค่อนข้างมาก ดังเห็นได้จาก ช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๔๐ ประเทศไทยได้รับทุนความช่วยเหลือจาก ADB ในรูปของเงินกู้ประมาณ ๔.๒๕ พันล้านเหรียญสหรัฐอเมริกา และอีก ๓๗.๔ พันล้านเหรียญในรูปของความช่วยเหลือพิเศษ (ADB ๑๙๙๙) ความช่วยเหลือหลัก ๆ ที่ ADB ให้ มีดังนี้

- ๑) การกระจายอำนาจและการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- ๒) การส่งเสริมให้มีการตรวจสอบการปฏิบัติงานขององค์กรของรัฐ
- ๓) การเร่งให้มีการปรับโครงสร้างเพื่อการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
- ๔) การลดบทบาทการแทรกแซงของรัฐ และการปฏิรูปรัฐวิสาหกิจไทย
- ๕) การส่งเสริมให้มีการประสานงานในขั้นตอนของการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติ และ
- ๖) การสนับสนุนให้มีการปฏิรูปกฎหมายและระบบตุลาการ

ในประเทศไทย หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีได้กลายเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักการที่เกื้อหนุนสังคมประชาธิปไตย ได้มีการเสนอและกล่าวถึงแนวคิดนี้อย่างกว้างขวาง ตัวอย่างที่เห็นอย่างเห็นรูปธรรมคือกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ได้บัญญัติมาตราต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ถ้าหากมีการนำแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลโดยประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องและระบบบริหารของรัฐมีความยุติธรรมและเป็นที่น่าเชื่อถือทั้งในและต่างประเทศ อีกทั้งนำไปสู่การลดการทุจริตซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของบ้านเมืองได้ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ๒๕๕๒)

โดยสรุป การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ กระตุ้นให้องค์กรมีการปรับเปลี่ยนไปสู่องค์กรที่มีการบริหารจัดการที่ดี โดยให้ความสำคัญกับประชาชน สังคมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ประชาชนเนื่องจากเปิด

โอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและกำหนดทิศทางการพัฒนา และทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

๒.๔ องค์ประกอบหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

สำนักนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ขึ้น ระเบียบนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ โดยทุกส่วนราชการต้องถือปฏิบัติและรายงานผลการปฏิบัติต่อคณะรัฐมนตรี และรัฐสภาตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้ระบุถึงหลักหลักสำคัญของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ๖ หลัก ดังนี้

(๑) หลักนิติธรรม (Rule of law) หมายถึง มีกฎหมาย และกฎเกณฑ์ที่มีความเที่ยงตรง เป็นธรรมต่อทุกฝ่ายในสังคม และการบังคับใช้กฎหมาย มีความยุติธรรม และบังคับใช้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติ เป็นการตรากฎหมายและกฎข้อบังคับให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมอันจะทำให้สังคมยินยอมพร้อมใจกันปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับเหล่านั้นโดยถือว่าการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่อำเภอใจ หรืออำนาจของตัวบุคคล

(๒) หลักคุณธรรม (Morality) หมายถึง คนในสังคมมีจิตสำนึกและยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย เป็นการยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยธรรมาภิบาลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

(๓) หลักความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง มีกระบวนการทำงาน กฎเกณฑ์ กติกา ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยตรงไปตรงมาตรวจสอบได้เป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกองค์กรให้มีความโปร่งใส ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางราชการได้สะดวก มีระบบตรวจสอบที่ดี มีสื่อมวลชนที่เป็นอิสระ มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้อง ชัดเจน

(๔) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การบริหารจัดการโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมทุกๆ ระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่สำคัญ และมีผลกระทบต่อผู้คนและสังคมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแสดงความคิดเห็น การได้สวนสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ

(๕) หลักความรับผิดชอบ (Responsiveness) หมายถึง ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การตัดสินใจกระทำการใดๆ ต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบต่อสาธารณะ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานนั้น กล่าวที่จะยอมรับผลจากการกระทำนั้น ๆ มีการใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตนเอง

(๖) หลักความคุ้มค่า หรือหลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and efficiency) มีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดยยึดถือประโยชน์สูงสุดของสังคมและประเทศชาติ เป็นการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันได้ในเวทีนานาชาติ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

๒.๓.๑ หลักนิติธรรม (The rule of law)

หลักนิติธรรม คือ การตรากฎหมาย กฎ ระเบียบข้อบังคับและกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและสมาชิก โดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม

หลักนิติธรรม คือ ทั้งเจตนารมณ์ สาระ และการบังคับใช้กฎหมาย ต้องเป็นธรรมกับทุกฝ่าย เอื้อประโยชน์ต่อมหาชนคนหมู่มาก ไม่ใช่เพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ต้องเสมอภาค ชัดเจน และคาดการณ์ได้ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่กลไกทางกฎหมายอย่างเดียวไม่เพียงพอสำหรับการแก้ไขปัญหาการทุจริต จึงจำเป็นต้องสร้างองค์ประกอบต่างๆ ในสังคมไทย เพื่อสนับสนุนให้กลไกต่างๆ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น องค์ประกอบเหล่านั้น คือ สังคมสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ทันท่วงที และครบสมบูรณ์ มีกระบวนการรองรับอย่างเป็นทางการ ทำให้เกิดความชัดเจนในกระบวนการตัดสินใจ นับเป็นอาวุธสำคัญในกระบวนการสร้างความโปร่งใส สังคมต้องมีความโปร่งใส สังคมต้องสร้างกลไกความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (อานันท์ ปันยารชุน, ๒๕๔๓)

อีกความหมายหนึ่งของหลักนิติธรรม (ประเสริฐ ตันศิริ, ๒๐๐๙) คือ หลักกฎหมายที่เป็นธรรมหรือหลักแห่งความสัมพันธ์ในเรื่องกฎหมายกับเรื่อง เหตุผล ศีลธรรม ความยุติธรรม ความเสมอภาคในรูปแบบหรือความเสมอภาคในเนื้อหา สิทธิและเสรีภาพของประชาชน และรัฐ ยึดมั่นในหลักสิทธิปัจเจกชน ถือว่ามนุษย์สามารถกำหนดบงการชีวิตของตนได้ โดยมีสิทธิและเสรีภาพในส่วนที่ไม่ขัดกับกฎหมาย และไม่อยู่ภายใต้อำนาจคำบัญชาของผู้ใด ดังนั้น รัฐจึงห้ามมิว่าการที่จะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้นั้น ก็เฉพาะแต่ที่มีกฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น รัฐแทรกแซงกิจการเอกชนน้อยที่สุด โดยรับรองความเป็นอิสระของศาล ความเสมอภาคทางกฎหมาย เป็นการประกันความชอบธรรม ความมั่นคง รับรองอิสรภาพของปัจเจกบุคคลโดยปราศจากการแทรกแซงคุกคามจากรัฐ โดย

ถือหลักความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย คือ กฎหมายเป็นสิ่งสูงสุด กฎหมายนั้นมีความชอบธรรมและมีเหตุเอื้ออำนวยผลประโยชน์ในสังคมในลักษณะเท่าเทียมกัน รัฐเป็นผู้ใช้กฎหมายและอยู่ภายใต้กฎหมายนั้น

ทฤษฎีนิติรัฐ (Legal State) ซึ่ง การ์เร เดอการ์แบร์ (Carre de Malberg) ได้นำเสนอแนวคิดไว้ว่า รัฐและหน่วยงานของรัฐ ทำการเพื่อประโยชน์สาธารณะและอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าเอกชน มีอำนาจก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในสิทธิหน้าที่แก่เอกชนได้ฝ่ายเดียว โดยที่เอกชนไม่ต้องให้ความยินยอม กฎหมายมหาชนให้อำนาจแก่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐ ดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะในฐานะที่เหนือกว่าเอกชน แต่กฎหมายนั้นเอกชนก็จำกัดอำนาจรัฐ หน่วยงานของรัฐ ไม่ให้ใช้อำนาจนอกกรอบที่กฎหมายให้ไว้ ผลที่ตามมาคือ จะต้องให้การควบคุมการกระทำขององค์กรของรัฐทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการกระทำขององค์กรของรัฐ ฝ่ายตุลาการ (คำพิพากษาและคำสั่งศาล) หรือการกระทำขององค์กรรัฐฝ่ายบริหาร (กฎ คำสั่งทางปกครอง) ให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย หลักนิติรัฐมีสาระสำคัญอยู่ ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. บรรดากฎหมายทั้งหลายที่องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้นจะต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่ให้อำนาจแก่องค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร ล่วงล้ำเข้าไปในแดนแห่งสิทธิเสรีภาพของราษฎรนั้นจะต้องมีข้อความระบุไว้ชัดเจนพอสมควรว่า ให้องค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร องค์กรใดมีอำนาจล่วงล้ำเข้าไปในแดนแห่งสิทธิเสรีภาพของราษฎรได้ ในกรณีใดและภายในขอบเขต อย่างไร และกฎหมายดังกล่าวจะต้องไม่ให้อำนาจแก่องค์กรของรัฐฝ่ายบริหารล่วงล้ำเข้าไปในดินแดนแห่งสิทธิเสรีภาพของราษฎรเกินขอบเขตแห่งความจำเป็น เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะ

๒. บรรดาการกระทำทั้งหลายขององค์กรของฝ่ายบริหารจะต้องชอบด้วยกฎหมายที่ตราขึ้น โดยองค์กรของฝ่ายนิติบัญญัติ กล่าวคือ องค์กรของฝ่ายบริหารจะมีอำนาจสั่งการให้ราษฎรกระทำการหรือละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ ต่อเมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดแจ้งและจะต้องใช้อำนาจนั้น ภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้

๓. การควบคุมไม่ให้กฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญก็ดี การควบคุมไม่ให้การกระทำขององค์กรของรัฐฝ่ายบริหารขัดต่อกฎหมายก็ดี จะต้องเป็นหน้าที่ขององค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการซึ่งมีความเป็นอิสระจากองค์กรของรัฐฝ่ายนิติบัญญัติและองค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร โดยองค์กรของรัฐฝ่ายบริหาร อาจจะเป็นองค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการอีกองค์กรหนึ่ง แยกต่างหากจากองค์กรของรัฐฝ่ายตุลาการ ซึ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญาหรือคดีแพ่งก็ได้

แนวคิดเกี่ยวกับหลักนิติธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - การออกกฎหมายที่มีความยุติธรรมกับทุกฝ่าย - การปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน - มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ - กฎหมายมีความทันสมัยและเป็นธรรม - กฎหมายเป็นที่ยอมรับของสังคม - มีข้อผูกพันที่ทุกคนในสังคมจะต้องปฏิบัติตาม - กฎหมายมีความถูกต้องทางด้านเนื้อหา - เป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังคม
-----------------------------	---

๒.๔.๒ หลักคุณธรรม (Morality)

หลักคุณธรรม (Morality) คือ การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสมาชิกของสังคมถือปฏิบัติ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความอดทนขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น

ในอดีต เพลโต เป็นที่รู้จักกันในหลาย ๆ ฐานะ อาทิเช่น นักปราชญ์ นักรัฐศาสตร์ ได้จำแนกคุณธรรมออกเป็น ๔ ข้อใหญ่ โดยเรียกชื่อต่างกันไปว่าปรีชาญาณ ความกล้าหาญ การรู้จักประมาณ และความยุติธรรม โดยเปรียบเทียบการควบคุมจิตใจกับการปกครองรัฐ อุดมรัฐต้องมีบุคคล ๔ ฝ่าย คือ ฝ่ายปกครองต้องมีปรีชาญาณ ฝ่ายทหารต้องมีความกล้าหาญ ฝ่ายธุรกิจต้องมีการรู้จักประมาณ โดยทุกฝ่ายต้องอยู่ภายใต้กติกาเดียวกัน คือ ความยุติธรรม คุณธรรมทั้ง ๔ นี้ เป็นคุณธรรมหลักหรือแม่บทคุณธรรม คุณธรรมอื่น ๆ ที่มีชื่อเรียกกันอยู่มากมายนั้น ล้วนแต่ประกอบขึ้นจากคุณธรรมหลักในอัตราส่วนต่าง ๆ กัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ถ้าขาดตั้งแต่ ๑ ข้อขึ้นไปจะเกิดเป็นกิเลส (อ้างใน ศรีพัชรา สิทธิกำจร แก้วพิจิตร, ๒๕๔๙)

ต่อมาอริสโตเติล ศิษย์ของเพลโต อธิบายคุณธรรม คือ การเดินสายกลางระหว่างกิเลสที่ตรงข้าม และที่สำคัญได้พยายามชี้ให้เห็นถึงทักษะทางคุณธรรมของเพลโตกว้างออกไปอีกว่า สามารถพิจารณาเห็นหลักคุณธรรมจากการประยุกต์ใช้ดังนี้

๑) ความรอบคอบ (Prudence) ซึ่งเพลโตเรียกว่าปรีชาญาณ คุณธรรมนี้หมายถึง การเล็งเห็นหรือหยั่งรู้ได้ง่ายและชัดเจนว่าอะไรควรหรือไม่ควรประพฤติ ความรอบคอบส่วนมากเกิดจากการคิดคำนึงและประสบการณ์

๒) ความกล้าหาญ (Courage) ทางจิตใจ ได้แก่ กล้าเสี่ยงการถูกเข้าใจผิด กล้าเผชิญการใส่ร้าย การเยาะเย้ย เมื่อมั่นใจว่าตนกระทำความดี กล้าหาญทางกายภาพ คือกล้าเสี่ยงความยากลำบาก อันตรายและความตาย เพื่ออุดมการณ์

๓) การรู้จักประมาณ (Temperance) มนุษย์มีสัญชาตญาณกระตุ้นให้ทำกิจกรรมบางอย่าง และมีความสำนึกควบคุมพลังในตัวให้อยู่ในขอบเขตจริยธรรม การใช้พลังเลยขอบเขตอย่างไม่ถูกต้อง ก้าวก่ายสิทธิอันชอบธรรมของผู้อื่น จะก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากแก่สังคมและตนเอง

๔) ความยุติธรรม (Justice) เป็นพื้นฐานของคุณธรรมทุกอย่าง ความยุติธรรมเป็นแม่บท เป็น สาระตถะ เป็นแก่นของคุณธรรมทุกชนิด สังคมมีความยุติธรรมสมาชิกจึงสงบสุข เพราะมั่นใจว่า เขาจะ ได้รับสิทธิอันชอบธรรม เพื่อไม่ให้ละเมิดสิทธิ์ ต้องลงโทษตามสมควรแก่โทษให้เด็ดจำ (อ้างใน ศรีพิชรา สิทธิกัจจร แก้วพิจิตร, ๒๕๔๙)

แนวคิดเกี่ยวกับหลักคุณธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - ความถูกต้อง ดีงาม - ความซื่อสัตย์ สุจริต และความเสียสละ - ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร - ความมีระเบียบวินัย - ความรอบคอบ - ความกล้าหาญ - ความพอประมาณ - ความยุติธรรม
----------------------------	--

๒.๔.๓ หลักความโปร่งใส (Transparency)

หลักความโปร่งใส (Transparency) คือ การทำที่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา และสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้โดยการปรับปรุงระบบและกลไกการทำงานขององค์กร ให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ สะดวก ตลอดจนมีระบบหรือกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะประเมิน การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ความหมาย คำว่า “ความโปร่งใส” (Transparency) มีผู้ให้ความหมายต่างๆ มากมาย ดังนี้ พจนานุกรมภาษาไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (พจนานุกรมภาษาไทย, ๒๕๔๒) ได้ให้ความหมายคำว่า “โปร่ง” หมายถึง มีสมบัติที่แสงผ่านได้ และมองเห็นได้ตลอด

อานันท์ ปันยารชุน ได้เริ่มเผยแพร่ต่อสาธารณชนในสมัยที่เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำให้เป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปว่า “ความโปร่งใส” หมายถึง สถานะที่ชัดเจน ชัดแจ้งไม่คลุมเครือของการ บริหารงานภาครัฐ ในการดำเนินธุรกรรมใดใดต้องสามารถตรวจสอบได้ อธิบายต่อสาธารณะได้อย่าง มีเหตุผลและมีหลักเกณฑ์ (ความเป็นมาเพื่อความโปร่งใสในประเทศ บทความ กลไกการต่อต้าน

คอร์ปชั่นในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ : ปัญหา อุปสรรค และทิศทางในอนาคต) (อ้างใน ศรีพิชรา สิทธิกำจร แก้วพิจิตร, ๒๕๕๙)

ธวัช ภูษิตโภคย (๒๕๕๑) ได้กล่าวว่า ความโปร่งใสเป็นหัวใจของการดำเนินธุรกิจ ความโปร่งใสจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลก็ต้องมีระบบ “ การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ” หรือการกำกับดูแลที่ดี โดยมีคณะกรรมการตรวจสอบเป็นผู้รับผิดชอบ และมีหน่วยงานตรวจสอบภายใน เป็นเครื่องมือดำเนินการ ความโปร่งใสเป็นหัวใจที่จะทำให้การดำเนินธุรกิจมีความชอบธรรม และเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ไม่มีการปิดบังซ่อนเร้น บิดเบือน หรือเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน อย่างไรก็ตาม ความโปร่งใสจะเกิดขึ้นได้ไม่เพียงแต่จะมีระบบการกำกับดูแลที่ดี และมีผู้บริหารที่สุจริตมีคุณธรรมเท่านั้น ผู้เกี่ยวข้องกับกิจการทั้งหลายก็เป็นส่วนสำคัญที่จะต้องมีความรู้ในเรื่องของความโปร่งใส ในขณะที่เดียวกันผู้บริหารก็ต้องรู้จักทำใจยอมรับการตำหนิหากผิดพลาด และต้องพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไข และที่สำคัญจะต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ส่วนบริษัท เครือซิเมนต์ไทยฯ มีหลักการบริหารงานยึดหลักความโปร่งใส เปิดเผย และสามารถตรวจสอบได้ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะดำรงไว้ซึ่งชื่อเสียง ความศรัทธา ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อบริษัท เครือซิเมนต์ไทยฯ และการบริหารงานด้วยความเป็นธรรมตลอดมา การบริหารงานที่มีความโปร่งใสพร้อมเปิดเผยข้อมูลอย่างถูกต้องครบถ้วนทันเวลา ทั้งยังมีกลไกในการตรวจสอบข้อมูลทั้งปวงได้ด้วยความชัดเจน (หลักการบริหารจัดการที่ดี ของบริษัท เครือซิเมนต์ไทย, ๒๐๐๙) สอดคล้องกับ มนตรี กนกวารี ได้กล่าวถึงหลักความโปร่งใส (Transparency) ว่าคือ การปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรให้มีความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และตรวจสอบความถูกต้องได้ ซึ่งบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญที่สอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญ (มนตรี กนกวารี, ๒๕๕๖)

จารุวรรณ เมณฑกา (๒๕๕๖, หน้า ๓๙-๔๗) ได้ให้ความหมายอย่างกว้าง ๆ ว่าการดำเนินการของรัฐดำเนินการอย่างโปร่งใส คือ การที่สาธารณชนมีโอกาสรับรู้นโยบายด้านต่างๆ ของรัฐบาล และมีความมั่นใจว่ารัฐบาลมีความตั้งใจในการดำเนินการตามนโยบายนั้น

Amartya Sen (1999) ได้อรรถาธิบายว่า “ความโปร่งใสเป็นหมวดหมู่หนึ่งที่สำคัญของเสรีภาพที่เสมือนเป็นอุปกรณ์ (Instrumental Freedom) และการรับประกันนี้เป็นบทบาทที่ชัดเจนในการเป็นเครื่องมือป้องกันการคอร์รัปชั่น การละเลยหน้าที่ทางการเงิน และการเกี่ยวข้องกับความทุจริต” กล่าวคือ ความโปร่งใสเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เป้าหมายอื่น ๆ บรรลุถึงความสำเร็จ เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการบริหารงานของรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งยังเป็นวิธีป้องกันการคอร์รัปชั่นที่ดีที่สุดซึ่งทำให้ผู้ปฏิบัติในหลาย ๆ วงการ ไม่ว่าจะในภาครัฐ หรือในภาคเอกชนหันมาให้ความสนใจกับความโปร่งใสเพราะมองเห็นประโยชน์ในหลายด้านทั้งนี้ จากการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ ดังต่อไปนี้

๑) ความโปร่งใสสามารถสร้างความมั่นใจให้แก่นักลงทุนทั้งในประเทศ และต่างประเทศ และเพิ่มความน่าเชื่อถือของสภาพเศรษฐกิจ

๒) ความโปร่งใสมีหน้าที่เป็นเครื่องมือในการเพิ่มการตรวจสอบได้ของภาคเศรษฐกิจ และภาครัฐ (Accountability) โดยการตรวจสอบได้จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าไม่มีความโปร่งใส

๓) ความโปร่งใสเป็นหัวใจของประชาธิปไตย เพราะความโปร่งใส หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของรัฐบาลที่มีผลต่อชีวิต และเป็นการมอบอำนาจแก่ประชาชนที่จะเลือกดำเนินชีวิตจากข้อมูลที่ได้รับ อันเป็นการสร้างความเท่าเทียม และสร้างทางเลือกให้ประชาชน ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญของประชาธิปไตย

๔) ความโปร่งใสเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ในอดีตวาทกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาจะพิจารณาเฉพาะประเด็นเรื่องรายได้งบประมาณรายจ่าย และการจ้างงาน แต่ในปัจจุบัน วาทกรรมทั้งหลาย ได้นำประเด็นของความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

๕) ความโปร่งใสในภาครัฐส่งผลดีต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุน ประสิทธิภาพของการบริหารนโยบายภาครัฐ และการพัฒนา การเพิ่มความโปร่งใดยังสามารถลดผลเสียของนโยบายรัฐบาล เช่น ช่วยลดระยะเวลาในการเก็บภาษีและการใช้กฎระเบียบที่ซับซ้อน ลดการสิ้นเปลือง และลดปัญหาคอร์รัปชัน

๖) นอกจากนี้ การรับประกันความโปร่งใส หมายถึง การรับประกันสิทธิของบุคคลในข้อมูลรูปแบบต่าง ๆ สิทธิเหล่านี้สามารถป้องกัน การละเมิดอำนาจที่เกิดขึ้นจากการมีข้อมูลที่ไม่เท่าเทียม (Information Asymmetry) ดังนั้นจึงช่วยลดปัญหาคอร์รัปชันได้ด้วย การรับประกันความโปร่งใดยังส่งเสริมการพัฒนาด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือหน่วยงานแสดงการตอบโต้ต่อปัญหาปัจจุบันด้วยวิธีการทางการเมือง ทางประชาสังคมและทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน

๗) การส่งเสริมความโปร่งใสทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะความโปร่งใสในกระบวนการนโยบาย จะทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและยอมรับนโยบายใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็วและง่ายยิ่งขึ้น ทั้งนี้กระบวนการความโปร่งใส เช่น การให้ข้อมูล การแสดงความคิดเห็น และการแจ้งนโยบายล่วงหน้า เป็นต้น จะส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อนโยบายดังกล่าว ประชาชนจะสามารถตัดสินใจนโยบายที่เห็นว่าไม่เหมาะสมและแนะนำ รวมทั้งเรียกร้องนโยบายที่ตอบสนองต่อความต้องการของ ประชาชน ซึ่งท้ายที่สุดแล้วความโปร่งใสจะส่งผลให้เกิดการพัฒนา นโยบายที่ดีขึ้น

๘) ความโปร่งใสนั้นสำคัญต่อภาคประชาชน เพราะการตัดสินใจของรัฐบาลมีผลกระทบต่อประชาชนทุกคน ประชาชนจึงมีสิทธิที่จะรับรู้กระบวนการตัดสินใจของรัฐบาล เพื่อที่จะมั่นใจว่าการตัดสินใจของรัฐบาลนั้นจะส่งผลร้ายแก่ตนเองหรือไม่ ซึ่งหากรัฐบาลมีความโปร่งใสก็จะเพิ่มความ

เชื่อมั่นของประชาชนต่อรัฐบาล และการตัดสินใจที่มีความโปร่งใสก็มีความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น กล่าวโดยสรุป ความโปร่งใสจึงมีความสำคัญต่อทั้งการเมือง การบริหาร ระบบเศรษฐกิจ ประชาสังคม และการพัฒนา

แนวคิดเกี่ยวกับหลักความโปร่งใส	<ul style="list-style-type: none"> - การเปิดเผยข้อมูลที่ตรงไปตรงมา - ความสามารถในการตรวจสอบได้ - ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูล - กลไกการทำงานที่ชัดเจน - กระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ - มีคณะกรรมการตรวจสอบทั้งภายในและภายนอก - มีความน่าเชื่อถือ
--------------------------------	---

๒.๔.๔ หลักการมีส่วนร่วม (Participation)

หลักการมีส่วนร่วม (Participation) คือ การทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายความว่า การที่ผู้บริหารหรือผู้นำได้เปิดโอกาสหรือให้โอกาสผู้ใต้บังคับบัญชาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องบางประการขององค์กร ที่ผู้บริหารได้พิจารณาแล้วว่าจะช่วยทำให้เกิดประโยชน์แก่องค์กรมากกว่าที่ผู้บริหารจะตัดสินใจเพียงผู้เดียว อีกทั้งยังเป็นการทำให้ช่องว่างระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรในองค์กรลดน้อยลง ดังเช่น สมยศ นาวิกานต์ ได้กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการตัดสินใจมีผลกระทบต่อพวกเขาและผู้บังคับบัญชา การให้ความสำคัญกับบุคลากรและกลุ่มงานทำให้การบริหารโดยให้คนงานมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ (สมยศ นาวิกานต์, ๒๕๔๐)

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม จากการศึกษาทฤษฎีการมีส่วนร่วมของนักวิชาการทั้งหลาย พบว่า การมีส่วนร่วม จะเกี่ยวข้องกับด้านจิตวิทยาและสังคมวิทยา มีทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

๑. ทฤษฎีลำดับความต้องการของมาสโลว์ (Abraham Maslow) นับว่าเป็นทฤษฎีดั้งเดิมเกี่ยวกับการจูงใจให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ ให้บรรลุความสำเร็จด้วยการจูงใจบุคลากรในองค์กร โดยคำนึงถึงความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์เป็นหลัก อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) กล่าวว่า มนุษย์จะมีความต้องการปัจจัยต่าง ๆ ที่ไม่มีที่สิ้นสุดตามลำดับ ได้แก่

๑.๑ ความต้องการพื้นฐานทางกายภาพและชีวภาพ ถือว่าเป็นปัจจัยในขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน เพื่อการดำรงอยู่และความอยู่รอดของชีวิต ได้แก่ อาหาร น้ำ ความอบอุ่น ที่อยู่อาศัย การพักผ่อน การนอน การขับถ่าย และเรื่องเพศ

๑.๒ ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย เป็นความต้องการที่เป็นอิสระ จากภัยอันตรายทางด้านร่างกาย ความกลัวต่อการสูญเสียงาน ทรัพย์สินต่าง ๆ อาหารและที่อยู่อาศัย ความต้องการทางสังคม ความรักใคร่ และความเป็นเจ้าของ เนื่องจากอยู่ในสังคมก็ต้องการความรัก การเป็นเจ้าของบุคคลอื่น รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นคนที่มีคุณค่าของกลุ่มเป็นสมาชิกนั้น ๆ

๑.๓ ความต้องการได้รับการยกย่อง และเป็นที่ยอมรับจากสังคม ซึ่งเป็นความต้องการของบุคคลที่จะเป็นบุคคลที่มีคุณค่าในสายตาคนอื่น และได้รับการยอมรับทั่วไปว่า ตนเองมีความก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา โดยตระหนักถึงศักยภาพ ทักษะ ความสามารถของตนเอง และเกิดความเชื่อมั่นในตัวเองสูง

๑.๔ ความต้องการมีฐานะเด่นในสังคม (Esteem or Status Needs) ความต้องการขั้นต่อมาจะเป็นความต้องการที่จะประกอบไปด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้คือความมั่นใจในตนเอง

๑.๕ ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิต หมายถึง แนวโน้มของบุคคลที่จะเป็นหรืออยู่ในสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นไปได้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นความปรารถนาที่จะเป็นอย่างที่ตนเองเป็นมากขึ้น สูงขึ้น โดยเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถจะเป็นได้และประสบความสำเร็จ เพื่อที่จะมีศักยภาพบรรลุในระดับสูงสุด

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1981) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปในขั้นตอนการตัดสินใจไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจได้เพียงอย่างเดียว ยังใช้ตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการด้วยการตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์และการประเมินผลในกิจกรรมการพัฒนาด้วยจะเห็นว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการปฏิบัติ แต่ก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วย โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้น นอกจากนี้ก็ยังมีผลสะท้อนกลับจากการประเมินผลและการปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย โดยมีแนวความคิดว่าการมีส่วนร่วมมี ๔ ขั้นตอน คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทุกขั้นตอนมีความสัมพันธ์ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมที่ขั้นตอนการตัดสินใจเป็นประการสำคัญ ซึ่งในแนวทางการมีส่วนร่วมนั้นมุ่งให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่มีบทบาทในทุก ๆ เรื่องไม่ใช่ที่กำหนดให้ประชาชนปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิด

ซัชกิน (Sashkin) ได้กล่าวถึงการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม เป็นเรื่องเกี่ยวกับการให้พนักงานได้มีการวางแผน และควบคุมกิจกรรมการปฏิบัติงานด้วยตัวของเขาเอง อย่างไรก็ตาม ผู้ใต้บังคับ

บัญชาที่จะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและควบคุมงานได้ในลักษณะต่างๆ ตามความสำคัญที่แตกต่างกันไป ซึ่ง ซัชกิน (Sashkin) ได้เสนอวิธีสำคัญ ๔ ประการ ในการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ดังนี้ (M. Sashkin, 1982)

๑) การมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมาย (Participation in goal setting) มีความหมายถึง การที่ผู้ปฏิบัติงานทั้งในระดับบุคคล ระดับผู้บังคับบัญชา หรือระดับกลุ่ม ได้มีส่วนร่วมในงาน ในการกำหนดเป้าหมายของงานเพื่อที่พวกเขาจะได้พยายามทำให้งาน หรือผลการปฏิบัติงานนั้นบรรลุเป้าหมายที่วางไว้และเกิดผลงานที่ดี

๒) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in decision making) เป็นการมีส่วนร่วมของผู้ได้บังคับบัญชาในการมีส่วนร่วมให้คำปรึกษาหารือในหลาย ๆ โอกาส มีอิทธิพลในการกำหนดเป้าหมายของงาน มีส่วนร่วมรับผิดชอบในทางเลือกของวิธีการตัดสินใจ ตลอดจนตรวจสอบและประเมินทางเลือกในการตัดสินใจต่าง ๆ

๓) การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา (Participation in problem solving) เป็นความต้องการของผู้ได้บังคับบัญชาเป็นผู้มีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล พัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ ในการทำงาน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลนั้น ๆ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความคิดใหม่ ๆ ในการพัฒนาปรับปรุงงาน

๔) การมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง (Participation in change) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้จะมีความยาก และซับซ้อนและถือเป็นจุดสำคัญที่สุด ซึ่งรูปแบบนี้จะมาหลังจากการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา โดยทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ได้บังคับบัญชานั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้าง วิเคราะห์ และแปรความหมายของข้อมูลองค์การ เพื่อที่จะทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาขององค์การ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาองค์การ

ต่อมา เดวิส และนิวสตรอม (Davis and Newstrom) ได้กล่าวข้างต้นว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วม ต้องประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ดังนี้ (Keith Davis and John W. Newstrom, 1985)

๑) บรรยากาศของการมีส่วนร่วม (Environment)

๒) องค์การ (Organization)

๓) มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนผู้ร่วมงาน (Employee) ให้มีโอกาสในการมีส่วนร่วมในการบริหาร

๔) ภาวะผู้นำ (Leadership)

๕) การใช้เทคโนโลยี (Technology) ส่วนในการบริหารแบบมีส่วนร่วม

จากแนวคิดของ ธงชัย สันติวงษ์ (๒๕๓๙) ให้ความหมายว่า การจัดองค์การ หมายถึง การกำหนดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ การแบ่งส่วนงาน และการจัดสายงานเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ การจัดองค์การ เป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบหน้าที่งานต่าง ๆ

ภายในองค์กร การจัดการเป็นเรื่องที่ต่อเนื่องและเป็นเหตุเป็นผลโดยตรงจากแผนงานที่กำหนดไว้ ช่วยให้ผูปฏิบัติงานทราบถึงขอบเขตของงาน ป้องกันการทำงานซ้ำซ้อน และจัดความขัดแย้งในหน้าที่การงาน ช่วยให้กำลังความพยายามมีจุดหมายชัดเจน

อุซซี (Uzzi) กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “Participative Management : What it is and is not” ว่าสิ่งสำคัญในการบริหารแบบมีส่วนร่วมมี ๒ ประการ คือ

๑) การให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องครบถ้วน และทันสมัยต่อพนักงาน เนื่องจากพนักงานเป็นผู้มีบทบาทในการร่วมตัดสินใจ ดังนั้น ข้อมูลข่าวสารจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่จะทำให้การตัดสินใจนั้นถูกต้อง เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

๒) พนักงานทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจการร่วมกัน และร่วมมืออย่างเต็มที่ตามกระบวนการมีส่วนร่วม (Jones Uzzi, 2002)

สอดคล้องกับแนวคิดของ ธรรมรส โชติคุณุช (๒๕๓๖) ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ เป็นกระบวนการของการให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการตัดสินใจ เป็นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคล ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหา

แมตต์ เมตต์การุณจิต (๒๕๔๑) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน ไม่ว่าจะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิดร่วมทำ ที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน ปีต่อมา อธิธิ โลหะชาละ ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า การที่ผู้บริหารหรือผู้นำได้เปิดโอกาสหรือให้โอกาสผู้ได้บังคับบัญชาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องบางประการขององค์กร ที่ผู้บริหารได้พิจารณาแล้วว่าจะช่วยให้เกิดประโยชน์แก่องค์กรมากกว่าที่ผู้บริหารจะตัดสินใจเพียงผู้เดียว อีกทั้งยังเป็นการทำให้ช่องว่างระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรในองค์กรลดน้อยลง (อธิธิ โลหะชาละ, ๒๕๔๒)

อรุณ รักธรรม (๒๕๔๐) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมในด้านของการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน หรือเข้าไปมีส่วนในกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งขององค์กร

ศุภกรณ์ ธรรมชาติ (๒๕๔๑) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการดำเนินงาน เกิดการพัฒนาและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การดำเนินงานหรือการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ตามแผนงานหรือโครงการเกิดประสิทธิผล

มีผลการวิจัยของ นดา ดำริห์เลิศ (๒๕๔๒) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง ทหารที่ประชาชนมีการปฏิบัติร่วมกันในการพัฒนาชุมชนโดยความสมัครใจในลักษณะของการร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล ร่วมบำรุงรักษา และร่วมรู้สึกเป็นเจ้าของ สอดคล้องกับ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (๒๕๔๐) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนตัดสินใจ ในกิจการใดๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชน

จินดา มณีเนตร (๒๕๔๐) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วมรับผิดชอบ หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์การเพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

แนวคิดเกี่ยวกับหลักการมีส่วนร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในประเด็นสำคัญของสังคม - ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม - การมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมาย - การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ - การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา - การมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง
----------------------------------	--

๒.๔.๕ หลักความรับผิดชอบ (Responsibility)

หลักความรับผิดชอบ (Responsibility) ผู้บริหาร ตลอดจนคณะข้าราชการ ทั้งฝ่ายการเมืองและข้าราชการประจำ ต้องตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งให้บริการแก่ผู้มารับบริการ เพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆ มีความรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบอยู่ และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันที่

ความหมายของ “ความรับผิดชอบ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ บอกไว้ว่า การยอมรับผลที่ดีหรือไม่ดีในกิจการที่ได้กระทำไป”

พระบรมราโชวาท สำคัญที่สุด ต้องเข้าใจความหมายของคำว่า “ความรับผิดชอบ” ให้ถูกต้อง ขอให้เข้าใจว่า “รับผิดชอบ” ไม่ใช่การรับโทษหรือถูกลงโทษ “รับชอบ” ไม่ใช่รางวัลหรือรับคำชมเชย การรู้จักรับผิดชอบหรือยอมรับว่าอะไรผิดพลาดเสียหาย และเสียหายเพราะอะไร เพียงใดนั้น มีประโยชน์ทำให้บุคคลรู้จักพิจารณาตนเอง ยอมรับความผิดของตนเองโดยใจจริง เป็นทางที่จะช่วยแก้ไขความผิดได้ และให้รู้ว่าจะต้องปฏิบัติแก้ไขใหม่ ส่วนการรู้จักรู้รอบหรือรู้ว่าอะไรถูก (พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๑๙) อันได้แก่ ถูกตาม

ความมุ่งหมาย ถูกตามหลักวิชา ถูกตามวิธีการนั้น มีประโยชน์ทำให้ทราบแจ้งว่าจะทำให้งานเสร็จสมบูรณ์ได้อย่างไร จักได้ถือปฏิบัติต่อไป ความรับผิดชอบ คือ หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ทำอะไรที่เสี่ยงละเลยไม่ได้

แนวคิดและทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร Iwu-Egwuonwu (2010) ได้มีการนำเสนอทฤษฎีที่สำคัญต่อการทำกิจกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร ประกอบด้วย ทฤษฎี ๔ ทฤษฎี คือ

๑) ทฤษฎีผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder Theory) เป็นการบริหารจัดการองค์กรและจริยธรรมทางธุรกิจที่คำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมดขององค์กร โดยกล่าวถึงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรในเรื่องของความต้องการของผู้ถือหุ้นที่อาจไม่ตรงกับผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ดังนั้นองค์กรควรหันมาให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้เสียรายอื่นด้วย แทนที่จะมุ่งสนใจแต่กำไรสูงสุดขององค์กรเพียงอย่างเดียว

๒) ทฤษฎีมูลค่าของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder Value Theory) เน้นไปที่ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรในการที่จะสร้างผลกำไรให้กับผู้มีส่วนได้เสียไปพร้อมๆ กับการเพิ่มมูลค่าหุ้นให้กับองค์กร

๓) ทฤษฎีพลเมืองบริษัท (Corporate Citizenship Theory) มีแนวคิดที่ว่าองค์กรเปรียบเสมือนเป็นพลเมืองของโลกองค์กรหนึ่งที่ดีควรจะมีการทำกิจกรรมที่ส่งผลดีในระดับประเทศหรือระดับโลก โดยที่องค์กรควรที่จะมีการทำ ประโยชน์แก่สังคมนอกเหนือกว่าที่มีการกำหนดไว้ตามกฎหมาย และกิจกรรมที่องค์กรทำก็ควรเป็นกิจกรรมที่จะเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้กับสังคม ๔) ทฤษฎีการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคม (The Corporate Social Performance Theory) โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความต้องการการตอบสนองของสังคม โดยมีการตรวจสอบถึงความสัมพันธ์ของภาระหน้าที่ของทั้งองค์กรและสังคมที่มีการปฏิบัติต่อกัน องค์กรมีการปฏิบัติงานในสังคมดังนั้นองค์กรจะต้องคืนประโยชน์สู่สังคมโดยส่งต่อความมั่งคั่งให้กับสังคมตามความต้องการที่สังคมมีการคาดหวังว่าจะได้รับการตอบสนองจากองค์กร

แนวคิดเกี่ยวกับหลักความรับผิดชอบต่อสังคม	<ul style="list-style-type: none"> - การปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย - การยอมรับผลการกระทำทั้งที่ดีและไม่ดี - ความรับผิดชอบต่องานที่กระทำ - ความรับผิดชอบต่อประชาชน - ความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ส่วนรวม
--	--

๒.๔.๖ หลักความคุ้มค่า (Cost effectiveness or economy)

หลักความคุ้มค่า (Cost effectiveness or economy) คือ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด ในการบริหารจัดการ จำเป็นต้องยึดหลักความประหยัดและความคุ้มค่า และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ (มาตรา ๓/๑) การบริหารราชการตามพระราชบัญญัตินี้ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจภาครัฐ ความมีประสิทธิภาพ ความคุ้มค่าในเชิงภารกิจแห่งรัฐ การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การลดภารกิจและยุบเลิกหน่วยงานที่ไม่จำเป็น การกระจายภารกิจและทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น การกระจายอำนาจตัดสินใจ การอำนวยความสะดวก และการตอบสนองความต้องการของประชาชน ทั้งนี้ โดยมีผู้รับผิดชอบต่อผลของงาน การดำเนินการตามหลักการความคุ้มค่า ได้แก่ สร้างจิตสำนึกแก่ผู้ร่วมงานของหน่วยงานในการประหยัดการใช้ทรัพยากร ลดขั้นตอนการให้บริการ / การทำงานให้สะดวกยิ่งขึ้น ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อลดต้นทุน/เพิ่มผลผลิต กำหนดเป้าหมาย และมาตรฐานการทำงาน มีระบบการติดตามประเมินผล เพื่อเปรียบเทียบความคุ้มค่าในการดำเนินการเรื่องต่างๆ มีระบบการรายงานผลที่สอดคล้องกับระบบการประเมินผล รวมถึงการทำงานที่ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น รวมทั้งการปฏิบัติงานในรูปแบบ One stop service มีการทบทวนและปรับปรุงกระบวนการ และขั้นตอนทำงานใหม่อยู่เสมอ ทบทวนลำดับความสำคัญ และความจำเป็นทางแผนงานและโครงการทุกระยะ การยุบเลิกหน่วยงานที่ไม่จำเป็น และปรับปรุงกฎหมายกฎระเบียบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์อยู่เสมอ มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งได้แก่ การตรวจสอบและวัดผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดระบบการควบคุมตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับหลักความประหยัด	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า - การรู้จักประมาณในการใช้ทรัพยากร - การมุ่งเน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผล - การรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม - ลดขั้นตอนการให้บริการ - การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม - การเปรียบเทียบระหว่างต้นทุนหรือทรัพยากรที่ใช้ไป กับผลลัพธ์ที่ได้รับ
--------------------------------	--

ผู้วิจัยสรุปจากแนวคิดของนักวิชาการและผู้ปฏิบัติได้ว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นหลักการและแนวคิดที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารจัดการยุคใหม่ เป็นแนวทางพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ต่อเนื่อง และนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นพื้นฐานการพัฒนา ทั้งการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง การยึดถือหลักความพอเพียง การนำความรู้ต่างๆ มาใช้อย่างรอบคอบ และการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้เกิดมโนสำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต พร้อมทั้งนำหลักบริหารจัดการที่ดีมากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาองค์การ สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานได้ อีกทั้งยังเป็นกลไกในการควบคุมติดตามและตรวจสอบ โดยมีประชาชนหรือองค์การภายนอกมีส่วนร่วมจัดระบบที่สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามสำนึกที่ดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สิ้นเปลือง การติดตามการทุจริต ความโปร่งใส โดยคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะได้รับผลกระทบ และป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่การบริหารองค์การ ทั้งนี้ เพื่อสามารถใช้เป็นภูมิคุ้มกันของภาคเศรษฐกิจและสังคม พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศให้เป็นปัจจุบันเสมอ

๒.๕ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ กล่าวถึงการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หมายถึง การปฏิบัติราชการที่มีความมุ่งหมายให้บรรลุเป้าหมายตามมาตราที่ ๖ บัญญัติไว้คือ

- ๑) เกิดประโยชน์สุขประชาชน
- ๒) เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ
- ๓) มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ
- ๔) ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติเกินความจำเป็น
- ๕) มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์
- ๖) ประชาชนได้รับความสะดวก และได้รับการตอบสนองความต้องการ
- ๗) มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ

สาระสำคัญและแนวทางปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกา

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีจะประกอบด้วยบทบัญญัติต่าง ๆ รวม ๘ หมวด ดังนี้

หมวด ๑ การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

บทบัญญัติในหมวดนี้เป็นการกำหนดขอบเขตความหมายของคำว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” ในภาพรวมซึ่งจะเป็นการชี้ให้เห็นวัตถุประสงค์ของการบริหารราชการที่กำหนดในพระราช

กฤษฎีกา และเป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการของทุกส่วนราชการในการกระทำการกิจใดภารกิจหนึ่งว่า ต้องมีความมุ่งหมายให้บรรลุเป้าหมายในสิ่งเหล่านี้ คือ

๑. เกิดประโยชน์สุขของประชาชน ซึ่งได้แก่ การบริหารราชการที่สามารถตอบสนอง (Responsiveness) ต่อความต้องการของประชาชนและพยายามมุ่งให้เกิดผลกระทบในเชิงบวก (Positive impact) ต่อการพัฒนาชีวิตของประชาชน

๒. เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ ซึ่งได้แก่ การบริหารเพื่อให้ได้รับผลลัพธ์ (Outcome) ตรงตามวัตถุประสงค์ (Objective) ที่วางไว้ โดยมีการบริหารแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (Result-based management) และการจัดทำข้อตกลงว่าด้วยผลงาน (Performance agreement) ในทุกระดับ

๓. มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ซึ่งได้แก่ การบริหารที่จะต้องพิจารณาในเชิงเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้น โดยมีการทำ cost-benefit analysis ให้สามารถวิเคราะห์ความเป็นไปได้และความคุ้มค่าของแผนงานหรือโครงการต่าง ๆ เทียบกับประโยชน์ที่ได้รับ รวมทั้งจัดระบบการวางเป้าหมายการทำงานและวัดผลงานของแต่ละบุคคล (Individual scorecards) ที่เชื่อมโยงกับระดับองค์กร (Organization scorecards)

๔. ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น ซึ่งได้แก่ การกำหนดระยะเวลาปฏิบัติงาน และการลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน (Process simplification) และจัดให้มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจ (Empowerment) เพื่อให้การปฏิบัติงานเสร็จสิ้นที่จุดบริการใกล้ตัวกับประชาชน รวมทั้งการปฏิบัติงานในรูปแบบ One-stop service

๕. มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งได้แก่ การทบทวนและปรับปรุงกระบวนการ และขั้นตอนทำงานใหม่อยู่เสมอ (Process redesign) ซึ่งจำเป็นต้องทบทวนลำดับความสำคัญและความจำเป็นของแผนงานและโครงการทุกระยะ (Program evaluation) การยุบเลิกส่วนราชการที่ไม่จำเป็นและการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์อยู่เสมอ

๖. ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ ซึ่งได้แก่ การปฏิบัติราชการที่มุ่งเน้นถึงความต้องการและความพึงพอใจของประชาชน ผู้รับบริการเป็นหลัก โดยมีการสำรวจความต้องการของประชาชน (Citizen survey) และความพึงพอใจของผู้รับบริการ (Customer survey) ในหลากหลายวิธีและเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำมาปรับปรุงการปฏิบัติราชการต่อไป

๗. มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งได้แก่ การตรวจสอบและวัดผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดระบบการควบคุมตนเอง (Internal control) ซึ่งจะช่วยให้สามารถผลักดันการปฏิบัติงานขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการดังกล่าวข้างต้น เป็นหัวข้อสำคัญในการกำหนดความหมายของการบริหารราชการที่ดีที่พึงประสงค์ตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ ส่วนรายละเอียดวิธีการปฏิบัตินั้นในพระราชกฤษฎีกาได้แยกบัญญัติขยายความหมายไว้ในแต่ละหมวดต่อไป ตั้งแต่หมวดที่ ๒ ถึงหมวดที่ ๘

หมวด ๒ การบริหารราชการเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขของประชาชน

บทบัญญัติในหมวดนี้ เป็นการกำหนดแนวทางการบริหารราชการในความหมายของการบริหารราชการให้เกิดประโยชน์สุขของประชาชนว่าต้องอยู่ในแนวทางที่ถือว่าประชาชนเป็นศูนย์กลางในการได้รับบริการจากรัฐ ดังต่อไปนี้

๑. การกำหนดภารกิจแต่ละเรื่องรัฐและส่วนราชการมีหน้าที่ต้องกำหนดให้อยู่ในกรอบที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายให้เกิดประโยชน์สูงสุดของประเทศ ความสงบ และปลอดภัยของสังคมส่วนรวม และความผาสุกและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนโดยทั่วไป และสอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐและนโยบายของคณะรัฐมนตรี

๒. ต้องจัดวางระบบเพื่อให้มีการปฏิบัติราชการเป็นไป โดยมีความซื่อสัตย์สุจริตสามารถตรวจสอบได้ และมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในภาพรวม

๓. ก่อนเริ่มดำเนินการในภารกิจใด ต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ผลดีและผลเสียให้ครบถ้วนทุกด้าน มีการวางกลไกการทำงานชัดเจนทุกขั้นตอนและโปร่งใส ในกรณีที่มีผลกระทบต่อประชาชนต้องมีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนหรือมีการชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชน ให้ได้ทราบถึงประโยชน์ที่ส่วนรวมจะได้รับจากภารกิจนั้น

๔. เมื่ออยู่ในระหว่างการดำเนินการตามภารกิจใด ต้องรับฟังความคิดเห็นและสำรวจความพึงพอใจของสังคมโดยรวม เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมอยู่เสมอ

๕. ในกรณีที่พบปัญหาอุปสรรคต้องจัดให้มีการแก้ไขปัญหาโดยเร็วและถ้าเป็นปัญหาจากส่วนราชการอื่นต้องแจ้งให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องแก้ไขปรับปรุงโดยเร็ว

การกำหนดหลักการในหมวดนี้มุ่งประสงค์จะกำหนดเป็นหลักทั่วไป เพื่อให้ทุกส่วนราชการนำไปเป็นแนวทางในการปรับใช้กับการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ซึ่งจะต้องตอบคำถามให้ได้ว่าภารกิจนั้นตอบสนองต่อประโยชน์สุขของประชาชนจริงหรือไม่ เพื่อการวิเคราะห์ว่าสมควรดำเนินการกิจนั้นอย่างไร และส่วนราชการได้กำหนดกลไกเพื่อการตรวจสอบการดำเนินการในทุกกระยะ เพื่อทราบผลกระทบต่อประชาชนเพียงใด และปรับปรุงให้สามารถสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนต่อไป

การดำเนินการของส่วนราชการที่จะต้องปฏิบัติตามหมวดนี้ ส่วนราชการจะต้องคำนึงถึงการให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางในการได้รับการบริการจากรัฐ เป็นหลักสำคัญ ฉะนั้น ในการกำหนดภารกิจแต่ละเรื่องจะต้องมีตัวดัชนีชี้วัดที่แสดงผลให้เห็นโดยชัดแจ้งว่า ประชาชนได้รับประโยชน์

จากภารกิจนั้นตรงต่อความต้องการของประชาชน หรือเกิดผลต่อการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ โดยต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมและประโยชน์ของประชาชนแต่ละรายควบคู่กัน และเนื่องจากแนวนโยบายของรัฐที่กำหนดขึ้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และนโยบายของคณะรัฐมนตรีซึ่งต้องกำหนดขึ้นภายใต้กรอบของแนวนโยบายของรัฐตามรัฐธรรมนูญนั้นย่อมต้องถือว่าเป็นการกำหนด เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ ฉะนั้น ส่วนราชการจึงมีหน้าที่กำหนดภารกิจให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐและนโยบายของคณะรัฐมนตรี เป็นพื้นฐาน และนำมาปรับแนวทางปฏิบัติให้เกิดผลลัพธ์ที่จะทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน

การดำเนินการให้มีความโปร่งใส นั้น หมายถึง การดำเนินงานและการตัดสินใจที่เปิดเผยเพื่อสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของบุคคลในชาติ หลักความโปร่งใสจะเกิดขึ้นได้ เมื่อส่วนราชการเปิดเผยข้อมูลทุกขั้นตอนในการปฏิบัติภารกิจเพื่อให้ประชาชนรู้และเข้าใจได้ว่า ส่วนราชการมีแนวทางหรือโครงการจะทำอะไร วิธีการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนมีอยู่อย่างไร การวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียและแนวทางการตัดสินใจ รวมทั้งเหตุผลในการวินิจฉัยเป็นอย่างไร กรณีเหล่านี้ส่วนราชการจำเป็นต้องเปิดเผยให้เป็นที่ทราบทั่วไป ซึ่งในปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ สนับสนุนแนวทางการดำเนินการที่โปร่งใสอยู่แล้ว จึงควรจะเป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติตามโดยใช้หลักการเปิดเผยข้อมูลให้มากที่สุด มิใช่อ้างเหตุข้อยกเว้นไม่เปิดเผยเป็นหลัก การขจัดความทุจริตในวงราชการเป็นหัวใจหลักในการบริหารราชการ ส่วนราชการจึงควรต้องสร้างกลไกการตรวจสอบการปฏิบัติงานตามภารกิจที่จะแสดงให้เห็นว่าไม่มีช่องทางที่จะเกิดการทุจริตได้ สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อส่วนราชการได้สร้างหลักเกณฑ์การปฏิบัติในแต่ละเรื่องขึ้นไว้ให้ชัดเจนและตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอน

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจหรือโครงการที่ส่วนราชการจะดำเนินการ ซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่โดยปกติของประชาชนในชุมชนนั้น การทำความเข้าใจถึงผลกระทบและแนวทางแก้ไขปัญหานั้นส่วนราชการจะดำเนินการ และการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน โดยให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและรัฐต้องรับฟังและแก้ไขปัญหานั้นประชาชนเกิดความพึงพอใจ และมีส่วนร่วมในการผลักดันในภารกิจหรือโครงการนั้นเกิดผลสำเร็จ เพราะเห็นว่าจะเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน การจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาอาจจัดทำได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดประชุม การพูดคุยเป็นกลุ่ม การชี้แจงให้ความรู้ความเข้าใจและตอบคำถาม ตลอดจนการจัดทำประชาพิจารณ์ โดยหลักสำคัญนั้นส่วนราชการต้องกระทำไปเพื่อมุ่งหวังที่จะรับฟังปัญหาของประชาชนให้ได้มากที่สุด และทำความเข้าใจหรือแก้ไขปัญหานั้นให้ลุล่วงจนเกิดความพอใจ มิใช่เป็นการดำเนินการเพียงในรูปแบบเพื่อแสดงว่ารับฟังความคิดเห็นแล้ว เพราะสิ่งที่ได้จากการรับฟังความคิดเห็นทั้งที่ได้

ดำเนินการก่อนเริ่มโครงการหรือภารกิจ การรับฟังในขณะดำเนินการ และการสำรวจความพึงพอใจในการได้รับการบริการจะเป็นข้อมูลสำคัญของส่วนราชการ และรัฐบาลที่จะนำมาวิเคราะห์ความจำเป็นของภารกิจและแนวทางการปรับปรุงภารกิจให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนต่อไป

อย่างไรก็ตาม ภารกิจของภาครัฐที่ส่วนราชการต้องปฏิบัตินั้นมีอยู่อย่างกว้างขวางและแตกต่างกันไป แม้ว่าพระราชกฤษฎีกานี้จะกำหนดให้อยู่ในความรับผิดชอบของส่วนราชการที่จะวางแผนและสร้างกลไกการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดได้เองก็ตาม แต่ก็อาจมีแนวปฏิบัติที่ต่างกัน ซึ่ง ก.พ.ร. จะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ความเหมาะสม แล้วจะกำหนดแนวทางการดำเนินการทั่วไป เพื่อให้ส่วนราชการนำไปปฏิบัติต่อไป

หมวด ๓ การบริหารราชการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ

การบริหารราชการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ หมายถึง การบริหารงานมุ่งเน้นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานที่สอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกับภารกิจและวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นไว้สำหรับงานนั้น ๆ โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีความคุ้มค่ากับการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถกำหนดตัวชี้วัดผลการทำงานได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะแสดงผลถึงความสามารถในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ตรงต่อความต้องการของประชาชน

การบริหารโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ได้มีการอธิบายขอบเขตไว้ในเอกสารของสำนักงาน ก.พ. เรื่อง การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ โดย คุณหญิงทิพาวดี เมฆสุวรรณ ดังนี้

“การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์มีเนื้อหาที่ครอบคลุมเทคนิคในการบริหารหลายเรื่อง เริ่มตั้งแต่การวัดผลการปฏิบัติงาน (Performance Measurement) ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจในการบริหารลักษณะนี้ เพราะหากเราไม่สามารถวัดผลงานได้ เราก็ไม่สามารถปรับปรุงให้เกิดผลงานที่ดีขึ้นได้ การเทียบงาน (Benchmarking) เป็นการปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ของงานและกระบวนการทำงานโดยเทียบวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) คุณภาพการให้บริการ (Service Quality) เป็นการยกระดับคุณภาพของบริการให้ผู้รับบริการพอใจการตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน (Performance Auditing) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในความถูกต้องของข้อมูล การประเมินผลโครงการ (Program Evaluation) เป็นการพิสูจน์ความสำเร็จของโครงการ และยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างตัวชี้วัดและผลสัมฤทธิ์ การมอบอำนาจและให้อิสระในการทำงาน (Devolution and Autonomy) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้บริหารระดับกลางและต้นทำงานได้เต็มศักยภาพ และแก้ไขปัญหาได้อย่างทันเวลา การวางแผนองค์การและแผนกลยุทธ์ (Corporate and Strategic Planning) เป็นการสร้างความเชื่อมโยงในการทำงานทุกระดับให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยไม่ละเลยผลสัมฤทธิ์ในระยะยาว และการทำสัญญาผลการปฏิบัติงาน (Performance Contracting) เป็นการสร้างการต่อรองในการกำหนดผลสัมฤทธิ์ เงื่อนไขการปฏิบัติงาน และสิ่งตอบแทนในระบบราชการ

องค์การที่ได้ใช้ระบบบริหารโดยมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์จะมีลักษณะทั่วไป ดังนี้

๑. มีพันธกิจ วัตถุประสงค์ขององค์การที่ชัดเจน และมีเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม โดยเน้นที่ผลผลิตและผลลัพธ์ ไม่นับกิจกรรมหรือการทำงานตามกฎระเบียบ

๒. ผู้บริหารทุกระดับในองค์การต่างมีเป้าหมายของการทำงานที่ชัดเจน และเป้าหมายเหล่านั้นจะสั้นกระชับ ไม่คลุมเครือ และเป็นเป้าหมายที่มีฐานมาจากพันธกิจขององค์การนั้น

๓. เป้าหมายจะวัดได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยมีตัวชี้วัดที่สามารถวัดได้ เพื่อให้สามารถติดตามผลการปฏิบัติงานได้ และสามารถเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับองค์การอื่นที่มีลักษณะงานที่เทียบเคียงกันได้

๔. การตัดสินใจในการจัดสรรงบประมาณให้หน่วยงานหรือโครงการต่าง ๆ จะพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก ซึ่งจะสอดคล้องกับการให้ค่าตอบแทน สวัสดิการและรางวัลแก่เจ้าหน้าที่ที่จะประเมินจากผลการปฏิบัติงานเป็นหลัก

๕. เจ้าหน้าที่ทุกคนรู้ว่าจะงานที่องค์การคาดหวังคืออะไรทุกคนในองค์การจะคิดเสมอว่างานที่ตนทำอยู่นั้นเพื่อให้เกิดผลอย่างไร ผลที่เกิดขึ้นจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายของโครงการและองค์การอย่างไร และทุกคนรู้สึกรับผิดชอบต่อผลงานที่ได้กำหนดไว้อย่างเหมาะสมกับกำลังความสามารถของแต่ละคน

๖. มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจ การบริหารเงิน บริหารคนสู่หน่วยงานระดับล่าง เพื่อให้สามารถทำงานบรรลุผลได้อย่างเหมาะสม เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้บริหารระดับต้น ระดับกลาง ซึ่งเข้าใจปัญหาเป็นอย่างดีได้เป็นผู้แก้ไขปัญหาและสะสมประสบการณ์เพื่อก้าวสู่ผู้บริหารระดับที่สูงขึ้นต่อไป ซึ่งนอกจากจะช่วยลดปัญหาคอขวดที่ทำให้การทำงานล่าช้า ลดขั้นตอนการทำงานแล้ว ยังเพิ่มความยืดหยุ่นและประสิทธิภาพในการทำงานด้วย

๗. มีระบบสนับสนุนการทำงาน ในเรื่องระเบียบการทำงาน สถานที่ อุปกรณ์ในการทำงาน เช่น มีระเบียบที่สั้นกระชับในเรื่องที่จำเป็นเท่านั้น มีสถานที่ทำงานที่สะอาด เป็นระเบียบ และมีเทคโนโลยีสารสนเทศที่สนับสนุนให้สามารถตัดสินใจบนฐานข้อมูลที่ถูกต้อง และให้บริการได้อย่างรวดเร็วทันเวลา

๘. มีวัฒนธรรมและอุดมการณ์ร่วมกันในการทำงานที่สร้างสรรค์ เป็นองค์การที่มุ่งมั่นจะทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป็นองค์การที่เรียนรู้เปิดกว้างต่อความคิดความรู้ใหม่ ๆ และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม เป็นองค์การที่ให้อภัยต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้นได้เมื่อต้องจัดการกับความไม่แน่นอน และเป็นองค์การที่มีการติดต่อประสานข้อมูลและร่วมกันทำงานกับองค์การภายนอก เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันได้

๙. เจ้าหน้าที่มีขวัญและกำลังใจดี เนื่องจากได้มีโอกาสปรับปรุงงานและใช้ดุลพินิจในการทำงานที่กว้างขวางขึ้น ทำให้ผู้รับบริการได้รับความพอใจลดการต่อว่าต่อขานหรือการแสดงความไม่

พอใจลง ส่วนเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเองก็จะได้รับการตอบแทนตามผลการประเมินจากผลสัมฤทธิ์ของงาน”

แนวความคิดในทางทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ได้นำมาแปลงให้เป็นไปในรูปของกฎหมาย โดยมีเนื้อหาสาระอยู่ในหลายหมวดของพระราชกฤษฎีกานี้ ซึ่งเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ให้ส่วนราชการปฏิบัติให้เป็นผลขึ้น สำหรับบทบัญญัติในหมวด ๓ นี้ เป็นการกำหนดวิธีการปฏิบัติราชการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ซึ่งจะว่าด้วยการกำหนดแผนการทำงานที่มีวัตถุประสงค์ที่จะชี้วัดผลลัพธ์ของงานต่อไป ดังนี้

๑. การปฏิบัติของส่วนราชการต้องสามารถวัดผลสัมฤทธิ์ของภารกิจที่กระทำได้อย่างชัดเจน โดยต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

(๑) ในการจัดทำภารกิจต่าง ๆ ส่วนราชการต้องมีแผนปฏิบัติงานขึ้นไว้ล่วงหน้าก่อนลงมือดำเนินการ

(๒) แผนปฏิบัติงานต้องมีรายละเอียดที่แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนระยะเวลาและงบประมาณที่จะต้องใช้ เป้าหมายของภารกิจ ผลสัมฤทธิ์ของภารกิจ และตัวชี้วัดความสำเร็จของภารกิจ

(๓) ต้องมีระบบการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติงานนั้น

(๔) ในกรณีที่มีผลกระทบต่อประชาชน ส่วนราชการต้องแก้ไขหรือบรรเทาผลกระทบหรือเปลี่ยนแปลงแผนให้เหมาะสม

หลักการตามข้อนี้มีขึ้น เพื่อให้การทำงานของส่วนราชการมีเป้าหมายที่ชัดเจน และบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการกำหนดงานเป็นแผนปฏิบัติของทุกหน่วยที่ต้องปฏิบัติตามภารกิจด้านต่าง ๆ ซึ่งจะสามารถวิเคราะห์ความจำเป็นและผลที่จะเกิดขึ้นของภารกิจ การกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติงานที่จะแล้วเสร็จ ซึ่งจะรวมไปถึงการกำหนดความรับผิดชอบงานในหน้าที่ของแต่ละบุคคลในองค์กรด้วย ตลอดจนการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น

การกำหนดให้ทุกส่วนราชการที่จะทำภารกิจใดต้องมีแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนนั้น เพื่อให้ทราบแนวทางการปฏิบัติราชการที่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน มีการแสดงผลลัพธ์ให้เห็นว่าจะเกิดประโยชน์อย่างไรบ้างในภารกิจนั้น มีกรอบระยะเวลาและผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนและมีการรับรู้ผลสำเร็จของงานนั้นว่าเกิดขึ้นจริงตามเป้าหมายได้เพียงใด

๒. การบริหารราชการแบบบูรณาการ

การบริหารงานแบบบูรณาการ คือ การร่วมมือกันในระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการปฏิบัติงานร่วมกันหรือมีแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะทำการภารกิจที่สำคัญของรัฐในแต่ละด้านเกิดผลสำเร็จเป็นประโยชน์แก่ประชาชนส่วนรวม และมีความประหยัดโดยใช้ทรัพยากรร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งสามารถลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ

ให้เกิดความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพจากการร่วมมือปฏิบัติงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในพระราชกฤษฎีกานี้มีแนวทาง ดังต่อไปนี้

๒.๑ ในกรณีที่ส่วนราชการหลายแห่งมีภารกิจใดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ให้ส่วนราชการทุกแห่งที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกันนั้นกำหนดแนวทางปฏิบัติราชการ เพื่อให้มีการบริหารจัดการทั้งในด้านการวางแผน การใช้ทรัพยากร และการดำเนินการร่วมกัน โดยกำหนดเป้าหมายให้เกิดผลสำเร็จในภารกิจนั้นเป็นเอกภาพเดียวกัน

๒.๒ โดยที่ในขณะนี้ รัฐบาลได้มีนโยบายในการให้มีการบริหารราชการแบบบูรณาการในจังหวัดและในต่างประเทศ โดยในจังหวัดนั้นเป็นไปตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยระบบการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. ๒๕๔๖ และในต่างประเทศเป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ ฉะนั้น ในพระราชกฤษฎีกานี้จึงบัญญัติ รองรับการดำเนินการดังกล่าว โดยให้ส่วนราชการทุกแห่งมีหน้าที่สนับสนุนการปฏิบัติราชการของผู้ว่าราชการจังหวัดหรือหัวหน้าคณะผู้แทนในต่างประเทศ เพื่อให้การบริหารราชการเป็นผลสำเร็จ โดยสามารถใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายได้อย่างครบถ้วนตามความจำเป็น ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวต้องให้การมอบอำนาจ และในขณะนี้ได้มีการกำหนดรายละเอียดไว้แล้วในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการมอบอำนาจ พ.ศ. ๒๕๔๖

๓. การพัฒนาส่วนราชการให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

ในการบริหารราชการแนวใหม่ ส่วนราชการจะต้องพัฒนาความรู้ความเชี่ยวชาญให้เพียงพอแก่การปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และสถานการณ์ของต่างประเทศที่มีผลกระทบต่อประเทศไทยโดยตรง ซึ่งในการบริหารราชการตามพระราชกฤษฎีกานี้ จะต้องมีการวางแผนการปฏิบัติราชการทุกระยะ ต้องมีการปรับแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องมีการกำหนดผลสัมฤทธิ์ของงานที่เป็นความจริง ฉะนั้น แนวความคิดของผู้ปฏิบัติงานภาครัฐจะต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติเดิมเสียใหม่ จากการศึกษาแนวความคิดว่าต้องปฏิบัติงานตามระเบียบแบบแผนที่วางไว้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เน้นการสร้างความคิดใหม่ ๆ ตามวิชาการสมัยใหม่และนำมาปรับใช้กับการปฏิบัติราชการตลอดเวลา ในพระราชกฤษฎีกานี้จึงกำหนดเป็นหลักการว่า ส่วนราชการต้องมีการพัฒนาความรู้เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

๑. ต้องสร้างระบบให้สามารถรับรู้ข่าวสารได้อย่างกว้างขวาง

๒. ต้องสามารถประมวลผลความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไป

๓. ต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างวิสัยทัศน์และปรับเปลี่ยนทัศนคติของข้าราชการ เพื่อให้ข้าราชการทุกคนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในวิชาการสมัยใหม่ตลอดเวลา มีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และมีคุณธรรม

๔. ต้องมีการสร้างความมีส่วนร่วมในหมู่ข้าราชการให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันเพื่อนำมาพัฒนาใช้ในการปฏิบัติราชการร่วมกันให้เกิดประสิทธิภาพ

๔. ความตกลงในการปฏิบัติงาน

ในการบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์นั้น จะมีแผนงานในการปฏิบัติราชการกำกับการดำเนินการอยู่เสมอ เพื่อแสดงนโยบายของรัฐบาลให้เห็นเป้าหมายการบริหารงานในระดับชาติเป็นภาพรวมของภารกิจของรัฐ ซึ่งจะแสดงออกมาในรูปแผนการบริหารราชการแผ่นดิน และส่วนราชการทุกแห่งจะมี การกำหนดแผนปฏิบัติการเพื่อนำนโยบายที่รัฐบาลกำหนดแปลงไปสู่ภาคปฏิบัติ ซึ่งจะกำหนดวิธีดำเนินการและผลสำเร็จของงานที่มีตัวชี้วัดได้ว่าเกิดผลสัมฤทธิ์ตรงตามเป้าหมาย ฉะนั้น เพื่อให้มีการดำเนินการตามแผนต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จอย่างแท้จริงโดยมีผู้รับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานนั้น จึงกำหนดมาตรการให้มีการทำความตกลงในการปฏิบัติงาน (Performance agreement) ขึ้นเพื่อเป็นมาตรการสำคัญในการกำกับการปฏิบัติราชการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ในการจัดทำความตกลงในการปฏิบัติงานนั้นจะจัดทำในรูปแบบการทำความตกลงร่วมกัน ระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับผู้รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติในแต่ละเรื่อง ซึ่งอาจเป็นการทำความตกลงระหว่างรัฐมนตรีกับปลัดกระทรวง ปลัดกระทรวงกับอธิบดี หรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่น ๆ ที่ต้องรับผิดชอบปฏิบัติการกิจตามแผนงาน ทั้งนี้ การดำเนินการตามหลักการนี้จะนำมาใช้เมื่อ ก.พ.ร. ได้วิเคราะห์และจัดทำรูปแบบ และหลักเกณฑ์ของการทำความตกลงในการปฏิบัติงานเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานของแต่ละระดับ

ความตกลงในการปฏิบัติงาน นอกจากเป็นมาตรการในการกำกับการปฏิบัติราชการเพื่อเป็นหลักประกันการปฏิบัติงานตามแผนให้เกิดผลสำเร็จแล้ว ยังใช้เป็นข้อมูลในการประเมินศักยภาพของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ และความเหมาะสมในการมอบหมายความรับผิดชอบต่อไป รวมถึงจะเป็นข้อมูลเพื่อสร้างแรงจูงใจและจ่ายค่าตอบแทนตามผลงาน (Performance-related pay) ได้ในระยะต่อไปด้วย

๕. การกำหนดแผนบริหารราชการ

เพื่อให้การบริหารราชการมีเป้าหมายที่ชัดเจนและทุกส่วนราชการสามารถกำหนดยุทธศาสตร์การปฏิบัติราชการให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งกำหนดความรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการซึ่งจะเป็นที่มาของการจัดทำข้อตกลงว่าด้วยผลงานให้เกิดขึ้น และทุกคนในองค์กรของภาครัฐรวมทั้งประชาชนจะสามารถทราบได้ว่าในแต่ละปีทิศทางของการบริหารประเทศจะดำเนินการในเรื่องใด การดำเนินการในส่วนนี้จึงกำหนดให้มีแผนต่าง ๆ ที่จะต้องจัดทำขึ้น ดังนี้

๕.๑ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน เป็นแผนการบริหารของรัฐบาลมีระยะเวลา ๔ ปี ซึ่งเป็นการนำนโยบายของรัฐบาลมาแปลงเป็นแผนโดยสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐตามรัฐธรรมนูญ และแผนพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อกำหนดหัวข้อที่สำคัญในแต่ละเรื่อง ที่จะใช้เป็นแนวทางการบริหารราชการแผ่นดินที่มีเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ของงาน การกำหนดผู้ที่จะต้องรับผิดชอบ รายได้ รายจ่ายและทรัพยากรที่ต้องใช้ ระยะเวลา และการติดตามประเมินผล

ในการดำเนินการนั้น สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานงบประมาณ จะเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกันในการจัดทำแผนการบริหารราชการแผ่นดิน โดยจะเริ่มจัดทำเมื่อรัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาแล้ว และต้องทำให้แล้วเสร็จภายใน ๙๐ วัน เพื่อประกาศใช้เป็นแผนชาติที่มีผลผูกพันทุกส่วนราชการต้องนำไปปฏิบัติ

๕.๒ แผนนิติบัญญัติ เป็นการจัดทำแผนด้านกฎหมายที่จะต้องจัดให้มีหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อเป็นกลไกรองรับการดำเนินการตามแผนการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งจะมีการกำหนดสาระสำคัญของกฎหมาย ผู้รับผิดชอบ และระยะเวลาการดำเนินการที่สอดคล้องกับระยะเวลาของแผนการบริหารราชการแผ่นดิน

ในการดำเนินการสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี จะรับผิดชอบร่วมกันเพื่อจัดทำแผนนิติบัญญัติขึ้น เมื่อมีแผนนิติบัญญัติแล้ว ทุกส่วนราชการที่เกี่ยวข้องจะต้องนำไปจัดทำกฎหมาย ให้สอดคล้องกับเนื้อหาและระยะเวลา เพื่อให้มีกฎหมายเป็นกลไกสนับสนุนการดำเนินการตามแผนการบริหารราชการแผ่นดินได้ต่อไป

๕.๓ แผนปฏิบัติราชการ เป็นแผนของทุกส่วนราชการที่จะแปลงแผนบริหาร ราชการแผ่นดินซึ่งเป็นการกำหนดในเชิงนโยบายให้เป็นแนวทางการปฏิบัติราชการตามความรับผิดชอบของส่วนราชการนั้น ซึ่งจะต้องมีการจัดทำเป็น ๒ ระยะ คือ

๑. แผนปฏิบัติราชการสี่ปี เพื่อเป็นการวางแผนระยะยาวในการปฏิบัติตามภารกิจ ในขอบเขตความรับผิดชอบของแต่ละส่วนราชการ ให้สอดคล้องกับแผนบริหารราชการแผ่นดิน

๒. แผนปฏิบัติราชการประจำปี เพื่อเป็นการกำหนดแผนการปฏิบัติราชการในแต่ละปีโดยแปลงมาจากแผนสี่ปีนั้นว่า ในปีหนึ่งมีภารกิจใดจำเป็นต้องกระทำ โดยมีเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ของงานอย่างไร ซึ่งแผนปฏิบัติราชการประจำปีนี้จะเป็นสิ่งที่กำหนดงบประมาณของส่วนราชการในปีนั้นด้วย เพราะเมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นชอบกับแผนปฏิบัติราชการประจำปีของส่วนราชการใดแล้ว สำนักงานงบประมาณจะพิจารณาจัดสรรงบประมาณ เพื่อให้เพียงพอแก่การปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จ และการโอนงบประมาณจะทำได้เมื่อมีการปรับแผนตามที่คณะรัฐมนตรีเห็นชอบภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ คือ ภารกิจใดไม่อาจดำเนินการต่อไปได้หรือหมดความจำเป็นหรือไม่เป็นประโยชน์หรือต้องเสียค่าใช้จ่ายเกินความจำเป็นหรือมีความจำเป็นอย่างอื่น และในการปรับแผนนั้นจะต้องแก้ไข

แผนบริหารราชการแผ่นดินให้สอดคล้องกันด้วย ส่วนแผนปฏิบัติราชการใดคณะรัฐมนตรีไม่อนุมัติจะจัดสรรงบประมาณให้มิได้ และเมื่อสิ้นปีส่วนราชการต้องรายงานแสดงผลสัมฤทธิ์เสนอต่อคณะรัฐมนตรี

หลักการในข้อนี้มีขึ้น เพื่อรองรับการปรับปรุงระบบงบประมาณแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน ซึ่งขณะนี้กำลังดำเนินการปรับปรุงพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณที่กำหนดให้ส่วนราชการต้องมีแผนระยะยาว แผนระยะปานกลางขึ้นไว้เพื่อการจัดสรรงบประมาณด้วย ฉะนั้น เมื่อมีการตรากฎหมายวิธีการงบประมาณกำหนดให้มีแนวทางดังกล่าว สำนักงบประมาณ และ ก.พ.ร. จะต้องร่วมกันกำหนดแนวทางการจัดทำแผนปฏิบัติราชการให้สามารถใช้ได้ โดยสอดคล้องกับการจัดทำงบประมาณ

๕.๔ ความต่อเนื่องในการปฏิบัติราชการ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรี หัวหน้าส่วนราชการมีหน้าที่สรุปผลและให้ข้อมูลต่อนายกรัฐมนตรีคนใหม่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลการกำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน

หมวด ๔ การบริหารราชการอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจภาครัฐ
บทบัญญัติในส่วนนี้ เป็นการกำหนดวิธีการทำงานของส่วนราชการทั้งในกรณีที่ให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานและสามารถวัดความคุ้มค่าในการปฏิบัติแต่ละภารกิจ โดยกำหนดให้ส่วนราชการต้องปฏิบัติตามหลักการ ดังนี้

๑. หลักความโปร่งใส

ส่วนราชการต้องประกาศกำหนดเป้าหมาย และแผนการทำงาน ระยะเวลาแล้วเสร็จ และงบประมาณที่ต้องใช้เพื่อให้ข้าราชการและประชาชนทราบ ซึ่งจะทำให้การทำงานมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบแผนการทำงานได้

หลักความโปร่งใสนั้นเป็นการสร้างความรู้สึที่ดีและเกิดการยอมรับผลการปฏิบัติราชการจากประชาชน ซึ่งในการดำเนินการของรัฐนั้นมุ่งประสงค์จะให้บริการแก่ประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยทั่วถึง ส่วนราชการจึงควรที่จะสามารถเปิดเผยแนวทางการปฏิบัติราชการในทุกเรื่อง ให้ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ว่าภารกิจของภาครัฐมีจำนวนเรื่องเท่าใดและจะดำเนินการในแต่ละเรื่องอย่างไร เว้นแต่เป็นเรื่องที่กระทบความมั่นคงที่จำเป็นต้องกระทำเพื่อคุ้มครองประชาชนส่วนใหญ่ของสังคม

๒. หลักความคุ้มค่า

๑. ส่วนราชการต้องจัดทำบัญชีต้นทุนในงานบริการสาธารณะแต่ละประเภท และรายจ่ายต่อหน่วยงานของบริการสาธารณะ เพื่อการเปรียบเทียบความคุ้มค่าระหว่างปัจจัยนำเข้ากับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งหากรายจ่ายต่อหน่วยของงานบริการสาธารณะของส่วนราชการใด สูงกว่า

รายจ่ายต่อหน่วยของงานบริการสาธารณะประเภทเดียวกันของส่วนราชการอื่น ส่วนราชการนั้นต้องจัดทำแผนการลดรายจ่ายต่อหน่วย เพื่อดำเนินการปรับปรุงการทำงานต่อไป ซึ่งรายละเอียดในการจัดทำบัญชีต้นทุนกรมบัญชีกลางจะเป็นผู้กำหนดขึ้น

๒. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะเป็นผู้ตรวจสอบความคุ้มค่าในการปฏิบัติการกิจแห่งรัฐ เพื่อรายงานต่อคณะรัฐมนตรีประเมินว่าภารกิจใดสมควรทำต่อไปหรือยุบเลิก โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่รัฐและประชาชนจะพึงได้รับจากภารกิจนั้น และในการประเมินความคุ้มค่าจะต้องคำนึงถึงประเภทและสภาพของแต่ละภารกิจ ความเป็นไปได้ ประโยชน์ที่รัฐและประชาชนจะได้รับ โดยเทียบกับรายจ่ายของรัฐ ทั้งนี้ มิใช่คำนวณเป็นตัวเงินเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงประโยชน์ได้เสียของสังคมด้วย

๓. การจัดซื้อจัดจ้างจะต้องกระทำโดยเปิดเผยและเที่ยงธรรม โดยจะต้องชั่งน้ำหนักถึงประโยชน์และผลเสียต่อสังคม ภาระต่อประชาชน คุณภาพ วัตถุประสงค์ที่จะใช้ ราคา และประโยชน์ระยะยาวของส่วนราชการ ซึ่งมีใช้ถือราคาต่ำสุดเป็นเกณฑ์อย่างเดียว แต่คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในระยะยาวที่จะทำให้ต้นทุนการบริการสาธารณะต่ำลงได้ โดยจะต้องมีการปรับปรุงระเบียบว่าด้วยการพัสดุเพื่อให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าว

ในการพิจารณาว่าการบริหารราชการหรือการดำเนินการกิจใด ๆ จะมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้น จำเป็นต้องมีการพิจารณาในเชิงเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้น โดยต้องมีข้อมูลพื้นฐานของผลงานที่เกิดขึ้นจริงของส่วนราชการแต่ละหน่วย มาเทียบกับเป้าหมายหรือประมาณการที่กำหนดไว้เทียบกับต้นทุนค่าใช้จ่าย ด้วยเหตุนี้ จึงต้องมีหลักเกณฑ์ในการจัดทำบัญชีต้นทุนในงานบริการสาธารณะขึ้นไว้ให้ชัดเจน โดยบัญชีต้นทุนต้องสามารถแสดงให้เห็นถึงต้นทุนตัวเงินและทรัพย์สินที่มีการนำไปใช้ในการปฏิบัติการกิจโดยตรง และต้นทุนอื่นที่มีใช้ตัวเงินแต่แฝงอยู่ในการปฏิบัติงาน เช่น ค่าจ้างของเจ้าหน้าที่ซึ่งสัมพันธ์กับระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติงานแต่ละเรื่อง การที่มีข้อมูลที่ครบถ้วนที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานที่แท้จริง จะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพการทำงานในภาพรวม และเป็นเครื่องวัดถึงความคุ้มค่าของผลงานที่เกิดขึ้นได้ เมื่อทราบถึงต้นทุนการบริการสาธารณะที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมนำมาสู่การกำหนดเป้าหมายเพื่อการลดต้นทุนค่าใช้จ่ายของแต่ละส่วนราชการ การคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อให้มีประสิทธิภาพขึ้น

ในส่วนของการประเมินความคุ้มค่านั้น เป็นการวิเคราะห์การดำเนินการกิจของแต่ละส่วนราชการที่ได้ดำเนินการไปว่า ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการนั้นเทียบได้กับการใช้ทรัพยากรในอัตราที่สมดุลกันหรือไม่ ทั้งนี้ ในการประเมินนั้นต้องไม่คำนึงแต่เฉพาะประโยชน์หรือรายจ่ายที่คำนวณเป็นตัวเงินได้เท่านั้น แต่ต้องพิจารณาถึงประโยชน์ของสังคมที่ได้รับจากภารกิจนั้น และประโยชน์ด้านอื่นที่ไม่อาจคำนวณเป็นตัวเงินด้วย เพราะภารกิจของภาครัฐนั้นมีใช้กระทำเพื่อ

แสวงหากำไรแต่เป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชน การวัดความคุ้มค่าในทางเศรษฐกิจด้านเดียวจะไม่ครอบคลุมถึงภารกิจภาครัฐทั้งหมด ซึ่งแม้ว่าบางเรื่องจะไม่เกิดความคุ้มค่าแต่เป็นหน้าที่ของรัฐ เพื่อการรักษาความปกติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมเช่นนี้ก็ยังเป็นภารกิจที่ต้องกระทำต่อไป การประเมินความคุ้มค่าจึงเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายและการวางแผนการปฏิบัติงาน ถ้างานใดประโยชน์ได้รับมีเล็กน้อยหรือไม่ก็อาจพิจารณายกเลิกภารกิจนั้น หรือนำไปรวมกับภารกิจอื่นที่ได้ผลอย่างเดียวกัน หรืองานใดมีประโยชน์ควรจะทำเป็นการต่อไปแต่การลงทุนมีมูลค่าสูงมาก อาจแสดงให้เห็นถึงความไม่คุ้มค่า และสมควรต้องปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสมและยังรักษาประโยชน์ไว้อย่างเดิม

๓. หลักความชัดเจนในการปฏิบัติราชการ (หลักความรับผิดชอบ)

๑. ในการปฏิบัติราชการระหว่างส่วนราชการด้วยกัน ถ้าการปฏิบัติงานของส่วนราชการหนึ่งต้องได้รับความเห็นชอบ หรืออนุญาตจากอีกส่วนราชการหนึ่ง ส่วนราชการผู้เห็นชอบหรืออนุญาตต้องดำเนินการภายใน ๑๕ วัน เว้นแต่จะได้ประกาศกำหนดเวลาไว้ล่วงหน้าแล้วว่าต้องเกินกว่า ๑๕ วัน เพราะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมาย ถ้ามีการเห็นชอบหรืออนุมัติเกินเวลา ข้าราชการที่เกี่ยวข้องต้องรับผิดชอบ

๒. การวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาใดๆ ส่วนราชการต้องเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยโดยเร็ว และหลีกเลี่ยงการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดหลักที่ชัดเจนในการรับผิดชอบของส่วนราชการ และมีให้ใช้เวลาในการพิจารณาในรูปแบบของคณะกรรมการ

๓. ในกรณีที่เป็นการศึกษาในรูปแบบคณะกรรมการให้มีผลผูกพันผู้แทนส่วนราชการแม้จะมีได้เข้าร่วมประชุม และจะต้องมีการบันทึกฝ่ายข้างน้อยไว้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดหลักที่ชัดเจนในความรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนส่วนราชการในคณะกรรมการ อันจะก่อให้เกิดผลสรุปของงานที่แน่นอนไม่เปลี่ยนแปลงโดยส่วนราชการนั้นในภายหลัง

๔. การสั่งราชการต้องเป็นลายลักษณ์อักษร ถ้ามีการสั่งการด้วยวาจาต้องบันทึกคำสั่งนั้นไว้ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการสั่งเพื่อปฏิบัติราชการที่ต้องมีหลักฐานยืนยันคำสั่งที่แน่นอน มีความรับผิดชอบทั้งผู้สั่งและผู้ปฏิบัติงาน

หลักปฏิบัติราชการที่กำหนดให้เกิดความชัดเจนของผู้รับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ นี้เป็นการแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เสมอในการปฏิบัติราชการของส่วนราชการทั่วไป ซึ่งมีผลทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญของการปฏิบัติงานที่ล่าช้า ไม่สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดได้ และเมื่อส่วนราชการหนึ่งเป็นผู้ก่อให้เกิดเหตุแห่งความล่าช้าดังกล่าว ย่อมมีผลกระทบการดำเนินงานของส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้องไม่อาจดำเนินการต่อไปได้ด้วย จึงสมควรกำหนดแนวทางการปฏิบัติราชการที่เป็นปัญหาในด้านต่าง ๆ ไว้ให้ชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน

ในส่วนแรกเป็นการกำหนดหน้าที่ในระหว่างส่วนราชการด้วยกัน ซึ่งเป็นปกติในการปฏิบัติราชการที่การดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการหนึ่งต้องได้รับความเห็นชอบหรือการอนุญาตตามอำนาจหน้าที่ของอีกส่วนราชการหนึ่งเสียก่อน จึงจะดำเนินการต่อไปได้ โดยที่การทำงานของส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และผลลัพธ์ในท้ายที่สุดเป็นการให้บริการแก่ประชาชนหรือปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ หากส่วนราชการที่มีอำนาจเห็นชอบหรืออนุญาตดำเนินการล่าช้าย่อมก่อให้เกิดผลเสียต่อรัฐในภาพรวมที่ทำให้การดำเนินกิจการต่าง ๆ ไม่อาจกระทำต่อไปได้ หลักการตามพระราชกฤษฎีกานี้จึงกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาให้ความเห็นชอบหรืออนุญาตที่ส่วนราชการหนึ่งจะต้องพิจารณาให้กับการดำเนินการของอีกส่วนราชการหนึ่งไว้ภายใน ๑๕ วัน เพื่อที่ส่วนราชการที่จะต้องมีส่วนที่ดำเนินการต่อไปจะได้ทราบผลและปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่องรวดเร็ว และเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานจึงกำหนดเป็นบทบังคับว่า หากล่าช้าเกินกำหนดเวลาและมีความเสียหายเกิดขึ้น ข้าราชการผู้รับผิดชอบในการพิจารณาเรื่องนั้นต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น แนวทางปฏิบัติในเรื่องนี้ส่วนราชการจึงควรวางระบบการพิจารณาเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินการในระหว่างส่วนราชการด้วยกันขึ้นไว้ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการของตนสามารถพิจารณาได้ทันตามกำหนดเวลา อย่างไรก็ตาม การกำหนดเวลาในข้อนี้จะมีข้อยกเว้นกรณีที่ต้องมีการปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมาย ซึ่งไม่อาจดำเนินการได้ทันภายใน ๑๕ วัน กรณีเช่นนี้ ส่วนราชการดังกล่าวต้องประกาศให้ทราบล่วงหน้าว่าการพิจารณาในเรื่องใดจำเป็นต้องใช้เวลาเกิน ๑๕ วัน โดยจะต้องใช้เวลาเป็นจำนวนเท่าใด เพื่อให้ส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้องได้ทราบและวางแผนการปฏิบัติงานในส่วนที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการนั้นได้ โดยไม่เกิดความเสียหาย

ข้อกำหนดในส่วนต่อมาเป็นการกำหนดเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของส่วนราชการที่จะต้องวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาตามอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการนั้น ซึ่งกำหนดให้ส่วนราชการต้องพิจารณาโดยเร็วโดยใช้อำนาจของตนเอง และหลีกเลี่ยงการดำเนินการในรูปคณะกรรมการ เพราะสภาพปัญหาการปฏิบัติราชการที่ล่าช้าประการหนึ่งเกิดจากการที่ส่วนราชการจะตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาอยู่เสมอ ซึ่งการทำงานในรูปแบบของคณะกรรมการนั้นมีข้อจำกัดในการดำเนินงานเพราะต้องกระทำรูปองค์คณะ และต้องจัดให้มีการประชุมซึ่งไม่อาจทำได้โดยต่อเนื่อง และส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ของส่วนราชการซึ่งเป็นฝ่ายเลขานุการจะได้เตรียมเรื่องจนมีข้อสรุปแล้วหลายเรื่องจึงไม่จำเป็นต้องมีคณะกรรมการให้เกิดขึ้นตอนการทำงานที่ล่าช้าอีก แนวทางปฏิบัติในเรื่องนี้ส่วนราชการจึงควรจัดวางระบบและพัฒนาความรู้ เจ้าหน้าที่ของตนให้สามารถพิจารณาตัดสินใจวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาในความรับผิดชอบได้โดยตรง

สำหรับในกรณีใดที่จำเป็นต้องดำเนินการในรูปคณะกรรมการนั้น การดำเนินการก็ควรให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการตั้งคณะกรรมการ เพราะการดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการเป็นการ

ปฏิบัติงานโดยมุ่งหวังจะรับฟังความเห็นและหาข้อยุติในระหว่างผู้แทนหน่วยงานต่างๆ ในคณะกรรมการนั้น และสามารถนำผลการพิจารณาของคณะกรรมการไปปฏิบัติได้โดยตรงและไม่มีข้อขัดแย้งจากหน่วยงานที่มีผู้แทนเข้าร่วมประชุมในคณะกรรมการอีก ฉะนั้น เพื่อให้การปฏิบัติงานในรูปแบบคณะกรรมการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความรวดเร็ว จึงกำหนดเป็นหลักการไว้ว่าเมื่อมีการตั้งคณะกรรมการแล้ว ผู้แทนส่วนราชการที่อยู่ในคณะกรรมการต้องมาร่วมประชุม การไม่มาร่วมประชุมจะถือเป็นเหตุโต้แย้งผลการประชุมในภายหลังมิได้ เพราะผลการประชุมนั้นจะผูกพันทุกส่วนราชการที่มีผู้แทนในคณะกรรมการเพื่อมิให้มีการโต้แย้งในภายหลังอันเป็นเหตุให้ไม่อาจปฏิบัติราชการตามผลการประชุมต่อไปได้ แนวทางปฏิบัติของส่วนราชการในข้อนี้จึงควรพิจารณาแต่งตั้งผู้ที่สามารถรับผิดชอบแทนส่วนราชการได้และสามารถเข้าร่วมประชุมในคณะกรรมการที่มีการแต่งตั้งได้ตลอดเวลา หากไม่อาจเข้าร่วมประชุมต้องแสดงความเห็นไว้ล่วงหน้าเป็นข้อพิจารณาของคณะกรรมการ

ในประการสุดท้ายของข้อกำหนดในเรื่องนี้ คือ การสั่งราชการต้องทำเป็นหนังสือ เพื่อให้เกิดหลักฐานที่ชัดเจนในการปฏิบัติราชการและแสดงความรับผิดชอบในผลการดำเนินการตามคำสั่งของตน อย่างไรก็ตามในกรณีเร่งด่วนอาจมีคำสั่งให้ปฏิบัติด้วยวาจาไปก่อนได้แต่จะต้องมีการบันทึกคำสั่งการเป็นหนังสือต่อไป

หมวด ๕ การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน

บทบัญญัติในส่วนนี้ได้กำหนดหน้าที่ให้ส่วนราชการปฏิบัติเพื่อเป็นการลดระยะเวลาในการพิจารณา การสั่ง การอนุญาต การอนุมัติหรือการปฏิบัติราชการที่มีผลต่อโดยตรงต่อประชาชนให้เกิดความสะดวกรวดเร็วขึ้น ดังนี้

๑. การกระจายอำนาจการตัดสินใจ

(๑.๑) ส่วนราชการต้องจัดให้มีการกระจายอำนาจการตัดสินใจลงไปสู่ผู้ดำรงตำแหน่งที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการในเรื่องนั้นโดยตรง โดยมุ่งผลให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการบริการประชาชน

(๑.๒) ส่วนราชการต้องจัดให้มีหลักเกณฑ์การควบคุม ติดตาม และกำกับดูแลการใช้ อำนาจและความรับผิดชอบของผู้รับมอบอำนาจและผู้มอบอำนาจ เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบและเป็นกรอบการปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องไม่เพิ่มขั้นตอนเกินจำเป็นและให้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศหรือโทรคมนาคมตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดการลดขั้นตอนในการติดต่อราชการ เพิ่มประสิทธิภาพ และประหยัดค่าใช้จ่าย และเมื่อมีการกระจายอำนาจการตัดสินใจเป็นประการใดแล้ว ให้เผยแพร่ให้ประชาชนทราบด้วย

(๑.๓) ก.พ.ร. โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีจะกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการหรือแนวทางในการกระจายอำนาจ ความรับผิดชอบ และการลดขั้นตอน เพื่อให้ส่วนราชการถือปฏิบัติได้

(๑.๔) ส่วนราชการแต่ละแห่งต้องจัดทำแผนภูมิขั้นตอน และระยะเวลาการดำเนินการ รวมทั้งรายละเอียดอื่นโดยเปิดเผยเพื่อให้ประชาชนตรวจสอบได้ ซึ่งจะเป็นการลดขั้นตอนการติดต่อสอบถามหรือการทำความเข้าใจเรื่องสำหรับประชาชนที่จะมาขอรับบริการจากรัฐได้โดยสะดวกและรวดเร็ว

การดำเนินการของส่วนราชการตามหลักการในส่วนนี้ ต้องพิจารณาควบคู่กับหลักเรื่องการมอบอำนาจตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการมอบอำนาจ พ.ศ. ๒๕๔๖ ด้วย

สภาพปัญหาของระบบราชการไทยที่ผ่านมาประการหนึ่ง คือความล่าช้าในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีผลทำให้ไม่สามารถให้บริการแก่ประชาชนตามความต้องการได้อย่างรวดเร็ว และเป็นที่มาของการทำงานในภาคราชการว่าไม่โปร่งใส ประชาชนมีความไม่ไว้วางใจและเกิดความเบื่อหน่ายในการทำงานของภาคราชการ สาเหตุที่ทำให้การบริหารงานราชการมีความล่าช้านั้นเกิดจากหลายสาเหตุไม่ว่าจะเป็นเรื่องทรัพยากรที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการบริหารงานไม่พอเพียง กฎและระเบียบที่จะต้องปฏิบัติในแต่ละเรื่องมีเป็นจำนวนมาก รวมทั้งสาเหตุประการสำคัญคือ งานของภาคราชการมีขอบเขตกว้างขวางเกี่ยวพันกับประชาชนทุกคนในประเทศ ทำให้จำนวนเรื่องที่ข้าราชการจะต้องดำเนินงานจึงมีเป็นจำนวนมาก

การแก้ไขปัญหาเรื่องการขาดแคลนทรัพยากรต้องแก้ปัญหาด้วยการบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์และการร่วมมือบริหารงานแบบบูรณาการ ส่วนการแก้ไขปัญหาเรื่องกฎระเบียบที่มีมากเกินไปต้องแก้ปัญหาด้วยการทบทวนกฎระเบียบตลอดระยะเวลาเพื่อปรับปรุงขั้นตอนการปฏิบัติให้เกิดความรวดเร็ว

สำหรับการแก้ไขปัญหาลูกข่ายของงานราชการมีเป็นจำนวนมากนั้น จำเป็นต้องแก้ไขปัญหางานที่มีอยู่เป็นอันมากต้องแก้ไขด้วยการกระจายอำนาจการตัดสินใจเพื่อมิให้ทุกเรื่องไปกระจุกตัวอยู่ที่ผู้บังคับบัญชาเพียงผู้เดียว ในพระราชกฤษฎีกาจึงกำหนดหลักการสำคัญว่า ให้ทุกส่วนราชการต้องพิจารณาภารกิจของตนเอง และถ้าเห็นว่าเรื่องใดที่ต้องมีการตัดสินใจเกี่ยวกับการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ การปฏิบัติราชการหรือการดำเนินการใดๆ ซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาตำแหน่งใด ต้องพยายามจัดให้มีการมอบอำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เหล่านั้นลงไปสู่ผู้ดำรงตำแหน่งอื่นที่มีหน้าที่ รับผิดชอบในการดำเนินการเรื่องนั้นโดยตรง ผู้ดำรงตำแหน่งอื่นในที่นี้หมายถึง ผู้บริหารระดับต้นหรือระดับกลางเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้บริหารเหล่านี้ซึ่งเข้าใจปัญหาเป็นอย่างดี เพราะเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับเรื่อง ตรวจสอบ และติดตามผลที่เกิดขึ้นอยู่แล้วได้เป็นผู้แก้ไขปัญหาและตัดสินใจสั่งการในเรื่องนั้นโดยตรง ซึ่งนอกจากจะทำให้ลดขั้นตอนการทำงานไม่ต้องเสนอทุกเรื่องไปสู่

ผู้บริหารสูงสุด ทำให้งานรวดเร็วขึ้นแล้ว ยังเป็นการสะสมประสบการณ์ให้ผู้นั้น เพื่อก้าวไปสู่ผู้บริหารระดับสูงที่มีคุณภาพและสามารถรับผิดชอบงานระดับนโยบายได้เป็นอย่างดีต่อไปด้วย

ตัวอย่างเช่น การออกใบอนุญาตเพื่อประกอบกิจการบางอย่างซึ่งกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจของอธิบดี กรณีเช่นนี้แม้จะเป็นอำนาจตามกฎหมายแต่ก็มีใช่อำนาจเฉพาะตัว อธิบดีสามารถมอบอำนาจการออกใบอนุญาตดังกล่าวให้แก่รองอธิบดี ผู้อำนวยการกอง หัวหน้าส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น หรือผู้ดำรงตำแหน่งเทียบเท่าได้ตามมาตรา ๓๘ (๗) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ ในเรื่องเช่นนี้ส่วนราชการต้องพิจารณาว่าการออกใบอนุญาตในขอบเขตเพียงใดที่ต้องการมอบอำนาจการตัดสินใจลงไปในระดับใด ซึ่งหากปรากฏว่าเรื่องนั้นผู้อำนวยการกองเป็นผู้รับผิดชอบตรวจสอบความถูกต้องตามหลักเกณฑ์การอนุญาตมาแต่ต้น แทนที่จะให้เป็นผู้เสนอความเห็นที่ควรอนุญาตก็ควรมอบอำนาจให้เป็นผู้ออกใบอนุญาตได้โดยตรง ซึ่งจะเป็นการลดขั้นตอนปกติในทางราชการในชั้นรองอธิบดีและอธิบดี การดำเนินการเพื่อออกใบอนุญาตในเรื่องนี้ก็จะใช้เวลาสั้นและได้รับการพิจารณาจากผู้เกี่ยวข้องโดยตรง

แนวทางในการดำเนินการกระจายอำนาจตัดสินใจนั้น มิใช่เป็นเรื่องปล่อยให้ผู้ได้รับมอบอำนาจใช้ดุลพินิจเองตามใจชอบ เพราะผลการสั่งการของทางราชการมีผลผูกพันรัฐและต้องเป็นคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย ส่วนราชการจึงต้องกำหนดหลักเกณฑ์การใช้อำนาจเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้องตามกฎหมายสำหรับให้ผู้รับมอบอำนาจนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ และจะต้องมีหลักเกณฑ์การควบคุม ติดตามและกำกับดูแลเพื่อให้แน่ใจว่าผู้รับมอบอำนาจได้ใช้อำนาจโดยถูกต้องด้วย เช่น ในการมอบอำนาจให้ออกใบอนุญาต ส่วนราชการจะต้องกำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาอนุญาตขึ้นไว้ โดยกำหนดหัวข้อ รายละเอียดที่ผู้รับมอบอำนาจจะต้องปฏิบัติในการพิจารณาอนุญาต รวมทั้งมีรูปแบบการรายงานผลการใช้อำนาจเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาติดตามการปฏิบัติงานได้ อย่างไรก็ตาม แนวทางนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน หลักเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อควบคุมหรือกำกับดูแลการใช้อำนาจจึงต้องระมัดระวังว่าจะไม่เป็นการสร้างขั้นตอนขึ้นมาใหม่ ซึ่งจะส่งผลให้งานล่าช้าหรือยุ่งยากไปกว่าเดิม

โดยที่เทคโนโลยีปัจจุบัน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ค้นข้อมูล และรับส่งข้อมูลได้รวดเร็วกว่าระบบเอกสาร ส่วนราชการจึงมีหน้าที่ที่จะต้องนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาปรับใช้กับการปฏิบัติราชการ เพื่อมุ่งให้เกิดการลดขั้นตอนการเพิ่มประสิทธิภาพและการประหยัดค่าใช้จ่าย

การกระจายอำนาจการตัดสินใจเป็นเรื่องที่แต่ละส่วนราชการจะต้องนำไปปรับปรุงงานภายในของส่วนราชการนั้นให้เหมาะสมกับภารกิจที่รับผิดชอบ โดยจะเป็นส่วนหนึ่งของการวัดประสิทธิภาพในการบริหารงานของส่วนราชการนั้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก ก.พ.ร. เป็นหน่วยงานที่จะต้องดูแลการดำเนินงานของส่วนราชการทุกแห่ง ซึ่งอาจมีแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกัน ฉะนั้น

หาก ก.พ.ร. เห็นสมควรอาจกำหนดหลักเกณฑ์การกระจายอำนาจเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติราชการต่อไปได้

การจัดให้มีแผนภูมิแสดงขั้นตอนและระยะเวลาการดำเนินการ รวมทั้งรายละเอียดอื่น ๆ ที่ประชาชนหรือส่วนราชการที่จะมาติดต่อจำเป็นต้องรู้นั้น หมายถึง งานที่ส่วนราชการนั้นต้องปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการบริการประชาชนหรือการติดต่อระหว่างส่วนราชการด้วยกันที่จำเป็นต้องใช้ผลการพิจารณาของ ส่วนราชการนั้น เช่น งานเกี่ยวกับการทะเบียน งานขออนุญาต งานขอความเห็นชอบ หรือการยื่น รายงานต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ แผนภูมิที่ส่วนราชการจะจัดทำขึ้นต้องแสดงให้เห็นว่า เมื่อมีผู้มาติดต่อเพื่อยื่นเรื่องราวในเรื่องใดจะต้องไปติดต่อใครและสถานที่ติดต่ออยู่ที่ใดเสร็จแล้วเรื่องที่ยื่นไว้จะมีการเสนอผ่านการพิจารณาโดยลำดับอย่างไรและใช้เวลาแต่ละขั้นตอนอย่างไรเรื่องจึงแล้วเสร็จ ประชาชนผู้มาติดต่อ จะต้องเกี่ยวข้องในขั้นตอนใดอย่างไรบ้าง แผนภูมินี้จะเป็นประโยชน์ทั้งในด้านประชาชนผู้ติดต่อได้ทราบขั้นตอนชัดเจนและเป็นประโยชน์ในการตรวจสอบแต่ละส่วนราชการว่ามีการดำเนินการลดขั้นตอน การปฏิบัติราชการได้เพียงใด และมีข้อแตกต่างระหว่างส่วนราชการต่างๆ ใดๆ เพื่อเป็นข้อมูลใช้วิเคราะห์การปรับปรุงการปฏิบัติราชการต่อไป

๒. การจัดตั้งศูนย์บริการร่วม

(๒.๑) ให้เป็นหน้าที่ของแต่ละกระทรวงต้องจัดส่วนราชการภายในที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงานกับประชาชนให้รวมเป็นศูนย์บริการร่วมแห่งเดียวที่ประชาชนจะสามารถติดต่อสอบถาม ขอข้อมูล ขออนุญาตหรือขออนุมัติได้พร้อมกันทุกเรื่องที่อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงนั้น

(๒.๒) กระทรวงต้องจัดให้มีเจ้าหน้าที่และแบบพิมพ์ที่จำเป็นในศูนย์บริการร่วม เพื่อให้เจ้าหน้าที่นั้นบริการประชาชนได้อย่างครบถ้วน โดยเจ้าหน้าที่นั้นจะต้องสามารถแจ้งรายละเอียดรับเอกสารหลักฐานที่จำเป็น แจ้งให้ทราบระยะเวลาการดำเนินการ และเป็นผู้ติดต่อประสานกับส่วนราชการอื่น เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายหรือกฎในเรื่องนั้น ๆ

(๒.๓) ในการดำเนินการของศูนย์บริการร่วม ถ้าหากมีปัญหาหรืออุปสรรคที่ไม่อาจดำเนินการได้ เพราะไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่มีกฎหมายหรือกฎระเบียบกำหนดไว้ ให้ส่วนราชการแจ้งให้ ก.พ.ร. ทราบเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีให้มีการปรับปรุงกฎหมายหรือกฎระเบียบนั้นต่อไป

(๒.๔) แนวทางการจัดตั้งศูนย์บริการร่วมของกระทรวงนี้ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอจัดให้มีขึ้นในจังหวัดหรืออำเภอ แล้วแต่กรณี ตามที่ตนต้องรับผิดชอบด้วย

การจัดตั้งศูนย์บริการร่วมเป็นการสร้างมาตรการเพื่อลดขั้นตอนในการติดต่อขอรับบริการจากรัฐ ซึ่งโดยปกติในสภาพกฎหมายปัจจุบัน การดำเนินการสิ่งหนึ่งสิ่งใดของประชาชนจะต้องติดต่อขอรับอนุญาตหรือการดำเนินการอื่นใดจากหน่วยงานของรัฐหลายแห่งเพื่อกระทำการนั้น ซึ่งสร้าง

ความลำบากและต้องเสียเวลาในการดำเนินการของประชาชน ส่วนราชการจึงต้องให้ความสะดวกในการดำเนินการของประชาชน โดยเริ่มแรกจัดให้แต่ละกระทรวงรวมงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการประชาชนไว้ในที่เดียวเป็นศูนย์บริการร่วม ซึ่งประชาชนจะมาติดต่อกับเจ้าหน้าที่นั้นเพียงครั้งเดียวสามารถดำเนินการได้ทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานของกระทรวงนั้น และเจ้าหน้าที่จะดำเนินการติดต่อกับหน่วยงานเจ้าของเรื่องแต่ละแห่งเพื่อดำเนินการให้แล้วเสร็จในคราวเดียวกัน

แนวทางของศูนย์บริการร่วมนี้มีใช้เป็นการรวมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตหลายๆ เรื่องหลายๆ หน่วยงานมานั่งรวมไว้ที่เดียวกัน แต่เป็นกรณีที่กระทรวงหนึ่งจัดให้มีเจ้าหน้าที่ของกระทรวงนั้นเป็นผู้รับรองทุกเรื่องที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของกระทรวงนั้น โดยจัดสถานที่ไว้ให้ชัดเจนเพื่อให้ประชาชนที่จะมาติดต่อได้ทราบและติดต่อได้สะดวก เจ้าหน้าที่กลุ่มนี้จะมีแบบพิมพ์ทุกเรื่องในความรับผิดชอบของแต่ละกรมในกระทรวงนั้นไว้ และเป็นผู้ตรวจสอบคำขอแทนทุกกรม แล้วจะเป็นผู้ส่งเรื่องต่อไปยังผู้มีอำนาจพิจารณาของแต่ละกรมในกระทรวงของตน รวมทั้งแจ้งผลการพิจารณาให้ประชาชนผู้ติดต่อได้ทราบ ซึ่งการดำเนินการตามแนวทางนี้ให้เกิดผลสำเร็จต้องได้รับความร่วมมือจากทุกกรมในกระทรวงที่ต้องจัดรูปแบบการปฏิบัติราชการให้เกิดการประสานงาน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ศูนย์บริการร่วมที่กระทรวงจัดตั้งขึ้น

การดำเนินการจัดตั้งศูนย์บริการร่วมตามพระราชกฤษฎีกานี้มุ่งประสงค์จะให้ป็นเจ้าหน้าที่ของแต่ละกระทรวงจัดให้มีขึ้นสำหรับงานของส่วนราชการต่าง ๆ ในกระทรวงนั้นเป็นหลัก ส่วนเมื่อภายในกระทรวงสามารถจัดตั้งศูนย์บริการร่วมของกระทรวงที่ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว กระทรวงต่าง ๆ อาจร่วมมือให้เกิดการประสานการปฏิบัติราชการระหว่างศูนย์บริการร่วมของแต่ละกระทรวงขึ้นได้ ในงานที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในอนาคต

หมวด ๖ การปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการ

บทบัญญัติในหมวดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ส่วนราชการมีหน้าที่ตรวจสอบภายในของส่วนราชการตนเอง เพื่อการปรับปรุงภารกิจให้เป็นไปโดยเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม หรือสอดคล้องกับการปฏิบัติงานตามนโยบายหรือแผนการปฏิบัติราชการ ดังต่อไปนี้

๑. การทบทวนภารกิจ

(๑.๑) ส่วนราชการจะต้องทบทวนภารกิจตามระยะเวลาที่ ก.พ.ร.กำหนดเพื่อตรวจสอบว่าภารกิจใดมีความจำเป็นต้องดำเนินการต่อไปหรือไม่ โดยคำนึงถึงแผนการบริหารราชการแผ่นดิน นโยบายของรัฐ เงินงบประมาณของประเทศ ความคุ้มค่าของภารกิจ ซึ่งหากเห็นควรเปลี่ยนแปลงต้องเสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อปรับปรุงอำนาจหน้าที่ โครงสร้างและอัตรากำลังให้สอดคล้องกับภารกิจที่จะยกเลิกปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงขึ้น

(๑.๒) ในกรณีนี้ ก.พ.ร. ได้ทำการวิเคราะห์ความจำเป็นของภารกิจของส่วนราชการใดแล้ว อาจเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาปรับปรุงภารกิจ อำนาจหน้าที่ โครงสร้างหรืออัตรากำลังของส่วนราชการใดก็ได้

โดยที่สภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การดำเนินการของภาครัฐจำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานสนองต่อความต้องการของประชาชนและประโยชน์ของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดเวลา ภารกิจบางภารกิจอาจมีความจำเป็นต้องปฏิบัติในช่วงเวลาหนึ่ง โดยในการปฏิบัติภารกิจนั้นต้องมีการจัดตั้งส่วนราชการขึ้นรองรับ มีการกำหนดบุคลากรตามลำดับชั้น เพื่อปฏิบัติภารกิจนั้น มีการกำหนดงบประมาณและทรัพยากรเพื่อใช้ในภารกิจดังกล่าว แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปภารกิจนั้นอาจไม่จำเป็นอีก หรือลดความจำเป็นลงหรือซ้ำซ้อนกับภารกิจอื่น ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาแม้จะมีเหตุการณ์เช่นว่านั้น ส่วนราชการก็ได้ได้ทบทวนโครงสร้างส่วนราชการที่กำหนดขึ้นว่าควรยุบหรือปรับเปลี่ยนไปอย่างไร แต่ในขณะเดียวกันได้สร้างส่วนราชการใหม่ขึ้นสำหรับภารกิจใหม่ ๆ ทำให้ส่วนราชการมีขนาดใหญ่ การปฏิบัติหลายภารกิจไม่มีความคุ้มค่า ซึ่งเป็นที่มาของการปรับปรุงส่วนราชการ ทั้งหมดตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ฉะนั้น เพื่อมิให้เกิดเหตุที่เคยเป็นมาในอดีตขึ้นอีก ในพระราชกฤษฎีกานี้จึงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของทุกส่วนราชการจะต้องตรวจสอบภารกิจทุกเรื่องในความรับผิดชอบว่า ภารกิจใดยังมีความจำเป็นต้องปฏิบัติจริงหรือไม่ เมื่อเทียบกับการประเมินความคุ้มค่าที่ได้รับ ถ้าไม่จำเป็นก็ควรยกเลิกภารกิจนั้นเสียหรือหากปรับปรุงภารกิจเพื่อให้มีประสิทธิภาพขึ้น หรือนำภารกิจนั้นไปรวมกับภารกิจอื่นได้โดยจะเกิดการประหยัดและความคุ้มค่าโดยผลงานเป็นเช่นเดิม ส่วนราชการก็ต้องปรับปรุงภารกิจนั้น และผลของการปรับปรุงภารกิจดังกล่าว ส่วนราชการต้องปรับปรุงโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ให้สอดคล้องกันด้วย เพื่อนำบุคลากรและทรัพยากรที่มีอยู่ไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นของทางราชการให้เกิดความคุ้มค่าที่สุด

โดยปกติการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการใด ส่วนราชการนั้นมีหน้าที่ต้องดำเนินการเอง เพราะเป็นผู้ทราบถึงขอบเขตความรับผิดชอบของตน แต่เนื่องจาก ก.พ.ร. เป็นหน่วยงานกลางที่ดูแลภารกิจและโครงสร้างของส่วนราชการในภาพรวมจึงมีหน้าที่วิเคราะห์เสนอคณะรัฐมนตรีว่าส่วนราชการควรปรับปรุงภารกิจอย่างไรและจัดโครงสร้างที่เหมาะสมอย่างใดด้วย หากปรากฏว่าการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการใดไม่มีการดำเนินการหรือดำเนินการไม่เหมาะสมกับภาพรวมของการปฏิบัติงานภาครัฐ

๒. การทบทวนกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ

(๒.๑) ส่วนราชการมีหน้าที่สำรวจและทบทวนเพื่อยกเลิก ปรับปรุง หรือจัดให้มีขึ้นใหม่สำหรับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ฯลฯ ที่อยู่ในความรับผิดชอบ เพื่อให้ทันสมัยอยู่เสมอ และเพื่อให้ลดภาระของประชาชน โดยต้องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนด้วย

(๒.๒) สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกามีหน้าที่ตรวจสอบกฎหมาย กฎ ระเบียบ ฯลฯ ของทุกส่วนราชการ ที่ไม่เหมาะสมแก่กาลสมัยหรือไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศหรือเป็นภาระแก่ประชาชน เพื่อเสนอให้มีการแก้ไข ปรับปรุง หรือยกเลิก ซึ่งโดยปกติส่วนราชการจะต้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงต่อไป แต่ถ้าไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอจะต้องเสนอเรื่องให้คณะรัฐมนตรีวินิจฉัยต่อไป

การปฏิบัติงานภาครัฐนั้นจำเป็นต้องมีกฎหมาย กฎ หรือระเบียบเป็นกลไกให้เกิดอำนาจหน้าที่แก่ส่วนราชการที่จะนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติต่อไป แต่กฎหมาย กฎ หรือระเบียบที่มีการกำหนดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งนั้น เกิดขึ้นเพราะมีสภาพปัญหาที่สมควรต้องแก้ไขโดยอาศัยเนื้อหาสาระของบทบัญญัติตามกฎหมาย กฎ หรือระเบียบที่มีหลักการเช่นนั้น รวมทั้งขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมของประชาชนโดยทั่วไปที่จะถูกบังคับโดยกฎหมายดังกล่าว และสภาพความพร้อมของภาครัฐในการบริหารกฎหมายให้เป็นผลขึ้น แต่เมื่อระยะเวลาเปลี่ยนแปลงไปสภาพสังคมพัฒนาขึ้น ความต้องการของประชาชนแตกต่างจากเดิม ภาคราชการก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวความคิดและวิธีการปฏิบัติราชการในอันที่จะสนองตอบประโยชน์ของประชาชนให้ได้มากที่สุด ฉะนั้น กฎหมาย กฎหรือระเบียบต่าง ๆ ซึ่งตราขึ้นเพื่อใช้กับสถานการณ์หนึ่ง ย่อมต้องมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ ซึ่งในสภาพปัจจุบันจะพบว่ากฎหมายที่มีอายุเกินกว่า ๕๐ ปี ยังคงใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันเป็นจำนวนหลายพันฉบับ และเมื่อกฎหมายเหล่านั้นยังใช้อยู่ กฎระเบียบต่าง ๆ ที่ออกตามกฎหมายเหล่านั้นย่อมมีอีกเป็นจำนวนมาก เมื่อกฎหมาย กฎหรือระเบียบเหล่านั้นมีส่วนราชการใดส่วนราชการหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดูแลการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ หรือระเบียบนั้น ส่วนราชการดังกล่าวจึงต้องมีหน้าที่ทบทวนเนื้อหาของกฎหมาย กฎหรือระเบียบให้ทันสมัยตลอดเวลา โดยมีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อมิให้สร้างภาระความเดือดร้อนให้เกิดแก่ประชาชนเกินสมควร

นอกจากนี้ เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นหน่วยงานกลางที่ดูแลกฎหมายของประเทศ จึงมีหน้าที่ตรวจสอบในภาพรวมของกฎหมาย กฎ ระเบียบที่ใช้บังคับอยู่ทุกฉบับ ถ้าเห็นว่าล้าสมัยหรือเป็นภาระแก่ประชาชนหรือไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศ จะต้องแจ้งให้ส่วนราชการ เจ้าของเรื่องดำเนินการแก้ไขให้เหมาะสมต่อไป

หมวด ๗ การอำนวยความสะดวกและการตอบสนองความต้องการของประชาชน

บทบัญญัติในหมวดนี้เป็นการกำหนดแนวทางที่ส่วนราชการต้องจัดให้มีขึ้นเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนให้ได้รับบริการโดยเร็ว ในขณะเดียวกันก็จะสามารถตรวจสอบความต้องการของประชาชน รับรู้สภาพปัญหาและแก้ไขปัญหาคืบต่อไป โดยมีสาระสำคัญดังนี้

๑. การกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติงาน

ส่วนราชการที่มีภารกิจในการให้บริการของประชาชน หรือติดต่อประสานงานระหว่างส่วนราชการด้วยกัน ต้องกำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จของงาน และประกาศให้ประชาชนได้รับทราบ และเป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาต้องตรวจสอบให้ข้าราชการของตนมีการปฏิบัติงานแล้วเสร็จตามระยะเวลาด้วย

ในกรณีที่ ก.พ.ร. เห็นว่า ส่วนราชการใดไม่กำหนดระยะเวลาหรือกำหนดเวลาที่ล่าช้า เกินสมควร ก.พ.ร. จะกำหนดเวลาแล้วเสร็จ เพื่อให้ส่วนราชการนั้นต้องปฏิบัติก็ได้

ในการปฏิบัติงานเพื่อให้บริการแก่ประชาชนนั้น ส่วนราชการจำเป็นต้องกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนในการดำเนินการในเรื่องที่ประชาชนติดต่อให้ส่วนราชการพิจารณาดำเนินการให้ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบว่าในเรื่องนั้นจะต้องใช้เวลากี่วันจึงจะแล้วเสร็จ ซึ่งในปัจจุบันมีหลายส่วนราชการได้ดำเนินการกำหนดเวลาดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อยู่แล้ว ในพระราชกฤษฎีกานี้มีวัตถุประสงค์ที่จะยืนยันแนวทางปฏิบัติดังกล่าวว่า เป็นหน้าที่ของส่วนราชการจะต้องกำหนดระยะเวลาขึ้นในทุกงานที่เกี่ยวข้องกับประชาชน และต้องประกาศให้ทราบโดยทั่วไปด้วย อย่างไรก็ตาม การกำหนดระยะเวลานั้นต้องคำนึงถึงการลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการด้วย งานอย่างใดที่สามารถรวมพิจารณาในขั้นตอนเดียวกันได้ การกำหนดระยะเวลาก็ต้องลดระยะเวลาในส่วนดังกล่าวลง และเพื่อให้เกิดผลบังคับที่เป็นผลขึ้นจึงกำหนดให้ผู้บังคับบัญชามีหน้าที่ต้องดูแลให้มีการปฏิบัติงานตรงตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ด้วย

โดยปกติส่วนราชการต่าง ๆ จะเป็นผู้กำหนดเวลาแล้วเสร็จในงานที่ส่วนราชการนั้นรับผิดชอบ แต่ ก.พ.ร. มีหน้าที่สำรวจและวิเคราะห์ระยะเวลาแล้วเสร็จในภาพรวมของการปฏิบัติราชการ จึงอาจเป็นผู้กำหนดระยะเวลาเพื่อให้ส่วนราชการปฏิบัติก็ได้

หลักการในข้อนี้นำมาใช้กับกรณีที่การดำเนินงานของส่วนราชการหนึ่งจำเป็นต้องรอผลการพิจารณาของอีกส่วนราชการหนึ่งด้วย ซึ่งจะต้องมีการกำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จไว้ด้วยเช่นกัน เพื่อให้กระทบความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานของส่วนราชการที่จำเป็นต้องรอผลจากการพิจารณาของอีกส่วนราชการหนึ่งนั้น

๒. การจัดระบบสารสนเทศ

(๒.๑) ส่วนราชการต้องจัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เพื่อติดต่อสอบถามหรือใช้บริการของส่วนราชการนั้นได้

(๒.๒) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารต้องจัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศกลาง เพื่อให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างส่วนราชการ และจะต้องช่วยเหลือส่วนราชการอื่นในการจัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศ

ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือที่นำมาช่วยในการปฏิบัติราชการได้อย่างรวดเร็ว และเนื่องจากในสภาพปัจจุบันการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์มีใช้กันอย่างแพร่หลาย ส่วนราชการจึงต้องจัดให้มีระบบที่สามารถให้บริการด้านข้อมูลที่จำเป็นผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ได้โดยทั่วถึง และโดยที่ข้อมูลของแต่ละส่วนราชการเป็นข้อมูลของภาครัฐที่สมควรจะสามารถใช้เชื่อมโยงเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้โดยง่าย การปล่อยให้แต่ละส่วนราชการดำเนินการจัดทำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของตนขึ้นใช้เองโดยขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละส่วนราชการจะทำให้มีปัญหาในการเชื่อมโยงข้อมูลของภาครัฐและเกิดความสิ้นเปลืองสูง จึงควรให้กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศกลาง เพื่อให้ส่วนราชการนำไปใช้เป็นแนวทางเดียวกันและสามารถเชื่อมโยงข้อมูลกันได้โดยง่าย ซึ่งอาจพัฒนาต่อไปโดยให้ประชาชนสามารถสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเดียวได้ทั้งหมด

๓. การรับฟังข้อร้องเรียน

(๓.๑) ส่วนราชการต้องจัดให้มีระบบการตอบคำถามเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของส่วนราชการให้ประชาชนได้ทราบ โดยต้องมีระยะเวลาในการตอบให้ชัดเจน

(๓.๒) ในกรณีที่ส่วนราชการได้รับคำร้องเรียน ข้อเสนอแนะ หรือความคิดเห็นจากประชาชนในการชี้แจง ปัญหาอุปสรรค ความยุ่งยาก หรือปัญหาในวิธีปฏิบัติราชการ ส่วนราชการจะต้องนำมาพิจารณาดำเนินการให้ลุล่วงไปและแจ้งผลให้ผู้แจ้งทราบด้วย

(๓.๓) ส่วนราชการที่มีหน้าที่ออกกฎเพื่อบังคับส่วนราชการอื่นให้ปฏิบัติตาม มีหน้าที่ต้องตรวจสอบว่ากฎนั้นเป็นอุปสรรคหรือเกิดความยุ่งยาก ข้ำซ้อน หรือล่าช้าหรือไม่ เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสม และถ้าได้รับการร้องเรียนจากส่วนราชการหรือข้าราชการ ให้ส่วนราชการที่ออกกฎพิจารณาโดยทันทีและแจ้งผลให้ทราบ

การรับคำถามและตอบคำถามแก่ประชาชนเป็นกระบวนการหนึ่งของการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นว่าการปฏิบัติราชการนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตามที่ มุ่งหวังจริงหรือไม่ หรือมีสภาพปัญหาที่เกิดจากการได้รับการบริการจากส่วนราชการนั้นอย่างไร และส่วนราชการจะต้องนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อปรับปรุงงานต่อไป โดยในหลักการของพระราชกฤษฎีกานี้มุ่งหวังให้ส่วนราชการจัดให้มีระบบการรับแจ้งเรื่องจากประชาชน โดยให้มีการตอบคำถามทุกคำถามในปัญหาที่ประชาชนต้องการทราบเกี่ยวกับงานในหน้าที่หรือเกี่ยวกับการเสนอแนะหรือร้องเรียนเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างรัฐและประชาชน มีการนำข้อร้องเรียนจากประชาชนไปพิจารณาทบทวนและพยายามแก้ไข้ปัญหาเพื่อขจัดความยุ่งยากในการได้รับบริการ หรือแก้ไข้ปัญหาการบริหารราชการให้มี ประสิทธิภาพขึ้น และในประการสุดท้ายต้องตรวจสอบกฎหมาย กฎ ระเบียบ มิให้เป็นการสร้าง ความ ยุ่งยาก ความข้ำซ้อน ความล่าช้าในการปฏิบัติงานทั้งต่อประชาชนและส่วนราชการด้วยกัน ทั้งนี้ ในการดำเนินการทุกประการที่จะจัดทำขึ้น ส่วนราชการต้องคำนึงถึงการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๔. การเปิดเผยข้อมูล

(๔.๑) ส่วนราชการมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการให้ทราบโดยทั่วไป เว้นแต่กรณีจำเป็นต้องกระทำเป็นความลับเพื่อความมั่นคงหรือรักษาความสงบเรียบร้อยหรือคุ้มครองสิทธิประชาชน

(๔.๒) ส่วนราชการต้องเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับงบประมาณรายจ่าย รายการจัดซื้อจัดจ้าง และสัญญาใด ๆ ที่มีการดำเนินการ โดยห้ามทำสัญญาใดที่มีข้อความห้ามมิให้เปิดเผยข้อความหรือข้อตกลงในสัญญา เว้นแต่เป็นข้อมูลที่ได้รับ ความคุ้มครองโดยกฎหมาย

การเปิดเผยข้อมูลเป็นการปฏิบัติราชการให้เกิดความโปร่งใส เพราะการปฏิบัติงานของภาครัฐเป็นการปฏิบัติงานเพื่อประชาชน ฉะนั้น ประชาชนจึงมีสิทธิที่จะตรวจสอบข้อมูลและการดำเนินการของภาครัฐได้ทั้งสิ้น และภาครัฐไม่ควรมีสิ่งใดปิดบังประชาชน เว้นแต่บางเรื่องที่กระทบต่อประเทศชาติ จำเป็นต้องรักษาความลับไว้เพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนรวม หลักในเรื่องการเปิดเผยข้อมูลนี้ ได้มีบัญญัติไว้โดยเฉพาะในพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ในส่วนของพระราชกฤษฎีกา นี้เป็นการเสริมบางเรื่องของการเปิดเผยข้อมูลของทางราชการ โดยประการแรกกำหนดเป็นหลักการว่า ทุกเรื่องของงานราชการต้องเปิดเผย การกำหนดเรื่องที่จะเป็นความลับให้ทำได้เท่าที่จำเป็นอย่างยิ่ง และประการที่สอง การเปิดเผยการใช้จ่ายเงินงบประมาณเพื่อจัดซื้อจัดจ้างเพื่อเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อประชาชนในผลของการใช้จ่ายเงินจากภาษีอากรของประชาชนว่าเป็นไปโดยคุ้มค่าเพียงใด รวมทั้งเป็นหลักประกันการดำเนินการที่สุจริตของส่วนราชการด้วย

หมวด ๘ การประเมินผลการปฏิบัติราชการ

บทบัญญัติในหมวดนี้มีขึ้นเพื่อการวัดผลการปฏิบัติราชการว่า มีผลสัมฤทธิ์ตรงตามเป้าหมายที่กำหนดขึ้นไว้หรือไม่ คุณภาพ และความพึงพอใจอยู่ในระดับที่ยอมรับได้หรือไม่ รวมทั้งการตรวจสอบการปฏิบัติราชการภายในองค์กร โดยมีการดำเนินการดังนี้

๑. การประเมินผลโดยคณะผู้ประเมินอิสระ เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ของภารกิจความพึงพอใจของผู้รับบริการ และความคุ้มค่าในภารกิจ

๒. การประเมินผลประสิทธิภาพในการบังคับบัญชา

๓. การประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการ ซึ่งต้องกระทำทั้งการปฏิบัติงานเฉพาะตัว และประโยชน์ของหน่วยงานที่ผู้นั้นสังกัดอยู่ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานในลักษณะที่เป็นทีมทำงานมากขึ้น

๔. ในกรณีที่การปฏิบัติราชการของส่วนราชการใดผ่านการประเมินที่แสดงว่าอยู่ในมาตรฐาน และการปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมายอย่างมีผลดี ให้มีการจัดสรรเงิน เพื่อเป็นบำเหน็จความชอบ

ของส่วนราชการหรือเป็นเงินรางวัลการเพิ่มประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการจูงใจให้ส่วนราชการ พัฒนาการปฏิบัติราชการให้บังเกิดประสิทธิภาพตามความมุ่งหมาย

การประเมินผลการปฏิบัติราชการเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ เพราะจะเป็นการวัดผลความต่อเนื่องในการปฏิบัติราชการว่าเป็นไปตามนโยบาย แผนงาน เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของงานในภาพรวมและงานแต่ละด้านของส่วนราชการ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ในส่วนราชการที่สามารถปฏิบัติราชการได้เป็นไปตามที่กำหนดได้มากน้อยเพียงใด การประเมินผลการปฏิบัติราชการยังสามารถนำมาใช้กำกับตรวจสอบการใช้บุคลากรและทรัพยากรในการปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ข้อมูลที่ได้รับจากการประเมินผลการปฏิบัติราชการจะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยในการวางแผนบริหารงานของส่วนราชการว่ามีกิจกรรมใดที่จำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้เกิดผลสำเร็จเกิดขึ้น ในขณะเดียวกันหากผลการประเมินชี้ว่าภารกิจใดบรรลุผลสำเร็จก็จะเป็นการจูงใจเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้มีความสนใจที่จะพัฒนางานอื่นต่อ ๆ ไป

หลักการของการประเมินผลการปฏิบัติราชการตามพระราชกฤษฎีกานี้จะประกอบด้วย

๑. การประเมินผลส่วนราชการว่าได้ดำเนินการให้เกิดผลสัมฤทธิ์เพียงใด ซึ่งจะวัดจากผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ คุณภาพของการให้บริการซึ่งอาจวัดได้จากความสะดวกในการขอรับบริการ (Convenience) ความไม่ยุ่งยากต่อการทำความเข้าใจ (Simplicity) การให้บริการที่ถูกต้องและรวดเร็ว (Accuracy and timeliness) รวมทั้งการสำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการและความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรกับประโยชน์ที่ได้รับ

๒. การประเมินผู้ปฏิบัติงานโดยแยกเป็นการประเมินผู้บังคับบัญชา เพื่อให้เกิดการสะท้อนกลับของการปฏิบัติงานในฐานะผู้บริหาร เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงให้เกิดเป็นทีมงานที่มีประสิทธิภาพ และการประเมินเจ้าหน้าที่ซึ่งจะเป็นการประเมินศักยภาพของเจ้าหน้าที่แต่ละราย เพื่อวัดความสามารถเฉพาะตัวและความสามารถในการมีส่วนร่วมในผลสำเร็จของภารกิจในความรับผิดชอบของส่วนราชการนั้น

หลักเกณฑ์และวิธีการประเมิน ก.พ.ร. จะเป็นผู้กำหนดรายละเอียดต่อไปโดยผลที่ได้รับจากการประเมินหากอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพึงพอใจจะเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จในการบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์และส่วนราชการจะได้รับรางวัลตอบแทนเพื่อการพัฒนาคุณภาพของส่วนราชการนั้นต่อไป

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นการกำหนดแนวทางการปฏิบัติราชการขึ้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบกฎหมายในครั้งแรกโดยรวบรวมแนวทางที่ควรปฏิบัติและกำหนดหลักเกณฑ์ใหม่ในการปฏิบัติราชการให้เกิดความชัดเจนสามารถวัดผลการปฏิบัติราชการที่แน่นอนขึ้น แม้ว่าหลายเรื่องเป็นการกำหนดเพื่อให้เกิดการพัฒนาในขั้นแรกและจะต้องมีการปรับปรุงให้เกิดความสมบูรณ์ในการปฏิบัติราชการภาครัฐในระยะต่อไป

ตาม แต่แนวทางตามพระราชกฤษฎีกานี้หากได้มีการนำไปปฏิบัติโดยครบถ้วนก็เชื่อว่าจะเป็นการวางรากฐาน การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในระยะแรกของการปฏิรูประบบราชการขึ้นได้ และสามารถรองรับการพัฒนาาระบบราชการที่กำลังจะดำเนินการในระยะต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

การประยุกต์ใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน โดยการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น วางแผนและกำหนดนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ เพื่อให้การบริหารงานของรัฐมีความสุจริต โปร่งใส มีการดำเนินการภายใต้หลักนิติธรรมและคุณธรรม การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการบ้านเมืองทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของมากขึ้น พร้อมทั้งร่วมแรงร่วมใจในการสร้างสรรค์พัฒนาองค์กรและท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า ทั้งนี้ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐเพื่อให้เกิดความโปร่งใส รัฐจะต้องมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างรวดเร็ว ตรงไปตรงมา และทันต่อสถานการณ์ สื่อสารสนเทศมีส่วนช่วยให้ระบบการบริหารงานมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้มากยิ่งขึ้น

หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีส่งเสริมให้มีการกระจายอำนาจและกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่งเสริมให้มีการตรวจสอบการปฏิบัติงานภาครัฐ ปรับปรุงโครงสร้างการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดบทบาทของรัฐในการแทรกแซงและปฏิรูปรัฐวิสาหกิจไทย ส่งเสริมให้มีการประสานงานในขั้นตอนการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติ และสนับสนุนให้มีการปฏิรูประบบกฎหมายและตุลาการ สำหรับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ ประกอบด้วยหลักสำคัญ ๖ ประการ คือ ๑) หลักนิติธรรม ได้แก่การตรากฎหมาย กฎระเบียบและข้อบังคับให้มีความทันสมัย เป็นธรรมกับทุกฝ่ายโดยไม่เลือกปฏิบัติ ๒) หลักคุณธรรม ได้แก่ การเชิดชูส่งเสริมคุณธรรม ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม สนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน มีความซื่อสัตย์ จริ่งใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพที่สุจริต ๓) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันโดยการปรับปรุงกลไกการทำงานของทุกองค์กรให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก ๔) หลักการมีส่วนร่วม ได้แก่การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การวางแผน การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ๕) หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การเอาใจใส่ปัญหาสาธารณะ การตระหนักในสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม และความกล้าที่จะยอมรับผลของการกระทำ ๖) หลักความคุ้มค่า ได้แก่การใช้สอยทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมให้ประชาชนไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักประหยัดและใช้สอยอย่างคุ้มค่า

บทที่ ๓

หลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ตามแนวพระพุทธศาสนา

การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในการบริหารงานทั้งในระดับองค์การและระดับชาติ เป็นที่เชื่อกันว่าหากประเทศไทยนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีมาประยุกต์ในองค์การภาครัฐ เอกชน และประชาชนแล้วจะทำให้การบริหารประเทศมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน เกิดความเป็นธรรมในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพุทธศาสนา คือการปกครองโดยใช้หลักธรรม หรือการใช้หลักธรรมในการปกครอง ดังข้อความที่ปรากฏในอัมมราชาสูตรว่า “พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการ รักษา ป้องกันและคุ้มครองชนภายในโดยธรรม” (อง.ปญจก.๒๒/๑๓๓/๒๑๕) หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพุทธศาสนาเน้นคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครอง ส่วนหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีสากลเน้นที่ตัวระบบการบริหารงาน อย่างไรก็ตาม การที่จะปฏิบัติตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีมิใช่เรื่องง่ายเพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ เล่นพรรค เล่นพวก ถือเส้นถือสาย พร้อมทั้งมีกลุ่มผู้มีอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ อีกมากมาย ปัญหาเหล่านี้ทำให้ไม่สามารถนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในบางหน่วยงาน ก่อให้เกิดทุจริตคอร์รัปชัน การประพฤติมิชอบ ผลประโยชน์ทับซ้อนในนโยบายของรัฐ การดำเนินการโครงการของรัฐขาดความโปร่งใส ไม่สามารถตรวจสอบได้ ขาดหลักนิติธรรมในการบังคับใช้กฎหมาย มีการตีความกฎหมายหลายมาตรฐาน การบริหารงานของรัฐไม่ได้คำนึงถึงความคุ้มค่า แต่มุ่งเอาใจประชาชนในรูปแบบของประชานิยม นอกจากนี้ การตัดสินใจในการดำเนินการโครงการต่าง ๆ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนแบ่งฝัก แบ่งฝ่าย ขาดการประสานความสามัคคี ปัญหาเหล่านี้ทั้งหมดล้วนแต่เป็นผลมาจากการขาดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในการบริหารประเทศทั้งสิ้น

๓.๑ หลักธรรมที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพุทธศาสนา

ประเทศไทยนั้นเริ่มใช้คำว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี” หรือที่บางท่านเรียกว่า ธรรมรัฐ กันแพร่หลายภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ และหลังจาก ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ต่อมาได้มี พระราชบัญญัติระเบียบบริหาร

ราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๓ (๑) ว่าด้วย การปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีโดยมีหลักพื้นฐานของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ประกอบด้วยหลักสำคัญ ๖ ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความประหยัดและคุ้มค่า (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ๒๕๔๒)

พุทธศาสนามีหลักคำสอนสำหรับการบริหารงานและการปกครองที่เป็นหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี โดยหลักธรรมเหล่านั้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในระบอบปัจเจกบุคคล องค์การ กรม กอง กระทรวง และรัฐบาลได้เป็นอย่างดี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๑.๑ หลักนิติธรรม (Rule of law)

หลักนิติธรรม ได้แก่การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่างๆให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

ในการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยความเสมอภาคสมควรแก่เหตุ และทรงบัญญัติโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ พระภิกษุทุกรูปเมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาจะต้องปฏิบัติตามหลักพระวินัยอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีใครได้รับการยกเว้นจากการปฏิบัติตามหลักพระวินัย มูลเหตุแห่งการบัญญัติพระวินัยเกิดจากการปรารถนาถึงความดำรงอยู่แห่งพระพุทธศาสนาในพรรษาที่ ๑๒ ณ เมืองเวรัญชา ซึ่งในครั้งนั้น พระสารีบุตรได้ทูลอาราธนาให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบพระสารีบุตรว่า “จงรอไปก่อนเถิด สารีบุตร ตถาคตรู้เวลาอันสมควรในการบัญญัติสิกขาบท พระศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงตลอดเวลาที่อาสาฬหบูชาในหมู่สงฆ์ยังไม่เกิดขึ้น เมื่ออาสาฬหบูชาในบางโอกาสเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ ตถาคตจึงบัญญัติสิกขาบท จะยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงเพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น

อาสาฬหบูชา คือธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ หมายถึงการกระทำผิดของภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง หลังจากออกพรรษาแล้ว เมื่อมีเหตุเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบทแรกคือ ปาราชิก ห้ามภิกษุเสพเมถุน ภิกษุผู้ประพฤติผิดรูปแรก ซึ่งเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติพระวินัย จัดเป็นอาทิกัมมิกะ และไม่ต้องรับโทษตามบัญญัติแห่งสิกขาบท

ในการบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อมีขั้นตอนดังนี้

๑. เกิดเรื่องมัวหมองขึ้นภายในคณะสงฆ์
๒. พระพุทธเจ้าตรัสเรียกประชุมสงฆ์และตรัสถามพระภิกษุผู้ก่อเหตุ
๓. พระภิกษุรูปหรือคณะนั้น ๆ รับในการกระทำความผิด
๔. พระพุทธเจ้าทรงตรัสโทษของการประพฤติผิดเช่นนั้นและอานิสงส์ของการสำรวมระวัง
๕. ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามกระทำต่อไป
๖. ผู้ฝ่าฝืนหรือละเมิดสิกขาบทนั้น จะมีความผิด เรียกว่า “ต้องอาบัติ”

วัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย มีดังนี้

๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือ เพื่อความเรียบร้อยติงามแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
๔. เพื่อความผาสุกแห่งภิกษุผู้มีศีล
๕. เพื่อปิดกั้นอาสวะอันจะบังเกิดขึ้นในปัจจุบัน
๖. เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดขึ้นในอนาคต
๗. เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม
๑๐. เพื่อเอื้อต่อ (ถือตาม) พระวินัย (อ้างใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ๒๕๕๘,

หน้า ๒๔๒)

ในการบัญญัติพระวินัย ทรงบัญญัติด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาไม่ว่ามาจากตระกูลไหน วรรณะไหน มีฐานะทางสังคมแตกต่างกันอย่างไร ก็ล้วนต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัติอันเดียวกันในการควบคุมความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ท่านเปรียบเหมือนดอกไม้แม้มีหลายประเภท เมื่อถูกร้อยด้วยด้ายอันเดียวกันก็จะไม่กระจัดกระจาย ดูสวยงาม ฉะนั้น

พุทธศาสนาสอนให้มีความยุติธรรมในการออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย กฎหมายจะต้องเป็นธรรมกับคนทุกคนในสังคม ให้ปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรม คือ อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียน ไม่ออกกฎหมายเพื่อรังแกข่มเหงผู้อื่น และให้ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมในการวินิจฉัยอรรถคดี การที่จะดำรงไว้ซึ่งหลักนิติธรรมในสังคมนั้น จะต้องดำเนินการโดยปราศจากอคติ ๔ ประการ

ดังนั้น ผู้ปกครองจะต้องดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม มีความเป็นกลาง พิจารณาอรรถคดีด้วยเหตุผลตามความเป็นจริง ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์สูญเสียความยุติธรรม หรือ ความเที่ยงธรรม คือ อคติ ซึ่งแปลว่าตามศัพท์ว่า ทางที่ไม่ควรดำเนิน ทางที่ไม่ควรปฏิบัติ หรือความลำเอียง อคติจะทำให้สภาพจิตของมนุษย์ไม่เที่ยงธรรมเพราะคลาดเคลื่อนไปจากธรรมจนนำไปสู่ความเอนเอียงเข้าข้างใดข้างหนึ่งโดยปราศจากการพิจารณาตัดสินตามข้อเท็จจริง

ในพระพุทธศาสนาแบ่งประเภทของอคติไว้เป็น ๔ ประการ คือ

๑. ฉันทาคติ (Prejudice caused by love or desire; partiality) ความลำเอียงเพราะความชอบ และรักใคร่ หมายถึง การทำให้เสียความยุติธรรม เพราะอ้างเอาความรักใคร่หรือความชอบพอกัน ซึ่งมักเกิดกับตนเอง ญาติพี่น้อง และคนสนิทสนม ความเอนเอียงเพราะชอบจะทำให้สูญเสียความเป็นกลาง และไม่สามารถที่จะวางตน และปฏิบัติต่อทุกคนให้เท่าเทียมกันหรือเสมอกันได้

๒. โทสะคติ (Prejudice caused by hatred or enmity) ความละเอียดงเพราะความไม่ชอบ ความเกลียดชัง หรือความโกรธแค้น หมายถึง การทำให้เสียความยุติธรรม เพราะความเกลียดชัง ความโกรธ หรือการลุแก่อำนาจเพราะโทสะ เพราะมีจิตใจที่ไม่หนักแน่น ไม่รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และไม่สามารถแยกเรื่องส่วนตัวกับเรื่องงานออกจากกันได้

๓. ภัยาคติ (Prejudice caused by fear) ความละเอียดงเพราะความกลัว หมายถึง การทำให้เสียความยุติธรรม เพราะมีความหวาดกลัว หรือเกรงกลัวภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง และครอบครัว จึงทำให้ขาดความกล้าหาญ โดยเฉพาะความกล้าหาญทางจริยธรรม คือ กล้าคิด กล้าพูดในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม

๔. โมหาคติ (Prejudice caused by delusion or stupidity) ความละเอียดงเพราะความหลงเพราะไม่รู้ หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หมายถึง การทำให้เสียความยุติธรรมเพราะความสะเพร่า ความไม่ละเอียดถี่ถ้วน รีบตัดสินใจก่อนพิจารณาให้ถี่ การไม่เปิดใจให้กว้าง จึงทำให้มองโลกในแง่ร้าย และไม่สามารถยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น (ที่.ปา.๑๑/๑๗๖/๑๙๖)

ความลำเอียงทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้มนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมคลาดเคลื่อน หรือเบี่ยงเบนไปจากความยุติธรรม หรือความเที่ยงธรรม จนทำให้การกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งขาดความชอบธรรม ซึ่งนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันของกลุ่มคนในสังคม เมื่อมนุษย์ไม่ไว้วางใจเพราะได้รับความไม่ยุติธรรม ย่อมทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันเป็นไปในเชิงลบมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ความยุติธรรม ความไว้วางใจ และความสัมพันธ์ จึงเป็นประจักษ์พยานที่คล้องทั้งการคิด การพูด และการแสดงออกต่อกันของกลุ่มคนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคม

สังคมไทยที่สับสนวุ่นวาย มีการทะเลาะเบาะแว้งและแตกร้างมาจนถึงปัจจุบันมาจากปัจจัยที่สำคัญคือการขาดความยุติธรรมและความเที่ยงธรรม การตัดสินใจไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของการกระทำ แต่อยู่บนพื้นฐานของความชอบพอกัน หรือความเป็นพวกพ้อง ถ้าเป็นกลุ่มเดียวกัน มีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเดียวกัน แม้จะกระทำความผิดอย่างไรก็สามารถยอมรับได้ แต่ถ้าอยู่คนละพวก มีอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างกัน แม้กระทำความผิดเล็กน้อย แต่ก็ดูเหมือนใหญ่โตมาก จะเห็นได้ว่าการกลั่นแกล้งกันของสังคมไทยเกิดขึ้นเพราะอคติทั้งสิ้น

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกันอย่างปราศจากอคติ ๔ ประการ เพราะทรงเล็งเห็นประโยชน์ ๒ ประการ คือ

๑. มุ่งหวังไม่ให้มนุษย์เอาเปรียบซึ่งกันและกัน ซึ่งส่งผลให้สังคมเกิดความสูญเสียดุลยภาพ จนนำไปสู่การไม่เคารพสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคระหว่างกันและกัน หากมองในมุมนี้ ความยุติธรรมจึงไม่ใช่สิ่งเดียวกันกับเสรีภาพ หรือเสมอภาค หากแต่เป็นพื้นที่ให้สิทธิ เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพได้สำแดงตัวเองออกมาในเชิงบวกมากยิ่งขึ้น นั่นหมายความว่า หากสังคม หรือบุคคลใดเปิดพื้นที่ให้แก่ความยุติธรรมได้ทำงานเต็มศักยภาพ สังคมนั้นจะเป็นสังคมที่อุดมไปด้วยการเคารพ

ในสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ ประเด็นเรื่องการปฏิเสธวรรณะของพระพุทธเจ้า การหยิบยื่นประเด็นเรื่องความเที่ยงธรรม หรือการเปิดพื้นที่ให้มนุษย์ได้พัฒนาตัวเองอย่างไร้ขีดจำกัด จึงทำให้มนุษย์ได้พัฒนาตัวเองอย่างไร้ขีดจำกัด ตั้งแต่แง่มุมเชิงกายภาพ ไปจนถึงจิตภาพคือการเข้าถึงความจริงสูงสุด

๒. มุ่งหวังที่จะให้มนุษย์ปฏิบัติต่อกันและกันในเชิงบวก ด้วยความรัก เคารพ ให้เกียรติในศักดิ์ศรี และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้เหมาะสมกับฐานะของ “ความเป็นผู้ยกระดับจิตใจของตัวเองให้สูงขึ้น” ภายใต้มนทัศน์ที่ว่า “เรารักความสุข เกลียดกลัวความทุกข์ ฉันทิ คนอื่นๆ ก็รักความสุข เกลียดกลัวความทุกข์ ฉันทิ เหมือนกัน” การเข้าใจความจริงเช่นนี้ จะทำให้เราปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยความเป็นธรรม และเที่ยงธรรม หลีกเลี่ยงการคิด พุด หรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่สื่อแสดงให้เห็นถึงการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของคนอื่น ๆ ด้วยการมุ่งมั่นและใส่ใจที่จะปฏิบัติต่อคนอื่นๆ ในสังคมอย่างเสมอภาค เท่าเทียม และเป็นธรรม ตั้งแต่การแบ่งปัน ทรัพยากร ผลประโยชน์ ความต้องการ ไปจนถึงความรักเพื่อนร่วมโลกโดยไม่แบ่งเขาแบ่งเราเพียงเพราะความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และภาษาที่แตกต่าง

๓.๑.๒ หลักคุณธรรม (Morality)

คุณธรรมเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงเคารพธรรม นับถือธรรม ยึดถือธรรมเป็นใหญ่กว่าสิ่งอื่นใดเพราะธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติมิให้ตกไปในที่ต่ำ ธรรมสามารถชำระจิตใจให้สะอาดปราศจากกิเลสตัณหา และความมัวหมองทั้งปวง แม้ในด้านการปกครอง ผู้ดำรงไว้ซึ่งธรรมย่อมเป็นที่เคารพนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา และประชาชนทั้งปวง ผู้ปกครองที่มีธรรมย่อมทำให้ประเทศมีความสุข ร่มเย็น ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน และมีความเจริญรุ่งเรือง

หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงามโดยธรรมาภิบาลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เชิดชูคุณธรรม คือ ความถูกต้อง ดีงามเหนือสิ่งอื่นใด ดังหลักการของอริยปทัศ ๓ ที่ท่านยกย่องเชิดชูธรรมมาธิปไตย คือยึดถือธรรมเป็นใหญ่ว่าเป็นหลักการที่ดีที่สุด ทุกสังคมถ้ายึดธรรมเป็นใหญ่แล้วย่อมมีแต่ความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรือง ในด้านการปลูกฝังหลักการปฏิบัติตน พุทธศาสนาเน้นการปลูกฝังความรู้คู่คุณธรรม (วิชาจรณสัมปันโน) ซึ่งเป็นพระเกียรติคุณหรือคุณสมบัติ ๑ ใน ๙ ประการของพระพุทธเจ้า

หลักคุณธรรมที่สำคัญสำหรับนักปกครอง ซึ่งปรากฏในทศพิธราช คือ

ทาน หมายถึง การให้และการแบ่งปัน สงเคราะห์ อนุเคราะห์ ช่วยเหลือประชาราษฎร์ คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้ หรือทำงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาราษฎร์เอาใจใส่ต่อสวัสดิการ การอยู่ดี กิน

ดี ความปลอดภัยของประชากรถูกรัดเกล้าจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อน และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

ศีล หมายถึง การรักษาความสุจริต คือ การประพฤติดีงามทางกาย และทางวาจา ประกอบการอย่างสุจริต ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่าง ซึ่งจะเป็นที่เคารพนับถือของประชากรหมู่มาก ศีลที่สำคัญที่สุดสำหรับชาวพุทธคือศีลห้า อันได้แก่ ๑. การงดเว้นจากการฆ่าและการเบียดเบียนชีวิต ๒. การงดเว้นจากการลักทรัพย์ หุจริต คอรัปชั่น ฉ้อราษฎร์บังหลวง หลอกหลวง และเอาไร้ดเอาเปรียบทุกรูปแบบ ๓. การงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม เช่นการเป็นชู้กับสามีภรรยาของผู้อื่น การข่มขืน และการบังคับขืนใจ ๔. การงดเว้นจากการพูดโกหก พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ และ ๕. การงดเว้นจากการดื่มสุราเมรัย

ปริจจาคะ หมายถึง ความเสียสละหรือ บำเพ็ญกิจด้วยความเสียสละ สามารถสละความสุขสำราญส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก อาจกล่าวได้ว่า การเสียสละความเห็นแก่ตัว การเสียสละทุจริตทางกาย วาจา ใจ และ การปฏิบัติงานด้วยความเสียสละเป็นคุณธรรมอันสำคัญของนักปกครอง นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างการมีส่วนร่วม ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนในการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะอีกด้วย

อาชวะ หมายถึง ปฏิบัติการด้วยความซื่อตรง เป็นคนตรงไปตรงมา ยึดมั่นในกฎหมายและกฎระเบียบที่ถูกต้อง ประพฤติตนไว้มารยา ไร้ผลประโยชน์แอบแฝงในหน้าที่ ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริตจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน ไม่ใช้อำนาจในทางที่มีขอบเพื่อประโยชน์แก่ตนและพวกพ้อง

มัททวะ หมายถึง ความอ่อนโยน ความอ่อนน้อมถ่อมตน มีอัธยาศัยดี ไม่เย่อหยิ่งหยาบคาย ไม่เป็นคนแข็งกระด้าง ไม่มีอัตตาตัวตนหรือไม่มีมานะจัด มีความสง่างามเกิดจากท่วงทีที่สุภาพ นุ่มนวล ละมุนละไม ความอ่อนโยนเป็นคุณธรรมที่ช่วยส่งเสริมความเสมอภาค (Equity) ในสังคม เมื่อนักปกครองมีความอ่อนโยนก็จะตระหนักถึงความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในคุณค่าความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นหลักการอันสำคัญทางสิทธิมนุษยชน (Human Right) นอกจากนี้ ความอ่อนโยนเป็นหลักการที่นำไปสู่ความประนีประนอมและมีฉันทานุมัติร่วมในสังคม (Consensus Orientation) ตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ดังนั้น การปฏิบัติตนอย่างอ่อนโยนจึงเป็นการสร้างเสน่ห์และผูกมิตรไมตรีกับประชาชนอย่างยิ่ง

ตปะ หมายถึง มีความเพียรเป็นเครื่องเผือกเสส มีความระงับยับยั้งชั่งใจในการตัดกิเลสและข่มกิเลส ไม่ประพฤติดนตามอำเภอใจ ไม่หลงไหล ไม่หมกมุ่นในความสุขสำราญ และหมั่นบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้สมบูรณ์

อภิกโรธ หมายถึง ความไม่โกรธ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยความและกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาธรรมประจําใจไว้ระงับความขุ่นเคือง ไม่ผูกใจเจ็บ และไม่ผูกความอาฆาตพยาบาท

อวิหิงสา หมายถึง ไม่เบียดเบียน ไม่รังแก ช่มเหง ไม่หลงอำนาจ ไม่กตขี มีความเมตตากรุณา ไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษทางอาญาแก่ประชาราษฎร์ด้วยความอาฆาตเกลียดชัง ไม่เบียดเบียนทั้งชีวิตทรัพย์สิน และผลประโยชน์ของผู้อื่น

ขันติ หมายถึง ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ลำบากตรากตรำ อดทนต่อความเหนื่อยยาก อดทนต่อคำพูดที่สร้างความเจ็บใจ และอดทนต่อการบำเพ็ญกรณียกิจโดยชอบธรรม

อวิโรธนะ หมายถึง ความไม่คลาดจากธรรม คือ ประพฤติตนอยู่ในทำนองคลองธรรมและประเพณีอันดีงามโดยถือประโยชน์สุขของรัฐและประชาราษฎร์เป็นที่ตั้ง การใดที่เป็นไปโดยชอบธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประชาราษฎร์ ก็ไม่ขัดขวาง วางตนเป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำดีร้าย ลากลัทธิการะ หรืออารมณ์ที่ปรารถนาหรือไม่ปรารถนาใด ๆ มีความเที่ยงธรรมและมีนิติธรรม คือ มีระเบียบแบบแผน มีหลักในการปกครองตลอดจนประพฤติตนอยู่ในขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงาม

นอกหลักทศพิธราชธรรมแล้ว หลักพรหมวิหารธรรม ๔ จัดเป็นหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีด้านคุณธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๕๘) ให้ความหมาย พรหมวิหาร ๔ ว่าเป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติอันประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตอย่างหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ พรหมวิหารธรรมประกอบด้วยหลักธรรม ๔ ประการ คือ

๑. เมตตา (Metta : Loving kindness; friendliness; goodwill) หมายถึง ความรักปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒. กรุณา (Karuna : Compassion) หมายถึง ความสงสาร คิดช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ มีใจในอันปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓. มุทิตา (Mudita : Sympathetic joy; altruistic joy) หมายถึง ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงอยู่ในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข และเจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

๔. อุเบกขา (Upekkha : Equanimity; neutrality; poise) หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขู ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขาได้รับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับมารับผิดชอบของตน

ผู้ดำรงอยู่ในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตากรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรม พรหมวิหาร ๔ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อัปมัณญา ๔ (Appamanna: Unbounded states of mind; illimitable) เพราะแผ่สม่าเสมอโดยทั่วไปในมนุษย์ทั้งหลาย ไม่มีประมาณ ไม่มีจำกัดขอบเขต (พระราชนิพนธ์ (ป.อ. ปยุตโต) ๒๕๒๘, หน้า ๑๒๔-๑๒๕)

ผู้บริหารจะต้องดำรงไว้ซึ่งหลักสัปปริสธรรม ๗ ประการ คือ ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ หรือธรรมที่ทำให้เป็นคนดี มีดังต่อไปนี้

๑. ธัมมัญญตา ความรู้จักธรรม รู้หลัก รู้จักเหตุ คือ รู้จักหลักความจริง รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎธรรมดา รู้จักหลักเกณฑ์ของเหตุผล และหลักการที่ทำให้เกิดผล เช่น พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามโบราณราชประเพณีว่าเป็นอย่างไรบ้าง

๒. อัตถัญญตา ความรู้จักอรรถ คือ รู้จักผล รู้จัดจุดมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่พึงประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำ รู้ว่าหลักธรรมหรือภาชิตนั้นมีความหมายอย่างไร รู้จุดมุ่งหมายของการกระทำนั้นๆ ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้าง

๓. อุตถัญญตา ความรู้จักตน เช่น รู้ว่าเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด ประสบการณ์ และคุณธรรม เป็นอย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมตามฐานะ และปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นโดยลำดับ

๔. มัตถัญญตา ความรู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี ความเหมาะสม เช่น ศึกษารู้จักความเหมาะสมในการรับปัจจัยสี่ คุุท์สักรู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ รัฐบาลรู้จักความเหมาะสมในการบริหารประเทศและการจัดเก็บภาษี เป็นต้น

๕. กาลัญญตา ความรู้จักกาล รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสมในการประกิจการ ในการดำเนินการธุรกิจ ในการทำหน้าที่งาน เช่น ทำงานให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา และให้เสร็จทันเวลา รู้จักจัดลำดับกาลเวลาให้เหมาะสมกับกิจกรรมว่าอันไหนควรทำก่อนและทำหลัง เป็น

๖. ปริสัญญตา ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน รู้จักที่ประชุม รู้กิริยาและมารยาทที่ควรประพฤติต่อชุมชนว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปแล้วจะต้องมีกิริยาอย่างไร รวมถึงรู้จักขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อของแต่ละชุมชน แล้วประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม

๗. บุคคลัญญตา หรือบุคคลโปปรัญญตา ความรู้จักบุคคล คือ รู้จักอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรมของบุคคล รู้จักปฏิบัติต่อบุคคลนั้นอย่างเหมาะสม (ที.ปา.๑๑/๓๓๑/๒๖๔ อ้างใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ๒๕๕๘, หน้า ๒๑๑)

บุคคลที่ประกอบด้วยหลักสัปปริสธรรม ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นคนที่น่าเคารพนับถือ มีหลักการแห่งความเป็นคนดี สามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม สามารถเข้ากับชุมชนและสังคมได้เป็นอย่างดี จึงถือได้ว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตบุรุษ

หลักธรรมสำหรับนักปกครองในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยทศพิธราชธรรมและพรหมวิหารธรรม ๔ ทศพิธราชธรรม ประกอบด้วย ๑. การให้ การเสียสละทรัพย์ของตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น การสงเคราะห์ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการดูแลประชาชนผู้ยากไร้ ๒. การรักษาศีล คือ ประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ประการเป็นการชำระกายและวาจาของตนให้บริสุทธิ์ ๓. ความเสียสละ ผู้บริหารจะต้องมีความเสียสละ เสียสละเวลาและความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ๔. ความซื่อตรง ผู้บริหารต้องมีความซื่อตรง ไม่คดโกง เป็นคนปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา ๕. ความอ่อนโยน ผู้บริหารต้องมีความอ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่งจองหอง รู้จักเคารพและให้เกียรติผู้อื่น ๖. ความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส ผู้บริหารจะต้องจะต้องรู้จักข่มใจ มีความอดทน อดกลั้นต่อสิ่งที่มาช่วยๆ ไม่เป็นไปในอำนาจของกิเลส ๗. ความไม่โกรธ ผู้บริหารจะต้องสามารถควบคุมความโกรธไว้ได้ ไม่อยู่ใต้อำนาจของความโกรธ ไม่เกรี้ยวกราด และไม่มีการผูกอาฆาตพยาบาทต่อผู้ได้บังคับบัญชา ๘. ความไม่เบียดเบียน ผู้บริหารจะต้องไม่คิดเบียดเบียน ไม่รังแก และข่มเหงผู้ได้บังคับบัญชา ๙. ความอดทน ผู้บริหารจะต้องมีความอดทนต่องานที่ อดทนต่อคำติฉินนินทา ๑๐. ความไม่คลาดจากธรรม ผู้บริหารจะต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ตั้งตนอยู่ในธรรมนองคลองธรรม ไม่ประพฤติผิดจารีตประเพณีอันดีงาม ผู้บริหารจะต้องดำรงไว้ซึ่งหลักพรหมวิหารธรรม ๔ ประการคือ ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาด้วย และผู้บริหารจะต้องมีหลักสี่ปฐิสธรรมทั้ง ๗ ซึ่งจัดเป็นหลักธรรมที่ทำให้เป็นคนดี หลักการวางตัวที่เหมาะสม หลักการเข้ากับคนและสังคม คือ ความรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล

๓.๑.๓ หลักความโปร่งใส (Transparency)

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเน้นการประพฤติปฏิบัติที่สุจริตโปร่งใสทางกาย วาจา และจิตใจเมื่อบุคคลมีความโปร่งใสทั้งต่อหน้าและลับหลังย่อมเป็นที่เคารพศรัทธาของผู้อื่น ทำให้บุคคลอื่นมีความเชื่อมั่น เคารพและศรัทธา ความโปร่งใสสามารถทำให้ผู้อื่นตรวจสอบการประพฤติปฏิบัติของตนได้ทุกขั้นตอน ไม่มีสิ่งใดที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น

หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

ในทางพุทธศาสนา หลักความโปร่งใสเน้นที่การประพฤติส่วนบุคคล เช่นพระภิกษุต้องแสดงอาบัติ คือ ยอมรับสารภาพความผิดที่ได้กระทำลงไปแล้วกับพระภิกษุรูปอื่นและปฏิญาณว่าจะไม่ล่วงละเมิดอีก หลักการทางพุทธศาสนาถือว่า บุคคลที่มีพฤติกรรมที่ทุจริตเท่านั้นที่ต้องการปกปิดการกระทำของตนเพราะกลัวคนอื่นรังเกียจ หรือกลัวคนอื่นนำไปนินทา ส่วนบุคคลที่ประพฤติสุจริตย่อมเป็นบุคคลที่iongอาจสง่างาม ไม่มีพฤติกรรมอำพราง และสามารถเปิดเผยการกระทำ และข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา

ความโปร่งใส สามารถวัดได้จากการบำเพ็ญสุจริต ๓ ประการ คือ กายสุจริต ความสุจริตทางกาย วชิสุจริต ความสุจริตทางวาจา มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ ซึ่งเรียกว่า กุศลกรรมบถ ได้แก่ ทางแห่งกรรมดี ทางทำดี ทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล อันเป็นทางนำไปสู่สุคติ ๑๐ อย่าง ดังนี้

กายกรรม คือ กรรมที่ทำด้วยกาย ๓ อย่าง ได้แก่

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการทำลายชีวิต ๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามีได้ให้ ๓. กาเมสุ มิจฉารานา เวรมณี เว้นจากการประพฤตินิโคตติในกาม

วจีกรรม คือ กรรมที่ทำด้วยวาจา ๔ อย่าง ได้แก่

๔. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ ๕. ปิสุณายะ วาจาเย เวรมณี เว้นจากการพูดส่อเสียด ๖. ผรุสฺยะ วาจาเย เวรมณี เว้นจากการพูดคำหยาบ ๗. สัมผัปปลาปา เวรมณี เว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ

มโนกรรม กรรมที่ทำด้วยใจ ๓ อย่าง ได้แก่

๘. อนภิชณา ความไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ๙. อพยาบาท ความไม่คิดร้ายเบียดเบียนผู้อื่น ๑๐. สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบตามคลองธรรม

บุคคลควรดำเนินตามกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ และควรเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งมีนัยอันตรงกันข้ามกับกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ที่กล่าวมาแล้ว กุศลกรรมส่งผลให้ประสบสิ่งที่น่าปรารถนา อกุศลกรรมส่งผลให้ประสบแต่สิ่งที่ไม่น่าปรารถนา การให้ผลของกรรมเป็นความจริงที่สลับซับซ้อนมาก กระบวนการบันทึกการกระทำของคนและสัตว์ และการให้ผลของการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่แน่นอน ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “กัมมุนา วัตตเตตี โลโก” ซึ่งแปลว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม (ม.ม. ๑๓/๗๐๑/๕๒๙) “ยาทีสัง วะปะเต พีซัง, ตาทีสัง สกเต ผลัง, กัลยาณการี กัลยาณัง, ปาปการี จ ปาปกัง” ซึ่งแปลว่า บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้ผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว (ส.ส.๑๕/๙๐๓/๓๑๖-๓๑๗)

ทศพิธราชธรรมข้อที่ว่าด้วย อาชวะ คือ ปฏิบัติภารกิจด้วยความซื่อตรง เป็นคนตรงไปตรงมา ยึดมั่นในกฎหมายและกฎระเบียบที่ถูกต้อง ประพฤติตนไร้มารยา ไร้ผลประโยชน์แอบแฝงในหน้าที่ ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริตจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน ไม่ใช้อำนาจในทางที่มีขอบเพื่อประโยชน์แก่ตน และพวกพ้อง และจักรวรรดิธรรมข้อที่ ๑๒ คือ ควรระงับความโลภ มิให้ปรารถนาในลาภที่พระมหากษัตริย์ (นักปกครอง) มิควรจะได้ จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติภารกิจได้ และเป็นหลักคำสอนที่ส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใส (Transparency) ได้เป็นอย่างดี

หลักความโปร่งใสในพระพุทธศาสนาคือการปฏิบัติตามหลักกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการคือ ความสุจริตทางกาย ได้แก่ การงดเว้นจากการเบียดเบียนหรือทำลายชีวิตผู้อื่น การงดเว้นจากการลักทรัพย์ การงดเว้นจากการประพฤตินิโคตติในกาม การงดเว้นจากการ ความสุจริตทางวาจา ได้แก่ การงดเว้นจากการพูดเท็จ การงดเว้นจากการพูดส่อเสียด การงดเว้นจากการพูดคำหยาบ และการงดเว้น

จากการพูดเพื่อแจ้ง ความสุจริตทางใจ ได้แก่ ความไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ความไม่อาฆาตพยาบาทผู้อื่น และความเห็นชอบตามธรรมนองคลองธรรม

๓.๑.๔ หลักการมีส่วนร่วม (Participation)

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมอย่างมากเพราะการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์และการพัฒนา ในการบริหารประเทศให้เจริญรุ่งเรืองจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถนำพาประเทศไปสู่ความรุ่งเรืองได้โดยลำพัง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก

หลักความมีส่วนร่วม (Participation) ได้แก่การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแสดงความคิดเห็นการไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรืออื่น ๆ

พุทธศาสนาสอนให้ทุกคนในสังคมมีส่วนร่วมในการประกอบกิจการสาธารณะ ดังเรื่องทีปรากฏในอัครคัมภีร์สุตที่มนุษย์ยุคแรกมีส่วนร่วมในการคัดเลือกบุคคลมาเป็นผู้นำของตน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในฐานะเป็นพระมหากษัตริย์ หรือ พระราชาผู้ทรงธรรม ตำแหน่งพระมหากษัตริย์องค์แรกของโลกในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเกิดขึ้นจากการเลือกตั้งของประชาชน พุทธศาสนายังสอนให้มีความรัก ความพร้อมเพรียงสามัคคี และมีส่วนร่วมในการประกอบกิจการบ้านเมือง ดังเช่น พระบาลีว่า สุขาสังฆัสสะ สามัคคี ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะนำความสุขมาให้ และหลักอภิธานิยธรรม ๗ เป็นหลักการที่เน้นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกภาคส่วน

อภิธานิยธรรม ๗ หรือวัชชีอภิธานิยธรรม ๗ คือ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับกลุ่มชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ยึดถือปฏิบัติตามวัชชีธรรม (หลักการ) ที่วางไว้

๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรฟัง

๕. รักษาบรรดากุลสตรีกุลกุมารี่ทั้งหลายให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือฉุดคร่าขึ้นใจ

๖. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถาน หรือ ปูชนียวัตถุ ตลอดจนจนถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชีทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้หมายถึง บรรพชิตหรือนักบวชผู้ดำรงธรรม ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น และที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก (ที.ม.๑๐/๑๓๑-๑๔๔/๗๘-๘๙)

พระพุทธศาสนาสอนหลักอภิธานิยธรรม ซึ่งเป็นหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคม ที่ดีในมิติการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์และกติกาในการอยู่ร่วมกัน และบริหารสังคม ชุมชน และบ้านเมือง เป็นการเปิดโอกาสให้คนในสังคมหรือชุมชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการ บริหารงาน เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชน นอกจากนี้ ยังเป็นการหาวิธีการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข รวมถึงให้การรักษาความปลอดภัยแก่บุคคลที่เป็นจุดเปราะบางทางสังคมเช่น กุสสตรีและสมณพราหมณ์ หรือนักบวชทั้งหลาย เป็นต้น หลักการมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนาจะสามารถเป็นกลไกในการขับเคลื่อน ประเทศไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและมีเสถียรภาพ ก่อให้เกิดพลังแห่งความรักความสามัคคีของหมู่ชนได้

๓.๑.๕ หลักความรับผิดชอบ (Accountability)

พระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์ทุกคนเกิดต้องมีความรับผิดชอบต่อชีวิตและทรัพย์สินทั้งของ ตนเองและผู้อื่น ดังนั้น จึงมีหลักคำสอนเกี่ยวกับหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติมากมาย มนุษย์ทุกคนเกิดมาต้อง บำเพ็ญประโยชน์แก่ตนเอง บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น และบำเพ็ญประโยชน์อย่างยิ่งได้แก่การกระทำ นิพพานให้แจ้ง ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีหลักคำสอนที่ผู้ปกครองจะต้องรับผิดชอบต่อชีวิตและ ทรัพย์สินของประชาชนอย่างมาก

หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อ สังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพ ในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตนเอง

คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม และผลของการกระทำ เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บุคคลมีกรรม เป็นของ ๆ ตน เมื่อทำกรรมใดไว้จะต้องได้รับผลของกรรมนั้น เป็นหลักการที่ให้ความสำคัญอย่างมาก ในเรื่องความรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตน ราชสังคหวัตถุ ๔ และจักรวรรดิธรรม ๑๒ ล้วนเป็น หลักธรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครอง

นอกจากนี้ พุทธศาสนายังสอนหลักธรรมที่เป็นหน้าที่ของบุคคลทุกคนในสังคม ทุกคนมีหน้าที่ รับผิดชอบต่อแตกต่างกันในสังคม เช่น ท่านสอนหน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตร ๑. ห้ามปรามมิให้ทำ ความชั่ว ๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา ๔. หาคู่ครองที่คู่ควรและเหมาะสมให้ ๕. มอบ ทรัพย์สินสมบัติให้ในโอกาสอันสมควร (ที.ปา.๑๑/๑๙๘-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖) บุตรมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อ บิดามารดาดังนี้ ๑. ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว ต้องเลี้ยงท่านตอบ ๒. ช่วยทำธุระการงานของท่าน ๓. ดำรงรักษาวงศ์สกุลให้คงอยู่และไม่ให้เสื่อมเสีย ๔. ปฏิบัติตนให้เป็นคนที่สมควรรับทรัพย์สินมรดก ๕. เมื่อท่านล่วงลับแล้ว ทำบุญอุทิศให้

สำหรับผู้บริหารหรือนักปกครอง พุทธศาสนาสอนหลักธรรมที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้

สังคหวัตถุ ๔ คือ ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่น และประสานชุมชนไว้ในความรัก ความสามัคคี

๑. ทาน คือ การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ แบ่งปันช่วยเหลือด้วยสิ่งของตลอดจน ความรู้ และคำแนะนำสั่งสอน

๒. ปิยวาจา คือ มีวาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ วาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพ อ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีจิต และความรักใคร่นับถือ

๓. อัตถจริยา คือ ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

๔. สมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติดีสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย (อง.จตุก.๒๑/๓๒/๑๑๗)

ราชสังคหวัตถุ ๔ คือ ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชน หรือ หลักการสงเคราะห์ ประชาชนของนักปกครอง

๑. สัสสมะระ คือ ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตร

๒. บุริสมะระ คือ ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดี มีความรู้ ความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต ให้มีความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน

๓. สัมมาปาสะ คือ รู้จักผูกพันสามัคคีประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ เช่น ส่งเสริมให้ ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ รวมถึงให้คนจนกู้ยืมเงินไปสร้างตัว หรือเพื่อการลงทุน เป็นต้น

๔. วาขเปยยะ คือ ความมีวาจาไพเราะ สุภาพนุ่มนวล น่าฟัง ประกอบด้วยเหตุผล (อง.จตุก. ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑)

จักรวรรดิธรรม ๑๒ คือ วัตรของพระเจ้าจักรพรรดิ พระจริยาที่พระเจ้าจักรพรรดิพึงทรง บำเพ็ญอยู่เสมอ ซึ่งจัดเป็นธรรมเนียมการทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจของพระเจ้าจักรพรรดิหรือนัก ปกครอง

๑. ควรอนุเคราะห์คนในราชสำนัก และคนภายนอก ให้มีความสุข ไม่ปล่อยให้พลละเลย

๒. ควรผูกไมตรีกับประเทศอื่น

๓. ควรอนุเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์

๔. ควรเกื้อกูลพราหมณ์ คหบดี และผู้ที่อยู่ในเมือง

๕. ควรอนุเคราะห์ประชาชนในชนบท

๖. ควรอนุเคราะห์สมณพราหมณ์ผู้มีศีล

๗. ควรรักษาฝูงเนื้อ นก และสัตว์ทั้งหลายมิให้สูญพันธุ์

๘. ควรห้ามชนทั้งหลายมิให้ประพฤติผิดธรรม และชักนำด้วยตัวอย่าง ให้ตั้งอยู่ในกุศล
๙. ควรเลี้ยงดูคนจนเพื่อมิให้ประกอบกรทุจริต และอกุศลต่อสังคม
๑๐. ควรเข้าใกล้สมณพราหมณ์เพื่อศึกษาบุญและบาป กุศลและอกุศลให้แจ้งชัด
๑๑. ควรห้ามจิตมิให้ต้องการไปในที่ที่พระมหากษัตริย์ไม่ควรเสด็จ
๑๒. ควรระงับความโลภ มิให้ปรารถนาในลาภที่พระมหากษัตริย์มิควรจะได้ (อง.สตุตทก.

๒๓/๒๑-๓๑/๓๑-๔๘)

จักรวรรดิธรรมนี้เป็นพระราชจริยาวัตรที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ปกครองประชาชน ทรงถือและอาศัยธรรมข้อนี้เป็นธงชัยสำหรับการดำเนินกุศลโลบายในการบริหารประเทศ

พระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ เช่นหลักธรรมเรื่องทิศทั้งหกที่สอนหน้าที่ที่บิดามารดาพึงปฏิบัติต่อบุตร และหน้าที่ที่บุตรพึงปฏิบัติต่อบิดามารดา เป็นต้น ส่วนนักปกครอง พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่น เช่นการให้ การพูดจาอ่อนหวาน การประพฤติสิ่งที่เป็ประโยชน์ และการปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย นอกจากนี้ หลักจักรวรรดิธรรม ๑๒ สอนให้รู้จักอนุเคราะห์ สงเคราะห์ผู้อื่น สอนให้ดูแลสัตว์ สิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม ห้ามปรามบุคคลอื่นมิให้ประพฤติทุจริต ดูแลคนจนเพื่อมิให้ประกอบทุจริตในการเลี้ยงชีพ เข้าใกล้นักบวชเพื่อศึกษาธรรม ห้ามจิตมิให้ไปในที่ๆ ไม่ควรไป และระงับความโลภ ไม่ปรารถนาในลาภสักการะที่นักปกครองไม่ควรได้

๔.๑.๖ หลักความคุ้มค่า (Cost effectiveness or economy)

หลักความคุ้มค่า หรือ หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้า และบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน”

พุทธศาสนาสอนให้รู้จักประมาณ (มัตตัญญูตา) และรู้จักประหยัดในการใช้ทรัพยากร ไม่สอนให้ฟุ่มเฟือย ไม่สอนให้ยึดติดและหลงใหลในวัตถุสิ่งของ ซึ่งเป็นของนอกกาย ดังนั้น การดำเนินกิจการของรัฐจึงต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร และผลตอบแทนที่ได้รับในแง่ของเศรษฐกิจ คือผลที่ได้มาในรูปของกำไรที่เหมาะสม ในแง่ของสังคม คือผลกระทบต่อสังคม และในแง่ของจิตใจ คืออารมณ์และความรู้สึกของประชาชน นโยบายหรือกิจการของรัฐที่ดำเนินการไปแล้วมีแต่ขาดทุน มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่คุ้มค่า หรือมีผลด้านลบมากกว่าด้านบวก นโยบายหรือกิจการนั้น พุทธศาสนาไม่สอนให้กระทำ ดังนั้น หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือหลักความพอเพียงหรือพอประมาณ (Moderation) หลักความมีเหตุผล (Reasonableness) และหลักภูมิคุ้มกัน (Self-immunity) จึงเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่สำคัญยิ่งในพุทธศาสนา ในแง่ของการปฏิบัติธรรม ท่านคำนึงความคุ้มค่าในการทำมาหากิน เช่นที่ท่านกล่าวว่า “คนที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบแม้มีชีวิต

อยู่เพียงวันเดียว ก็มีค่ามากกว่าคนที่ทำแต่ความชั่ว แม้มีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี” เป็นต้น ชีวิตที่คุ้มค่าที่สุดตามหลักการทางพุทธศาสนา คือชีวิตของผู้ที่สร้างแต่คุณงามความดี

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความประหยัด แม้พระองค์จะอยู่ในฐานะที่ไม่ต้องประหยัดก็ได้เพราะทรงมีพระราชทรัพย์ที่จะทรงใช้สอยอย่างพรั่งพร้อม นอกจากนี้ มีคนจำนวนมากที่ต้องการทูลถวายพระองค์ แต่พระองค์ไม่หลงไปกับวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม ทรงยึดถือความประหยัดเป็นแนวทางปฏิบัติและทรงใช้ชีวิตที่ไม่หรูหรา ฟุ่มเฟือยเหมือนกับมนุษย์ปุถุชนทั่วไป พระองค์ทรงประทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับเรื่องความประหยัดว่า

“การใช้สอยอย่างประหยัดนั้น จะเป็นหลักประกันความสมบูรณ์พูนสุขของผู้ประหยัดและครอบครัว ช่วยป้องกันความขาดแคลนในวันข้างหน้า การประหยัดดังกล่าวนี้จะมีผลดี ไม่เฉพาะแก่ผู้ประหยัดเท่านั้น ยังเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วย” (พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช อ่างในหนังสือ ๑๐๘ มงคล พระบรมราโชวาท, ๒๕๕๖ หน้า ๕)

จะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงสอนให้ประหยัดเพื่อป้องกันความขาดแคลนทรัพย์สินสมบัติในการใช้สอยในวันข้างหน้า ผู้รู้จักประหยัดคือผู้ที่มีการวางแผนชีวิตที่ดี รู้จักยับยั้งชั่งใจในการซื้อสิ่งที่ควรซื้อ ไม่ซื้อสิ่งที่ไม่จำเป็น หรือสิ่งที่เกินกว่าฐานะทางการเงินของตน นอกจากนี้ ความประหยัดยังทำให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง ไม่เสียดุลการค้าให้กับประเทศอื่น และช่วยรักษาทรัพยากรของชาติให้มีอยู่สืบต่อไปด้วย คนที่ใช้ชีวิตอย่างไม่ประหยัดจะพบกับความขาดแคลนและทุกข์ยากในอนาคต

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงสอนให้พระภิกษุรู้จักประหยัด ดังปรากฏในโอวาทปาฏิโมกข์ เช่น ทรงสอนให้รู้จักประมาณในการบริโภคภัตตาหาร (มตตณฺหุตฺตา จ ภตฺตสมฺมึ) และการอยู่ในที่อยู่อันสงบสงัด (ปนฺตณฺจ สยนาสนํ) สำหรับอาหาร ทรงสอนให้พระภิกษุฉันแต่พอประมาณ วันหนึ่งฉันได้แค่สองครั้ง คือเช้า และเที่ยง บางวัดที่วัดป่าหรือวัดกรรมฐาน พระภิกษุจะฉันแค่เวลาเช้าเวลาเดียวในหนึ่งวัน พระภิกษุจะสะสมอาหารเพื่อฉันในวันต่อไปไม่ได้ ส่วนเรื่องการอยู่ในที่อยู่อันสงบสงัดนั้น ทรงสอนให้พระภิกษุใช้ชีวิตอยู่ตามรุกขมูล คือ โคนต้นไม้ หรือ สุนฺญาคาร คือเรือนว่าง หรือ บ้านร้างที่ไม่มีการประดับตกแต่งใดๆ การที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้พระภิกษุปฏิบัติเช่นนี้เป็นการปลุกฝังแนวคิดในการประหยัดให้เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ พระพุทธองค์ทรงสอนพระภิกษุมิให้ลุ่มหลงไปกับลาภสักการะที่มีคนถวาย เพราะลาภสักการะทำให้เกิดการยึดติด เป็นบ่อเกิดแห่งกิเลส ตัณหา และอุปาทาน เมื่อยึดติดในลาภสักการะมากก็จะไม่ปรารถนาบำเพ็ญความเพียร เพราะคิดว่าลาภสักการะคือเป้าหมายอันสูงสุดของการบวช ซึ่งเป็นความเห็นที่ผิดจากเป้าหมายของการออกบวชในพระพุทธศาสนา

พระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาปัจจัย ๔ โดยอุบายอันแยบคายแล้วจึงบริโภค หมายถึงพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วจึงใช้สอนเท่าที่จำเป็น โดยมีหลักการพิจารณาดังนี้

๑. จีวร ภิกษุควรพิจารณาด้วยอุบายอันแยบคายแล้ว จึงใช้เพียงเพื่อบำบัดความหนาว ความร้อน เพื่อป้องกันเหลือบ ยุง ลม แดดและสัตว์เลื้อยคลานมิให้กัดต่อย และเพื่อปกปิดอวัยวะที่น่าละอาย

๒. บิณฑบาต ภิกษุควรพิจารณาอาหารด้วยอุบายอันแยบคายก่อนฉัน ไม่ฉันเพื่อเล่น เพื่อประดับ เพื่อตกแต่งร่างกายให้ดูงาม แต่ฉันเพียงเพื่อให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ได้เพื่อประพาศิพรหมจรรย์ โดยมีมนสิการว่า เราจักบำบัดเวทนาเก่า จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ด้วยวิธีนี้ ความเป็นไปโดยสะดวก ความไม่มีโทษ และความผาสุกจักมีแก่เรา

๓. เสนาสนะ ภิกษุควรพิจารณาที่นั่ง ที่นอน ด้วยอุบายอันแยบคายจึงเสพเสนาสนะเพียงเพื่อบำบัดความร้อน ความหนาว เพื่อป้องกันเหลือบ ยุง ลม แดดและสัตว์เลื้อยคลานมิให้กัดต่อย เพื่อบรรเทาอันตรายที่เกิดจากฤดู และเพื่อความยินดีในหลักเรือน

๔. ศิลานปัจจัย ภิกษุควรพิจารณาเภสัชคือยารักษาโรคด้วยอุบายอันแยบคาย แล้วจึงฉันเพียงเพื่อบำบัดทุกขเวทนาอันเกิดจากธาตุกำเริบ หรือเพื่อบำบัดความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นในร่างกาย

พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาคที่ ๒ เล่มที่ ๗ ข้อ ๖๒๕ หน้า ๒๕๕ ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่พระเมสีของพระเจ้าอุเทน แห่งนครโกสัมพี ทรงมีความเลื่อมใสในพระอานนท์แล้วถวายจีวร ๕๐๐ ผืน เมื่อพระเจ้าอุเทนทรงทราบก็ทรงตำหนิพระอานนท์ว่า รับจีวรจำนวนมากไปเพื่ออะไร เมื่อได้โอกาสพระเจ้าอุเทนจึงตรัสถามเหตุผลกับพระอานนท์ มีเนื้อความดังนี้

“พระคุณเจ้า ทราบว่าพระเมสีถวายจีวรแก่พระคุณเจ้า ๕๐๐ ผืน พระคุณเจ้ารับไว้ทั้งหมดหรือ” พระเจ้าอุเทน

“ขอถวายพระพร อาตมาภาพรับไว้ทั้งหมด” พระอานนท์

“พระคุณเจ้ารับไว้ทำไมมากมายนัก” พระเจ้าอุเทน

“เพื่อแบ่งถวายแก่พระภิกษุผู้มีจีวรเก่าคร่ำคร่า” พระอานนท์

“จะเอาจีวรเก่าคร่ำคร่าไปทำอะไร” พระเจ้าอุเทน

“เอาไปทำผ้าปูที่นอน” พระอานนท์

“จะเอาผ้าปูที่นอนเก่าไปทำอะไร” พระเจ้าอุเทน

“เอาไปทำผ้าปูพื้น” พระอานนท์

“จะเอาผ้าปูพื้นเก่าไปทำอะไร” พระเจ้าอุเทน

“เอาไปทำผ้าเช็ดเท้า” พระอานนท์

“จะเอาผ้าเช็ดเท้าเก่าไปทำอะไร” พระเจ้าอุเทน

“เอาไปโขลกขย่ำกับโคลนแล้วฉาบทาฝา” พระอานนท์

เมื่อพระเจ้าอุเทนทรงสดับฟังคำอธิบายของพระอานนท์แล้ว ก็ทรงมีจิตศรัทธาเลื่อมใสในความประหยัดของสมณศากยบุตร จึงถวายจีวรอีก ๕๐๐ ผืนแก่พระอานนท์

จะเห็นได้ว่า แม้แต่การบริโภคปัจจัย ๔ พระพุทธองค์ทรงสอนให้รู้จักพิจารณาและบริโภคอย่างประหยัด และบริโภคเท่าที่จำเป็นโดยไม่ส่งเสริมให้บริโภคหรือใช้สอยเกินความจำเป็น ความร่ำรวย การสะสมวัตถุสิ่งของเพื่อใช้สอยอย่างหรูหรา ฟุ่มเฟือย มีชีวิตสยของสมณะ ดังนั้น หลักความประหยัดจึงเป็นการหลักคำสอนที่สำคัญในพระพุทธศาสนา

สรุป

การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพระพุทธศาสนาคือการใช้หลักธรรมในการปกครอง การบริหารงาน ผู้นำจะต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี จะต้องเคารพธรรม เชิดชูธรรม และยกย่องธรรมว่าเป็นสิ่งสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด และใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการบริหารงาน ดังนั้น การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพระพุทธศาสนาจึงสามารถช่วยขจัดปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ขจัดการใช้อำนาจในทางมิชอบ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศ และก่อให้เกิดความสุขและความสามัคคีในหมู่ชน หลักธรรมในพระพุทธศาสนาช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ๖ ประการ ดังนี้

๑) หลักนิติธรรม พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย ทรงแสดงธรรมเพื่อเป็นหลักการสำหรับการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนอย่างถูกต้อง ดึงมา เสมอภาค และยุติธรรมโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ บุคคลใดก็ตามเมื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุหรือภิกษุณีตนเป็นพุทธมามกะ จะต้องประพฤติปฏิบัติหลักธรรมวินัยอย่างเท่าเทียม ไม่มีผู้ใดได้รับการยกเว้นการปฏิบัติตามสิกขาบทแม้แต่ข้อเดียว การบัญญัติพระวินัยมุ่งให้เกิดความอยู่ดีของพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์อยู่อย่างผาสุก เพื่อปรามบุคคลผู้ไม่เคารพกฎเกณฑ์ เพื่อป้องกันความเสื่อมเสียที่อาจเกิดขึ้น เพื่อให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และเพื่อยึดถือพระวินัยเป็นแบบแผนในการปฏิบัติ ดังนั้น นิติธรรมในพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นการออกกฎหมายและบังคับใช้กฎหมายอย่างปราศจากอคติคือความลำเอียง ๔ ประการได้แก่ ไม่ลำเอียงเพราะรัก ไม่ลำเอียงเพราะเกลียดชัง ไม่ลำเอียงเพราะกลัว และไม่ลำเอียงเพราะหลง

๒) หลักคุณธรรม พระพุทธศาสนายกย่องเชิดชูคุณธรรมเหนือสิ่งอื่นใด พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงเคารพธรรม นอบน้อมธรรม และปฏิบัติตามธรรมอย่างเคร่งครัด หลักธรรมที่ใช้ในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพระพุทธศาสนามีอยู่เป็นจำนวนมากเช่น หลักทศพิธราชธรรม คือ ๑. ทาน ได้แก่ การให้ การสงเคราะห์ การช่วยเหลือและการแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้ต้องการและผู้ยากไร้ ๒. ศีล ได้แก่ การประพฤติสุจริตทางกายและทางวาจา ๓. ปริจจาคะ ได้แก่ ความเสียสละ ความไม่เห็นแก่ตัว การบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ๔. อาชวะ ได้แก่

ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติภารกิจด้วยความสุจริตจริงใจ ๕. มัททวะ ได้แก่ ความอ่อนโยน ความมีอัธยาศัย อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง ไม่ถือตัว ไม่แข็งกระด้าง ๖. ตปะ ได้แก่ มีความเพียรในการแผดเผากิเลส ไม่ปล่อยจิตให้เป็นไปในอำนาจของกิเลส รู้จักรงยับยั้งชั่งใจ ๗. อักโกธะ ได้แก่ ความไม่โกรธ ความไม่อาฆาตพยาบาท และความไม่ลุแก่อำนาจ ๘. อวิหิงสา ได้แก่ความไม่เบียดเบียน ไม่ข่มเหง ไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่น ไม่กดขี่ประชาชน ๙. ขันติ ได้แก่ความอดทน อดกลั้น อดทนต่อความเหนื่อยยาก อดทนต่อปัญหาและอุปสรรค และอดทนต่อความเจ็บใจ ๑๐. อวิโรธนะ ได้แก่ การประพฤติตนอยู่ในทำนองคลองธรรม ปฏิบัติตนอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ยึดมั่นในระเบียบแบบแผนที่ถูกต้อง เป็นต้น

๓) หลักความโปร่งใส พระพุทธศาสนาส่งเสริมให้ปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อให้เกิดความโปร่งใสทางกาย วาจา และจิตใจ โดยความโปร่งใสเน้นที่ตัวบุคคลเป็นสำคัญ บุคคลจะต้องสำรวจดูการกระทำของตนว่าเป็นไปด้วยความสุจริตตามหลักธรรมและวินัยหรือไม่ เช่น กรณีที่พระภิกษุจะต้องแสดงอาบัติหากได้ล่วงละเมิดพระวินัยที่สามารถแก้ไขได้ การแสดงอาบัติคือการปฏิญาณว่าจะไม่ล่วงละเมิดหรือประพฤติดีก การปฏิบัติที่โปร่งใสในพระพุทธศาสนาสามารถสรุปได้ตามหลักสุจริต ๓ ประการคือ ๑. กายสุจริต ได้แก่การไม่เบียดเบียนและทำลายชีวิตผู้อื่นหรือสัตว์อื่น การไม่ลักขโมย การไม่ประพฤติดีกในกาม ๒. วาจสุจริต ได้แก่การไม่พูดเท็จ การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดคำหยาบ และการไม่พูดเพ้อเจ้อ ๓. มโนสุจริต ได้แก่ความไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ความไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น และความเห็นชอบตามธรรมนองคลองธรรม บุคคลผู้มีพฤติกรรมที่โปร่งใสมสามารถเปิดเผยข้อมูลอย่างถูกต้อง ตรงไปตรงมา ไม่มีพฤติกรรมหรือการกระทำอันใดที่ต้องปกปิด ปิดบังหรือซ่อนเร้น

๔) หลักการมีส่วนร่วม พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับหลักการมีส่วนร่วมอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติกิจในพระศาสนาที่สำคัญๆ จะต้องมีการประชุมและดำเนินการอย่างพร้อมเพรียง เช่น การอุปสมบทกุลบุตรเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมที่สามารถใช้ในการบริหารกิจการบ้านเมืองเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง เช่น หลักปรีชาญาณธรรม คือหลักธรรมที่เป็นไม่มีความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว อันประกอบไปด้วย ๑. หมั่นประชุมปรึกษาหารือกันเนื่องนิคตย์ เพื่อกำหนดนโยบายและหาแนวทางในการแก้ปัญหา ๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่ควรทำเพื่อให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทั้งนี้ เนื่องจากกิจการที่เป็นสาธารณะประโยชน์จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ความรู้และความสามารถจากหลายฝ่าย ๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติ ซึ่งขัดต่อหลักการที่ถูกต้องที่มีอยู่เดิม ไม่ล้มล้างสิ่งที่ได้บัญญัติไว้แล้วอย่างดี ประพฤติปฏิบัติตามหลักการที่ได้ตกลงกันไว้ ๔. ให้ความเคารพนับถือผู้หลัก ผู้ใหญ่ และผู้มีคุณธรรมในบ้านเมือง ยึดถือและเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเป็นสำคัญ ๕. ช่วยกันรักษาค้ำกันบุคคลที่อ่อนแอในสังคมมิให้ถูกรังแก หรือเบียดเบียน เช่น ดูแลกุลสตรีมิให้ถูกฉุดคร่าข่มขืน เป็นต้น ๖. เคารพสักการะบูชาปูชนียสถาน เจดีย์ อนุสรณ์สถานที่สำคัญของ

บรรพชน เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ๗. ทำการปกปักรักษาดูแลพระอรหันต์และนักบวชผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบเพื่อให้ท่านอยู่อย่างมีความสุข หลักอปริหานิกธรรม จึงเป็นหลักธรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น กำหนดนโยบาย และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ต่อส่วนร่วม ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่ชน

๕) หลักความรับผิดชอบ พระพุทธศาสนาสอนว่าทุกคนเกิดมาพร้อมกับหน้าที่และความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้น จึงมีหลักคำสอนมากมายที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ เช่น ท่านสอนหน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตร คือ ห้ามปรามมิให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หากผู้ครองที่คู่ควรและเหมาะสมให้ และมอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร บุตรมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อบิดามารดา คือ ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว ต้องเลี้ยงท่านตอบ ช่วยทำธุระการงานของท่าน ดำรงรักษาวงศ์สกุลให้คงอยู่และไม่ให้เสื่อมเสีย ปฏิบัติตนให้เป็นคนที่สมควรรับทรัพย์มรดก เมื่อท่านล่วงลับแล้ว ทำบุญอุทิศให้ สำหรับผู้ปกครองท่านสอนหลักธรรมที่ผู้ปกครองจะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นเช่น ต้องบำเพ็ญทาน คือ การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ แบ่งปันช่วยเหลือด้วยสิ่งของตลอดจนความรู้ และคำแนะนำสั่งสอน มีปิยวาจา คือ มีวาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ วาจาขบซึ่งใจ คือ กล่าวคำสุภาพ อ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีจิต และความรักใคร่นับถือ บำเพ็ญอุทตถจริยา คือ ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และมีสมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติดีสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย ในจักรวรรดิธรรม ๑๒ พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักธรรมสำหรับผู้ปกครอง เช่น ผู้ปกครองควรอนุเคราะห์คนในราชสำนัก และคนภายนอก ให้มีความสุข ไม่ปล่อยปละละเลย ควรผูกไมตรีกับประเทศอื่น ควรอนุเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์ ควรเกื้อกูลพราหมณ์ คหบดีและผู้ที่อยู่ในเมือง ควรอนุเคราะห์ประชาชนในชนบท ควรอนุเคราะห์สมณพราหมณ์ผู้มีศีล ควรรักษาฝูงเนื้อ นก และสัตว์ทั้งหลายมิให้สูญพันธุ์ ควรห้ามชนทั้งหลายมิให้ประพฤติผิดธรรม และชักนำด้วยตัวอย่าง ให้ตั้งอยู่ในกุศล ควรเลี้ยงดูคนจนเพื่อมิให้ประกอบการทำทุจริต และออกุศลต่อสังคม ควรเข้าใกล้สมณพราหมณ์เพื่อศึกษาบุญและบาป กุศลและอกุศลให้แจ้งชัด ควรห้ามจิตมิให้ต้องการไปในที่ที่พระมหากษัตริย์ไม่ควรเสด็จ ควรระงับความโลภ มิให้ปรารถนาในลาภที่พระมหากษัตริย์หรือปกครองมิควรจะได้

๖) หลักความประหยัดและคุ้มค่า พระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักประหยัดในการใช้สอย ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ดังจะเห็นได้จากหลักคำสอนเรื่องมัตตัญญูตา คือ ความรู้จักประมาณในการบริโภคและใช้สอยสิ่งที่มีอยู่ พระพุทธศาสนาไม่ส่งเสริมให้มีการใช้สอยอย่างฟุ่มเฟือยตามอำนาจของตัณหา โดยถือว่าตัณหาคือความอยาก เต็มเท่าไรก็ไม่พอ ผู้ตกอยู่ในอำนาจของตัณหาจึงต้องดิ้นรนและเต็มไปด้วยความทุกข์ ในการใช้สอยปัจจัย ๔ พระพุทธศาสนาสอนให้ใช้เท่าที่จำเป็นต่อร่างกาย เช่น ท่านสอนให้ใช้จีวร หรือเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มเพียงเพื่อบำบัดความหนาว ความร้อน เพื่อป้องกันเหลือบ ยุง ลม แดดและสัตว์เลื้อยคลานมิให้กัดต่อย และเพื่อปกปิดอวัยวะที่น่าละอาย มิใช่ใช้สอย

เพื่อให้เกิดความงาม หรือเพื่อเป็นเครื่องประดับ ท่านสอนให้ภิกษุฉันทินทบาท หรือภัตตาคารโดยมี การพิจารณาอย่างแยบคาย มิใช่เพื่อประดับ เพื่อตกแต่งร่างกายให้ดูงาม แต่ฉันเพียงเพื่อให้ร่างกายนี้ ดำรงอยู่ได้เพื่อประพาศพรหมจรรย์ โดยมีมนสิการว่า เราจักบำบัติเวทนาเก่า จักไม่ให้เวทนาใหม่ เกิดขึ้น ด้วยวิธีนี้ ความเป็นไปโดยสะดวก ความไม่มีโทษ และความผาสุกจักมีแก่เรา ท่านสอนให้ใช้ เสนาสนะ คือที่นั่ง ที่นอน เพียงเพื่อบำบัติความร้อน ความหนาว เพื่อป้องกันเหลือบ ยุง ลม แดดและ สัตว์เลื้อยคลานมิให้กัดต่อย เพื่อบรรเทาอันตรายที่เกิดจากฤดู และเพื่อความยินดีในหลักเรือน ท่าน สอนให้บริโภคศิลาณปัจจัย เพียงเพื่อบำบัติทุกขเวทนาอันเกิดจากธาตุกำเริบ หรือเพื่อบำบัติความ เจ็บป่วยที่เกิดขึ้นในร่างกาย เป็นต้น

บทที่ ๔

วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ตามแนวพระพุทธศาสนา

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ก่อให้เกิดประโยชน์และมีคุณค่าในทุกมิติของสังคม เนื่องจากพระพุทธศาสนามีคำสอนที่ครบวงจรในการนำสังคมไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนและความสงบสุขอย่างถาวร โดยสามารถจำแนกประโยชน์และคุณค่าได้ดังต่อไปนี้

๔.๑ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักนิตยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา

๔.๑.๑ การปกครอง

หลักนิตยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าต่อการปกครอง ทำให้การปกครองเป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ก่อให้เกิดความเป็นธรรมและความยุติธรรมในมิติด้านการบัญญัติกฎระเบียบ และกฎหมายที่ใช้ในการปกครอง รวมถึงการปฏิบัติตามข้อกำหนดอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน จะเห็นได้จากการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงบัญญัติโดยไม่มีอคติ หรือความลำเอียงใดๆ ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาจะต้องประพฤติปฏิบัติในสิกขาบทเดียวกันโดยไม่มีข้อยกเว้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ แม้พระองค์จะทรงไว้ซึ่งอำนาจในการบัญญัติพระวินัยก็ตาม แต่พระองค์ทรงเลือกที่จะบัญญัติพระวินัยโดยความเห็นชอบของคณะสงฆ์ คือ เมื่อมีการประพฤติปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมแก่สมณะไม่เป็นสมณสารูป หรือ ไม่ถูกต้องเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าจะตรัสเรียกภิกษุสงฆ์ พร้อมทั้งพระภิกษุผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นอาทิกำมิกะ เพื่อมาประชุมพิจารณาการกระทำที่ไม่เหมาะสม ทรงสอบสวนพระภิกษุผู้กระทำความผิดว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ เมื่อพระภิกษุผู้กระทำความผิดยอมรับว่าได้กระทำความผิดจริง ก็จะทรงบัญญัติเป็นพระวินัย ห้ามพระภิกษุกระทำความผิดแบบนั้นอีก พระภิกษุทุกรูปยอมรับ รับทราบและปฏิบัติตามพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้ ดังนั้น การบัญญัติพระวินัยเป็นการบัญญัติท่ามกลางคณะสงฆ์ และโดยความเห็นชอบของคณะสงฆ์ พระวินัยจึงมิได้เป็นสิ่งที่พระองค์ใช้อำนาจโดยพลการในการบัญญัติ

แม้ในการตัดสินการกระทำความผิดของพระภิกษุ ก็มีกระบวนการที่ดำรงไว้ซึ่งหลักนิตยธรรม เช่นในเรื่องการระงับอธิกรณ์ ซึ่งอธิกรณ์ แปลว่า ภารกิจที่พึงทำให้สงบ เรียบร้อยเหมาะสม ในภาษาที่

เข้าใจในหมู่ภิกษุสงฆ์ อธิกรณ์ หมายถึง สาเหตุ คดี เรื่องราว ความยุ่งยาก ประเด็นปัญหาที่เกิดในหมู่สงฆ์ ที่สงฆ์ต้องจัดการสะสางหรือดำเนินการทำให้สงบหรือเป็นไปด้วยดี

อธิกรณ์ ในพระวินัย คือ เรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว จะต้องดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี มี ๔ ประการคือ

๑. วิวาทอธิกรณ์ คือ การเถียงกันด้วยเรื่องพระธรรมวินัย ซึ่งจะต้องได้รับการชี้ขาดว่า ถูกว่าผิด
๒. อนุวาทอธิกรณ์ คือ การโจทก์ หรือ กล่าวหากันด้วยเรื่องอาบัติ หรือการถกเถียงกันด้วยเรื่องอาบัติ
๓. อาปัตตอธิกรณ์ คือ การละเมิดอาบัติต่างๆ หรือกิริยาที่ต้องอาบัติ หรือถูกปรับอาบัติ จะต้องทำคืน คือทำให้พ้นอาบัติ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการถกเถียงด้วยเรื่องการปรับอาบัติและวิธีออก หรือพ้นจากอาบัติ
๔. กิจจาอธิกรณ์ คือ กิจธุระที่สงฆ์จะต้องสามัคคี ร่วมกันทำเรียกว่า สังฆกรรม เช่นการอุปสมบท การสวดปาฏิโมกข์ และการรับภิกษุเป็นต้น

อธิกรณ์ คือ เรื่องราว ข้อพิพาทหรือประเด็นปัญหาดังกล่าวมา จะต้องระงับและหาแนวทางแก้ไขด้วยวิธีการที่เรียกว่า อธิกรณ์สมณะ คือ การทำอธิกรณ์ให้สงบระดับตามหลักพระธรรมวินัย ๗ อย่าง คือ

๑. สัมมุขวินัย การตัดสินในที่พร้อมหน้าทั้งโจทก์ จำเลย พร้อมพยานและหลักฐาน
๒. สติวินัย การถือสติเป็นหลัก หมายถึง การยกเลิกความผิดหรือไม่ปรับอาบัติแก่พระอรหันต์ผู้มีสติสมบูรณ์ ผู้เว้นขาดจากการทำอกุศลกรรมโดยเจตนา
๓. อมุนหวินัย การยกเลิกความผิดเพราะผู้กระทำผิดเป็นบ้า วิกลจริต ไม่สามารถควบคุมตนเองได้
๔. เภยยสิกขา การตัดสินตามมติเสียงข้างมาก
๕. ปฏิญญาตกรณะ ทำตามที่รับ การตัดสินตามการยอมรับผิด หรือคำสารภาพของผู้กระทำผิด
๖. ตัสสปาปิยสิกขา การลงโทษแก่ผู้กระทำผิดที่ไม่ได้รับความผิดที่ได้กระทำไว้ ทั้งที่มีหลักฐานพร้อม รวมถึงการลงโทษพยานผู้ไม่ยอมพูดในการสอบสวนของสงฆ์
๗. ตินวัตถารกะ แปลว่า ดุจกลบไว้ด้วยหญ้า คือ วิธีประนีประนอม การตัดสินยกฟ้อง เลิกแล้วต่อกัน (ในกรณีทะเลาะกัน)

ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่าหลักนิติธรรมในพระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริมให้การปกครองเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ช่วยดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ทำให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดความสามัคคี และความสงบสุขของประชาชน

๔.๑.๒ เศรษฐกิจ

หลักนิติธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าต่อเศรษฐกิจในมิติด้านการสร้างความยุติธรรมและความเสมอภาคในการประกอบอาชีพของประชาชน เมื่อมีการบัญญัติกฎหมายที่เป็นธรรมและมีการปฏิบัติตามหลักนิติธรรมอย่างเสมอภาค ปราศจากอคติ ๔ คือ ความลำเอียงเพราะรัก ความลำเอียงเพราะเกลียดชัง ความลำเอียงเพราะกลัว และความลำเอียงเพราะหลง ความยุติธรรมและความเสมอภาคในการประกอบอาชีพก็ย่อมเกิดขึ้น หลักนิติธรรมในพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดสิทธิและเสรีภาพในการแข่งขันตามความรู้ ความสามารถ อุตสาหวิริยะของประชาชนโดยเสริมสร้างกฎกติกาในการประกอบอาชีพบนพื้นฐานของหลักสัมมาอาชีพะ หรืออาชีพที่สุจริต

๔.๑.๓ สังคม

หลักนิติธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าต่อสังคม ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธศาสนาปฏิเสธระบบวรรณะในสังคมอินเดียเป็นสร้างความเท่าเทียมกันและส่งเสริมสิทธิที่มนุษย์ในสังคมสมควรได้รับอย่างเสมอภาค สืบเนื่องจากระบบวรรณะเป็นระบบที่ก่อให้เกิดการแบ่งแยก การเลือกปฏิบัติ ทำให้ศักดิ์แห่งความมนุษย์ด้อยลงเพราะความเชื่อ

หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพระพุทธศาสนามุ่งให้เกิดหลักนิติธรรมและความยุติธรรมในสังคม จะเห็นได้จากการบัญญัติพระวินัยซึ่งมุ่งเน้นความสงบเรียบร้อย ความเสมอภาค ปราศจากอคติ และการเลือกปฏิบัติ ภิกษุทุกรูปจะต้องปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเท่าเทียม ไม่มีภิกษุรูปใดได้รับการยกเว้น ในด้านสังคมก็เช่นเดียวกัน หลักนิติธรรมในพระพุทธศาสนาช่วยทำให้สังคมเป็นปึกแผ่นเพราะกฎหมาย และกฎกติกาในการบริหารประเทศที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในสังคมเพราะทำให้สังคมพร้อมเพรียงกันปฏิบัติตามข้อกำหนดที่เป็นธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีณีย์ จันทรดี (๒๕๔๓) ที่พบว่า หลักนิติธรรมช่วยเสริมสร้างสังคมให้อยู่อย่างมีความสุข และช่วยพัฒนาหลักประชาธิปไตยให้มีความมั่นคง มีเสถียรภาพในระยะยาว และหลักนิติธรรมมีความสัมพันธ์กับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

๔.๒ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา

๔.๒.๑ การปกครอง

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้ยึดธรรมเป็นใหญ่เหนือสิ่งอื่นใด พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ก่อนปรินิพพานว่า อานนทฺ ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติไว้แล้วแก่พวกเธอ จักเป็นศาสนาแทนเรา ในเมื่อเราปรินิพพานไปแล้ว จากพระพุทธดำรัสนี้ แสดงให้เห็นพระพุทธเจ้าทรงเชิดชูธรรมเป็นใหญ่กว่าทุกสิ่งทุกอย่างการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพุทธศาสนาสามารถช่วยพัฒนานักปกครองให้มีความคุณธรรม และจริยธรรมในการบริหารงาน ผู้ปกครองจะต้องเอาใจใส่ต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน จากข้อความในอัครคัมภีร์สุตตร พบว่า ประชาชนเลือกผู้นำขึ้นมา

ปกครองตนเองเพื่อช่วยเหลือสวัสดิภาพ สวัสดิการและจัดการกับความขัดแย้งในหมู่ชน และเรียกว่า “สมมติราชา” เพราะได้รับการสมมติให้เป็นผู้ปกครองบ้าง เรียกว่า กษัตริย์ เพราะมีหน้าที่ในการแบ่งปันเขตแดนหรือที่นา เรียกว่า “ราชา” เพราะนำมาซึ่งความยินดีแก่ประชาราษฎร์ โดยผู้ที่ถูกคัดเลือกให้เป็นผู้หน้านั้นจะต้องมีภาวะผู้นำ มีธรรมในการปกครอง มีสติปัญญา ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม และไม่เห็นแก่ตัว พระราชาที่ครองแคว้นแคว้นโดยธรรม ก็จะได้รับยกย่องว่าเป็น “ธรรมราชา” ดังที่ปรากฏในจกักรัตติสูตรว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้วมีพระราชาจักรพรรดิพระนามว่าทัฬหเนมิ ผู้ทรงธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขตทรงชำนะแล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ คือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คฤหบดีแก้ว และปริณายกแก้ว พระราชาบุตรของพระองค์มีกว่าพัน ล้วนกล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย้ายยี่เสนาของข้าศึกได้พระองค์ทรงชำนะโดยธรรม มีต้องใช้อาชญา มีต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดิน มีสาครเป็นขอบเขต” (ที.ปา.๑๑/๘๑/๖๐)

นอกจากนี้ ในจกักรัตติสูตรได้กล่าวถึงแนวความคิดการปกครองแบบธรรมราชา คือการปกครองโดยยึดธรรมเป็นใหญ่ นำธรรมมาใช้คุ้มครอง ป้องกัน ประชากรราษฎรในแคว้นแคว้นตามฐานะ พระราชาที่จะทรงธรรมได้นั้นจะต้องมีที่ปรึกษาที่ทรงธรรม นั่นก็คือ สมณพราหมณ์หรือนักบวช ผู้มีสัมมาทิฐิ ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ดังจะเห็นได้ว่า โครงสร้างการบริหารงานทางพุทธศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันกับอาณาจักรได้เป็นอย่างดี ในประวัติศาสตร์ พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นที่ปรึกษาและแสดงธรรมแก่ฝ่ายปกครอง เช่น ทรงสอนพระเจ้าแผ่นดินและนักปกครองในสมัยนั้นให้มีความรับผิดชอบต่อประชาราษฎร์ด้วยการปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรม หลักราชสังคหวัตถุ ทรงสอนให้ยกเลิกการฆ่าสัตว์เพื่อบูชายัญมาเป็นการรักษาศีล บำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตร ส่งเสริมข้าราชการที่ซื่อสัตย์สุจริตให้เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และส่งเสริมอาชีพเป็นต้น นอกจากนี้ พระพุทธเจ้ายังทรงเป็นผู้ไกลเกลี่ยกรณีพิพาท เช่น ทรงห้ามพระญาติมิให้ทำสงครามแย่งน้ำ เป็นต้น

ในอัครคัมภีร์สูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ วาเสฏฐสามเณรและภารทวาซสามเณร เนื่องจากสามเณรทั้งสองออกบวชจากวรรณะพราหมณ์ ซึ่งถือว่าเป็นวรรณะสูง และได้รับการดูแลจากคนในวรรณะพราหมณ์ด้วยกันว่าเป็นสมณะหัวโล้น เกิดในวรรณะต่ำ พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธระบบวรรณะโดยทรงชี้ให้เห็นว่า มนุษย์มิได้ถูกแบ่งเป็นวรรณะตามการสร้างของพระพรหม แต่การแบ่งวรรณะเกิดขึ้นจากอาชีพและตำแหน่งหน้าที่ พระสูตรนี้ ได้ทรงชี้ให้เห็นว่า “มนุษย์มิได้ประเสริฐหรือเลวทรามเพราะชาติกำเนิด แต่จะเป็นผู้ประเสริฐหรือเลวทรามเพราะการกระทำ คนทุกวรรณะ และชนชั้นถ้าประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจ มีความเห็นผิด ประกอบกรรมซึ่งเกิดจากความเห็นผิด เมื่อ

ตายไปก็เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เหมือนกัน ถ้าตรงกันข้าม คือ ประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจ มีความเห็นชอบ ประกอบกรรมซึ่งเกิดจากความเห็นชอบ เมื่อตายไปก็จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เหมือนกัน หรือถ้าทำทั้งสองอย่างคือ (ชั่วก็ทำ ดีก็ทำ) ก็จะได้รับทั้งสุขและทุกข์เหมือนกัน “ (ที.ปา. ๑๑/๑๑๑-๑๔๐/๘๓-๑๐๒)

๔.๒.๒ เศรษฐกิจ

หลักคุณธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพที่สุจริต ปราศจากการเอาใจเอากัน มีเมตตาและไม่ตรีจิตต่อกัน เอื้อเพื่อเอื้อแม่ และแบ่งปันกัน ดังจะเห็นได้จากหลักทศพิธราชธรรม ข้อว่า ทาน คือ การแบ่งปัน การสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ศีล คือ การประพฤติปฏิบัติดีทั้งกายและวาจา ปราศจากการฆ่า การลักทรัพย์ การพูดโกหก และการดื่มสุรา และสิ่งเสพติดอื่นๆ เมื่อผู้นำและประชาชนปฏิบัติตามหลักของศีลจะทำให้ชีวิต ทรัพย์สิน และคู่ครองได้รับการดูแลรักษา จัดเป็นการไม่ละเมียดในชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น ปรียาคะ คือ เสียสละ ประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ตลอดจนการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนและผู้นำไม่เห็นแก่ตัว ไม่มุ่งทำการใดเพื่อประโยชน์ส่วนตน และพวกพ้อง อาวชะ คือ ความซื่อตรง ทำให้เกิดความไว้น้ำใจกัน ทำให้การดำเนินธุรกิจและการประกอบอาชีพเป็นไปตามหลักธรรม ปราศจากการคดโกง และหลอกลวง ซึ่งเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดผลกำไรและความเจริญที่ยั่งยืนให้กับธุรกิจ

๔.๒.๓ สังคม

สังคมที่มีคุณธรรมย่อมเป็นสังคมที่มีเมตตา มีน้ำใจ และมีความเอื้อเพื่อเอื้อแม่ หลักคุณธรรมจะช่วยสร้างสังคมให้มีความสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียน รังแกข่มเหงซึ่งกันและกัน หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริมให้สังคมมีคุณธรรมสี่ประการ คือ เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาต่อผู้อื่น ความมีจิตใจเอื้ออาทร และคิดที่จะบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยเหลือบุคคลอื่นให้พ้นจากความทุกข์ หรือความยากลำบากที่เขากำลังได้รับ ผู้มีความกรุณาจะมองเห็นความทุกข์ของผู้อื่นเหมือนความทุกข์ของตนเอง พิจารณาเห็นความเดือดร้อนของผู้อื่นเหมือนความเดือดร้อนของตนเอง มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่คิดอิจฉาริษยาในความสำเร็จหรือในการได้รับผลดีของผู้อื่น ผู้มีมุทิตาจะมีจิตใจที่กว้างขวาง มีจิตใจที่สงบเย็นปราศจากไฟแห่งความริษยา อุเบกขา คือ ความมีใจเป็นกลาง มีความเที่ยงธรรม ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยปราศจากอคติทั้งสี่ประการ สองคล้องกับงานวิจัยของยินดี ศรีศักดิ์ทิริญ (๒๕๔๑) ที่พบว่า หลักคุณธรรมและจริยธรรมช่วยให้ข้าราชการมีความรักความสามัคคี มีความเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน

๔.๓ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักความโปร่งใสตามแนวพระพุทธศาสนา

๔.๓.๑ การปกครอง

ความโปร่งใสเป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับการปกครอง เพราะความโปร่งใสก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง หลักของความโปร่งใสคือการเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงไป ไม่มีการปิดบังซ่อนเร้น มีการรายงานแผนการปฏิบัติ วิธีการปฏิบัติ และผลการดำเนินงานอย่างตรงไปตรงมา โดยสามารถอธิบายข้อเท็จจริงให้สังคมได้รับรู้ ผู้ปกครองในพระพุทธศาสนาต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีโดยการประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลักคุณธรรมศีลธรรมและจริยธรรม เพราะแบบอย่างที่ดีของผู้ปกครองจะส่งผลโดยตรงต่อผู้ใต้ปกครอง ไม่มีการสอนใดที่ดีกว่าการทำตนเป็นแบบอย่าง ดังคำกล่าวที่ว่า แบบอย่างที่ดี ดีกว่าคำสอน การปฏิบัติที่โปร่งใสในพระพุทธศาสนา คือการดำเนินตามกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ คือ กายสุจริต ๓ ได้แก่ การเว้นจากการทำลายชีวิต การเว้นจากการลักขโมย การเว้นจากการประพฤตินอกใจในกาม วจีสุจริต ๔ ได้แก่ การเว้นจากการพูดเท็จ การเว้นจากการพูดส่อเสียด การเว้นจากการพูดคำหยาบ การเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ และ มโนสุจริต ๓ ได้แก่ ความไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ความไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น และความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม ผู้ปกครองที่ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ ย่อมเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงวางหลักเกณฑ์สำหรับการตรวจสอบความโปร่งใส ๓ เรื่อง ดังนี้

๑. พระพุทธเจ้าทรงให้ตรวจสอบชาติตระกูล ความรู้ สถานะทางสังคมของพระองค์ในฐานะเป็นเจ้าชายเสด็จออกผนวชจนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงเป็นมหาบุรุษประกอบด้วยลักษณะของมหาบุรุษ ๓๒ ประการ ทรงแสดงธรรมบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงพร้อมด้วยอรหัตและพญัญชนะ มีผู้เลื่อมใสมากมาย พระพุทธเจ้าประกอบด้วยพระคุณ ๙ ประการคือ

๑. อรหัต เป็นพระอรหันต์
๒. สมมาสมพุทโธ ตรัสรู้เองโดยชอบ
๓. วิชาจรรณสมปนโน ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
๔. สุกโต เสด็จไปดีแล้ว
๕. โลกวิทู เป็นผู้รู้แจ้งโลก
๖. อนุตตโร ปริสทมมสารถิ เป็นสารถิฝึกคนที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า
๗. สตถา เทวมนุสสานัน เป็นครูสอนเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
๘. พุทโธ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน
๙. ภควา เป็นผู้มิใช่โชค หรือมีส่วนจำแนกธรรมสั่งสอน

โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณ ๓ ประการ คือ ๑. พระปัญญาคุณ พระคุณคือปัญญา ๒. พระบริสุทธิคุณ พระคุณคือความบริสุทธิ์ และ ๓. พระมหากรุณาคุณ พระคุณคือความกรุณา

๒. พระธรรมของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๖ ประการคือ

๑. สวางกขาโต เป็นธรรมที่ทรงตรัสไว้ดีแล้ว เป็นกฎธรรมชาติดังที่ตรัสรู้ตามความเป็นจริงแล้วทรงวิเคราะห์ สรุป และอธิบาย อย่างเที่ยงตรง ไม่มีสิ่งใดมาหักล้างได้

๒. สนทิจฺจโก เป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติสามารถเห็นแจ้งด้วยตนเอง

๓. อกาลโก เป็นธรรมที่ไม่จำกัดกาล เป็นความจริงตลอดกาล ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

๔. เอหิปสฺสิโก เป็นธรรมที่ควรเรียกให้มาดู ควรชวนให้คนอื่นมาพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง

๕. โอปนยิโก เป็นธรรมที่ควรน้อมเข้ามาในจิตใจ ควรน้อมเข้ามาปฏิบัติ

๖. ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ เป็นธรรมอันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ทุกคนที่น้อมนำมาปฏิบัติจะรู้ซึ่งถึงผลแห่งพระธรรมด้วยตนเอง

๓. พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วยสังฆคุณ ๙ ประการ คือ

๑. สุปฏิปนฺโน เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ คือ ๑) ปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นทางสายกลาง ไม่หย่อนนัก ไม่ตึงนัก ๒) ปฏิบัติไม่ถอยหลัง ปฏิบัติได้ดีเท่าเดิม หรือก้าวหน้าไปกว่าเดิม ๓) ปฏิบัติตามรอยพระบาทพระพุทธเจ้า

๒. อสุปฏิปนฺโน เป็นผู้ปฏิบัติตรง คือ ๑) ไม่ปฏิบัติลวงโลก คือปฏิบัติต่อหน้าอย่างหนึ่ง ปฏิบัติลับหลังอีกอย่างหนึ่ง ๒) ไม่ปฏิบัติเพื่อโอ้อวด คือ ไม่ปฏิบัติเพื่อให้คนทั่วไปเห็นว่าตนปฏิบัติเคร่งกว่าใคร ๆ ๓) ปฏิบัติตรงต่อพระพุทธเจ้าและพระสาวกด้วยกัน ไม่อำพรางความในใจ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่มีแงงอน

๓. ฌายปฏิปนฺโน เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความรู้แจ้ง คือ ๑) ปฏิบัติมุ่งธรรมเป็นใหญ่ ๒) ปฏิบัติถือว่าถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญ ๓. ปฏิบัติเพื่อความตรัสรู้

๔. สามีจิปฏิปนฺโน เป็นผู้ปฏิบัติสมควร คือ ๑) ปฏิบัตินานับถือ สมควรได้รับความเคารพ ๒) ปฏิบัติชอบอย่างยิ่ง ๓) ปฏิบัติดีที่สุด

๕. อาหุเนยโย เป็นผู้ควรแก่สิ่งของค่านับ คือ ควรได้รับสิ่งของที่เขานำมาถวายเพราะท่านมีคุณสมบัติครบ ๔ ประการ

๖. ปาหุเนยโย เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ คือ ท่านเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเมื่อไปในบ้านใดเมืองใดก็สมควรแก่การต้อนรับเหมือนแขกผู้มีเกียรติ

๗. ททุกิณฺเณยโย เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา ควรแก่สิ่งของทำบุญ เป็นผู้แก่การรับทักษิณาทาน แม้เพื่ออุทิศกุศลแก่ผู้ตาย

๘. อณูสิทธิ์ณีย์ เป็นผู้ควรแก่ทำอัญชลี เป็นผู้ควรแก่การเคารพกราบไหว้ และเป็นผู้ช่วยให้ผู้ไหว้เจริญด้วยพร ๔ ประการคือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ

๙. อนุตตรปุณญเขตต์ โลกุตส เป็นนีนอนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ทานที่ทายกทายิกาถวายแก่พระสงฆ์ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มากเปรียบเหมือนนาที่ดีดินดี น้ำดี พืชที่หว่านลงไป ย่อมได้ผลไพบุลย์ (หนังสือ ธรรมลีลา ฉบับที่ ๕๔ พฤษภาคม ๒๕๕๘ อ้างใน Kanlayanatam.com สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๐)

จะเห็นได้ว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ล้วนมีหลักการที่บ่งบอกถึงความโปร่งใสในคุณสมบัติและการประพฤติปฏิบัติที่สามารถตรวจสอบและเทียบเคียงได้ หากผู้ปกครองบ้านเมืองยึดมั่นคุณธรรม จริยธรรม หรือจรรยาบรรณวิชาชีพอันดีจะทำให้การบริหารบ้านเมืองเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นທີ່เคารพ นับถือของคนทั่วไป

๔.๓.๒ เศรษฐกิจ

หลักความโปร่งใสในพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งเศรษฐกิจ หมายถึงงานเกี่ยวกับการจำหน่าย จ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน (พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน) หลักความโปร่งใสในพระพุทธศาสนาช่วยสนับสนุนให้จำหน่ายสินค้า การแลกเปลี่ยนสินค้าและการทำธุรกิจเป็นไปด้วยความยุติธรรม และเป็นธรรมในสังคม การดำเนินธุรกิจที่ปราศจากความโปร่งใสมันเป็นธุรกิจที่เอารัดเอาเปรียบ เห็นแก่ตัว ทำให้ขาดความไว้วางใจกัน ในที่สุด การทำธุรกิจแบบนี้จะไม่เจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนได้ หลักความโปร่งใสในพระพุทธศาสนาจะทำให้บุคคลประกอบด้วยคุณคุณกรรมบถ มีแนวทางในการประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจาและใจที่บริสุทธิ์

สภาพเศรษฐกิจที่โปร่งใสจะช่วยทำให้เกิดการกระจายรายได้ทรัพยากรไปยังภาคส่วนต่าง ๆ ของประเทศได้ทั่วถึง มิใช่ความเจริญกระจุกตัวอยู่เฉพาะในเมืองหลวง ส่วนในชนบทมีแต่ความล้าหลังอย่างที่เป็นอยู่ ซึ่งเศรษฐกิจในที่นี้แบ่งออกเป็น (๑) เศรษฐกิจมหภาคได้แก่สภาพเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ เช่นผลผลิตรวมของประเทศ การจ้างเงิน การเงิน การธนาคาร การพัฒนาประเทศ การค้าระหว่างประเทศ อัตราดอกเบี้ย ซึ่งทั้งหมดเป็นปัญหาที่มีผลกระทบกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจจุลภาค (เศรษฐศาสตร์มหภาค สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๐ จาก th.m.wikipedia.org) (๒) เศรษฐกิจจุลภาค คือ เศรษฐกิจในระดับหน่วยย่อยเช่นบุคคล ครัวเรือน และบริษัท รวมถึงการวิเคราะห์กลไกตลาดซึ่งเป็นตัวกำหนดราคาเปรียบเทียบระหว่างสินค้าและบริการ และการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อใช้ในทางเลือกต่าง ๆ

๔.๓.๓ สังคม

หลักความโปร่งใสในพระพุทธศาสนาช่วยจรรโลงให้สังคมมีมาตรฐานในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพที่สุจริต ความโปร่งใสนำพาสังคมให้สะอาด ปราศจากทุจริตและคอร์ปชั่น สังคมที่

มีความโปร่งใสย่อมเป็นสิ่งที่ดีปราศจากความขัดแย้ง ไม่มีสิ่งใดปกปิดหรือปิดบังซ่อนเร้น และก่อให้เกิดความไว้วางใจกัน สิ่งที่ดีโปร่งใสตามหลักพระพุทธศาสนา คือสิ่งที่ดีบำเพ็ญกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ได้แก่ กายสุจริต ๓ คือ เว้นจากการฆ่า เว้นจากการลักขโมย เว้นจากการประพฤติผิดในกาม วจีสุจริต ๔ คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ และมโนสุจริต ๓ คือ ความไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ความไม่คิดร้ายเบียดเบียนผู้อื่น ความเห็นชอบตามคลองธรรม

หลักความโปร่งใสในพระพุทธศาสนาช่วยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีเมตตาจิต ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน และไม่คิดเบียดเบียนกัน

๔.๔ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักการมีส่วนร่วมตามแนวพระพุทธศาสนา

๔.๔.๑ การปกครอง

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วมอย่างมาก หลักการมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีของคนในสังคม สามัคคีคือ ความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ นำมาซึ่งความสุข พระพุทธเจ้าได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความสามัคคีอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการกระทำสังฆกรรม หรือ กิจของสงฆ์ที่จะต้องประกอบด้วยจำนวนพระสงฆ์มารวมกัน ซึ่งมีจำนวน ๔ รูปบ้าง ๕ รูปบ้าง หรือมากกว่านั้น ไม่มีสังฆกรรมใดที่สามารถกระทำสำเร็จได้ด้วยพระภิกษุเพียงรูปเดียว นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อความสามัคคีของชุมชน เช่น หลักปรีชาญาณที่ทรงสอนให้มีความพร้อมเพรียงกันในการประกอบกิจการ เช่น พร้อมเพรียงกัน พร้อมเพรียงกันเลกประชุม เคารพนับถือผู้หลัก ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองที่มีคุณธรรมจริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย จาริต ประเพณีที่ดีงาม ดูแลรักษาหญิงสาวมิให้ถูกข่มขืนกระทำชำเรา และปกครองคุ้มครองนักรบและพระศาสนา เป็นต้น

หลักการมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานอันสำคัญของความสามัคคี การปกครองที่ปราศจากการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการแตกความสามัคคีเพราะผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองไม่ได้มีการวางแผนร่วมกันในการดำเนินกิจการและการบริหารประเทศ ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่า การแตกความสามัคคีเป็นบ่อเกิดแห่งความทุกข์ ความหวาดระแวง และความเดือดร้อน ความแตกสามัคคีมักจะเกิดมาจากการขาดหลักธรรมสองประการ คือ ขาดทิวฐีสัมมัญญตา มีความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกัน การมีเหตุผลที่แตกต่างกันการมีมุมมองต่อประเด็นปัญหาที่แตกต่างกัน และ ขาดศีลสัมมัญญตา คือ มีศีลไม่เท่ากัน มีการประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างกัน ดังนั้น หากสังคมใดมีความเห็นที่ตรงกัน และมีการประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรมที่เหมือนสังคมนั้น ย่อมมีแต่ความกลมเกลียวสามัคคีกัน

การทะเลาะวิวาทเป็นภัยต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของชุมชน เมื่อเห็นภัยที่เกิดจากความแตกแยกแล้วก็ควรประนีประนอม มีสิ่งใดที่เข้าใจไม่ตรงกันก็สมควรปรับความเข้าใจ สอดคล้องกับ

พระดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งทรงให้ความสำคัญในเรื่องความสามัคคีกันของคนในชาติอย่างมาก ทรงเห็นว่า ความสามัคคี เห็นอกเห็นใจกัน จะนำมาซึ่งความสุข ความเจริญมั่นคง ดังพระดำรัสว่า

“...คนเราอยู่คนเดียวไม่ได้ จะต้องอยู่เป็นหมู่คณะ และถ้าหมู่คณะนั้น มีความสามัคคี คือเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือในทุกเมื่อ ช่วยกันคิดว่าสิ่งใดสมควร สิ่งใดไม่สมควร สิ่งใดที่จะทำให้นำมาสู่ความเจริญ ความมั่นคง ความสุขก็ทำ สิ่งใดที่นำมาซึ่งหายนะหรือเสียหายก็เว้น และช่วยกันปฏิบัติหน้าที่ทางกาย ทั้งหน้าที่ทางใจ (พระบรมราโชวาท ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช อ่างในหนังสือ ๑๐๘ มงคล พระบรมราโชวาท, ๒๕๕๖ หน้า ๑๐๓)

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เห็นภัยในการทะเลาะวิวาท ให้เห็นความปลอดภัยหรือความเกษมสุขที่เกิดจากความไม่ทะเลาะวิวาทกัน ดังพระบาลีว่า

วิวาท ภัยโต ทิสฺวา อวิวาทญจ เขมโต
สมคฺคา สขิลา โทถ เอสา พุทธานุสาสนี

ท่านทั้งหลายจงเห็นความวิวาทโดยความเป็นภัย และความไม่วิวาทโดยความปลอดภัย เป็นผู้พร้อมเพียง มีความประนีประนอมกันเถิด นี่เป็นพุทธานุสาสนี (ขุ.จรียา.๓๓/๕๔๕)

นอกจากนี้ ความพร้อมเพรียงกันเป็นกำลังสำคัญในการประกอบกุศล ความดี และกิจการที่เป็นประโยชน์ให้สำเร็จได้เป็นอย่างดี ความสามัคคีจึงเป็นกำลังอันสำคัญในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ ในทางพระพุทธศาสนา ถือว่าความพร้อมเพรียงกันเป็นบ่อเกิดแห่งความสุข และการสนับสนุนให้คน สังคม หรือชุมชนเกิดความพร้อมเพรียงกันก็เป็นความสุขเช่นเดียวกัน ดังพระบาลีว่า

สุขา สงฆสฺส สามคฺคี สมคฺคานญจฺนุคฺโคโ
สมคฺครโต ธมฺมญฺโจ โยคฺกุเขมา น อัสติ

ความพร้อมเพรียงของหมู่เป็นความสุข การสนับสนุนคนผู้พร้อมเพรียงกันก็เป็นสุข ผู้ยินดีในความพร้อมเพรียงกัน ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่คลาดจากธรรมอันเกษมจากโยคะ (ขุ.อิตติ. ๒๕/๒๓๘)

จากพระพุทธพจน์ข้างบนนี้ แสดงให้เห็นว่า การขาดความสามัคคีหรือไม่พร้อมเพรียงกันนำมาซึ่งความทุกข์ ผู้ยินดีในการทะเลาะวิวาทถือว่าไม่ตั้งอยู่ในธรรม และย่อมคลาดจากธรรมอันเกษม

จากโยคะ ความพร้อมเพรียงกันและมีส่วนร่วมในการประกอบกิจที่เป็นกุศล เป็นประโยชน์เป็นปอก
เกิดแห่งความเจริญรุ่งเรืองทั้งในทางโลกและทางธรรม

๔.๔.๒ เศรษฐกิจ

หลักการมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจ โดยช่วยให้เศรษฐกิจของ
สังคม และประเทศพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน พัฒนาอย่างพลวัต และมีองค์พหุที่สนับสนุนให้เกิด
ความแข็งแกร่งยิ่งขึ้น ระบบเศรษฐกิจทุกประเภทในโลกไม่สามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างมี
ประสิทธิภาพด้วยความพากเพียรพยายามของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เศรษฐกิจจะมั่นคง มีเสถียรภาพ
และพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืนโดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนโดยเริ่มบุคคล ครอบครัว ชุมชน
และสังคม ศาสนาพุทธส่งเสริมให้ระบบสังคมมีส่วนร่วมในการแบ่งปัน แจกจ่าย ทรัพยากรที่ตนมีอยู่
เพื่อประโยชน์แก่ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสในสังคมด้วยการบำเพ็ญทานบารมี ข้อนี้จัดเป็นการช่วยพยุง
ระบบเศรษฐกิจของชาติให้สามารถดำเนินไปได้อย่างเสมอภาค นอกจากนี้ การที่ประชาชนมีความ
เสียสละ และมีส่วนร่วมในการจ่ายภาษี โดยไม่เอาัดเอาเปรียบรัฐ ย่อมทำให้รัฐสามารถเก็บภาษีได้
ตามเป้าหมายและมีเงินมาใช้จ่ายในการบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๔.๓ สังคม

หลักการมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมอย่างมาก เพราะช่วยสร้าง
ระบบสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความพร้อมเพรียงกันในการประกอบกิจการที่เป็น
สาธารณะกุศลและสาธารณะประโยชน์ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสังคมให้มีความเป็นปึกแผ่นและแข็งแกร่ง
หลักปธานิยธรรม ๗ คือ ธรรมที่ไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว
ประกอบด้วยหมั่นประมุขปริกาหารีอกัน พร้อมเพรียงกันประมุขและพร้อมเพรียงกันเลิกประมุข
รักษาหลักการที่ถูกต้องไว้ให้มั่นคง เคารพผู้อาวุโสในหมู่ชน ดูแลกุลสตรีมิให้ถูกฉุดคร่าชื่นใจและ
ช่วยเหลือผู้ยากไร้ เคารพและบูชาสิ่งที่ควรที่บูชา และช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา หลักการทั้งหมด
นี้เป็นแนวทางสร้างความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม ซึ่งก่อให้เกิดความ
เจริญ รุ่งเรืองและความสงบสุขของหมู่ชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทยา บุญยะเวชชีวิน (๒๕๔๒)
และ ทรงพล ตุ่มทอง (๒๕๔๑) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญใน
การปกครองท้องถิ่น โดยประชาชนให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งอย่างพร้อมเพรียงกัน และชักชวน
ผู้อื่นไปใช้สิทธิอย่างสม่ำเสมอ

๔.๕ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักความรับผิดชอบตามแนวพระพุทธศาสนา

๔.๕.๑ การปกครอง

หลักความรับผิดชอบตามแนวพระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริมการเมืองและการปกครองให้มี
เสถียรภาพ ทำให้การบริหารประเทศมีความมั่นคง เนื่องจากการเมืองและการปกครองที่มีคุณธรรม

ย่อมนำมาซึ่งความสงบสุขของประชาชน ประชาชนรู้สึกว่าได้รับการดูแลอย่างเป็นธรรมจากผู้บริหารที่ตนเลือกเข้ามาทำหน้าที่ปกครองประเทศ

หลักความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนาช่วยให้ผู้ปกครองมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และการกระทำของตนเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและราบรื่น ดังพระดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ตอนหนึ่งว่า

“การทำงานให้มีประสิทธิภาพและดำเนินไปได้โดยราบรื่นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำด้วยความรับผิดชอบอย่างสูง ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง ไม่บิดเบือนจุดประสงค์ที่แท้ของงาน ที่สำคัญที่สุด ต้องเข้าใจความหมายของคำว่า ความรับผิดชอบให้ถูกต้อง ขอให้เข้าใจว่ารับผิดชอบ ไม่ใช่การรับโทษ หรือถูกลงโทษ รับผิดชอบ ไม่ใช่รับรางวัลหรือรับคำชมเชย การรู้จักรับผิดชอบและยอมรับว่าอะไรผิดพลาดเสียหาย และเสียหายเพราะอะไรเพียงใดนั้น มีประโยชน์ทำให้บุคคลรู้จักพิจารณาตนเอง ยอมรับความผิดของตนเองโดยจริงใจ เป็นทางที่จะช่วยให้แก้ไขความผิดได้” (พระบรมราโชวาท ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช อ้างถึงในหนังสือ ๑๐๘ มงคล พระบรมราโชวาท, ๒๕๕๖ หน้า ๑๔๙)

การที่ผู้ปกครองดำรงไว้ซึ่งหลักธรรมคือราชสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร การส่งเสริมการเกษตร ย่อมทำให้ชาวไรชาวนามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ดังที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การที่ผู้ปกครองมีความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ ส่งเสริมคนดี คนมีความรู้ ความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต ให้มีความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน ย่อมทำให้ข้าราชการมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่การงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน การที่ผู้ปกครองรู้จักส่งเสริมอาชีพให้ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ ย่อมเป็นการยกสถานการณืเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เมื่อประชาชนอยู่ดี กินดี ย่อมสามารถช่วยลดอาชญากรรมที่เกิดจากการลักขโมย และการปล้นจี้ เป็นต้นได้ การที่ผู้ปกครองมีวาจาไพเราะ พุดมีเหตุผล ย่อมเป็นการผูกมิตรไมตรี ฝสานความรักและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่ชน

๔.๕.๒ เศรษฐกิจ

หลักความรับผิดชอบตามแนวพระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน สังคม และประเทศให้มีความเป็นปึกแผ่นและมั่นคง ถ้าคนในชาติมีความรับผิดชอบก็จะมีการปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตสำนึกที่มีต่อตนเอง ครอบครัว และส่วนรวม การดำเนินธุรกิจเป็นไปด้วยความรับผิดชอบ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนแต่ฝ่ายเดียว จะมีการแบ่งปันช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันก่อให้เกิดความสมดุลในระบบเศรษฐกิจของประเทศ

๔.๕.๓ สังคม

หลักความรับผิดชอบตามแนวพระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริมให้สังคม อยู่ด้วยกันอย่างสันติ มีไมตรีจิต ประกอบด้วย ทาน คือ การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันช่วยเหลือกันและความเสียสละสิ่งของของตนมีเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ปิยวาจา มีคำพูดที่ไพเราะ กล่าวคำสุภาพ มีวาจาซาบซึ้งใจ อตถจริยา มีการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน และร่วมแรงร่วมใจกันบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และสมานัตตตา มีการปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย ประพฤติดีสม่ำเสมอในคนทั้งหลายโดยไม่มีการแบ่งแยก ซึ่งหลักการทั้ง ๔ อย่างนี้ ช่วยสร้างสังคมให้มีความสมัครสมานสามัคคี และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ สอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนีย์ กิติวินิต (๒๕๓๙) ที่ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบในการทำงานของพนักงานและพบว่าความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและอายุการทำงานของพนักงานมีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบในการทำงาน

๔.๖ วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักความคุ้มค่าหรือความประหยัดตามแนวพระพุทธศาสนา

๔.๖.๑ การปกครอง

หลักความคุ้มค่าหรือความประหยัดตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการปกครอง เนื่องจากรัฐบาลหรือผู้ปกครองจะต้องคำนึงถึงความประหยัดและความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น ความประหยัดในเรื่องต้นทุนการผลิตว่า จะทำอะไรให้สามารถผลิตสินค้าและเครื่องอุปโภค บริโภคในราคาประหยัด ความประหยัดในเรื่องการใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติ รัฐต้องให้ความสำคัญเรื่องการใช้น้ำประปา ไฟฟ้า และน้ำมันเชื้อเพลิง นอกจากนี้จะต้องมีความประหยัดในเรื่องการใช้สอยเงินหรืองบประมาณของแผ่นดิน เพื่อรักษาสุขภาพของบัญชีงบประมาณให้ได้สัดส่วนที่สมดุล มีรายรับจากการดำเนินธุรกิจของรัฐวิสาหกิจและการเก็บภาษีที่มากกว่ารายจ่าย หรืออย่างน้อยก็เพียงพอต่อรายจ่าย

๔.๖.๒ เศรษฐกิจ

หลักความประหยัดและความคุ้มค่าในพระพุทธศาสนา มีประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจในมิติด้านการประหยัดในการใช้สอยทรัพยากร ซึ่งจะ เป็นเครื่องกำบังความเจริญมั่งคั่งทางด้านเศรษฐกิจอย่างมาก พระพุทธศาสนาสอนให้ใช้หลัก “มัตตัญญูตา” คือ ความพอประมาณ หมายถึงความประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย เพราะความฟุ่มเฟือยก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างไม่คุ้มค่า ระบบเศรษฐกิจหากมีความการใช้สอยอย่างไม่ประหยัดจะก่อให้เกิดหนี้สินที่ต้องแบกภาระในการใช้ดอกเบี้ย และใช้เงินต้นคืน

๔.๖.๓ สังคม

หลักความประหยัดและความคุ้มค่าในพระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริมให้สังคมมีชีวิตการเป็นอยู่ที่ดี ปราศจากหนี้สิน สังคมที่มีประชาชนมีหนี้สินมากย่อมเป็นสังคมที่ประสบแต่ความทุกข์เพราะต้องทำงานหนักและดิ้นรนเพื่อให้ได้เงินมาใช้หนี้ มิใช่มาใช้สอยในชีวิตประจำวัน พระพุทธศาสนาถือว่าการมีหนี้เป็นทุกข์ในโลก (อิณาทานํ ทุกฺขํ โลก) ดังนั้น สังคมที่ปลอดจากหนี้สินจึงเป็นสังคมที่มีความสุขเพราะไม่ต้องได้รับแรงกดดันจากเจ้าหนี้

บทที่ ๕

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี หลักคำสอนเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา และประโยชน์และคุณค่าการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเน้นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาจากคัมภีร์ปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก ฉบับมหาหมกุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ภาษาไทย) และอรรถกถา (แปล) ฉบับมหาหมกุฎราชวิทยาลัย และอธิบายหลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) จากหนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย วรรณกรรมและงานนิพนธ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี สรุปผลได้ดังนี้

๕.๑ บทสรุป

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

สรุปผลการวิจัยพบว่า หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ความหมายของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี องค์ประกอบหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ ดังนี้

๑) การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นหลักการและแนวคิดที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารจัดการยุคใหม่ เป็นแนวทางพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดีอย่างต่อเนื่อง และนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นพื้นฐานการพัฒนา ทั้งการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง การยึดถือหลักความพอเพียง การนำความรู้ต่างๆ มาใช้อย่างรอบคอบ และการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้เกิดมโนสำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต พร้อมทั้งนำหลักบริหารจัดการที่ดีมากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาองค์การ สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานได้ อีกทั้งยังเป็นกลไกในการควบคุมติดตามและตรวจสอบ โดยมีประชาชนหรือองค์การภายนอกมีส่วนร่วม จัดระบบที่สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามสำนึกที่ดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สิ้นเปลือง การติดตามการทุจริต ความโปร่งใส โดยคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะได้รับ

ผลกระทบ และป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่การบริหารองค์การ ทั้งนี้ เพื่อสามารถใช้เป็น ภูมิคุ้มกันของภาคเศรษฐกิจและสังคม พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศให้ เป็นปัจจุบันเสมอ

๒) การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี หมายถึง การบริหารจัดการบ้านเมือง องค์กร สถาบัน หรือธุรกิจ ที่เชื่อมโยงกันของภาคเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและ กัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่ง จะส่งผลให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรม ตลอดจนมี การใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินให้มีความแข็งแกร่งมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ มีความ โปร่งใส ความชอบธรรม ยุติธรรม และสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศชาติ เป็นไปอย่างมั่นคง ยั่งยืน และมีเสถียรภาพ

๓) หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ประกอบด้วย ๖ หลักการ ดังนี้

(๑) หลักนิติธรรม เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการออกกฎหมายที่มีความยุติธรรมกับทุกฝ่ายการ ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กฎหมายมีความ ทันสมัยและเป็นธรรม กฎหมายเป็นที่ยอมรับของสังคม มีข้อผูกพันที่ทุกคนในสังคมจะต้องปฏิบัติตาม กฎหมายมีความถูกต้องทางด้านเนื้อหา และเป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังคม

(๒) หลักคุณธรรม เป็นแนวคิดเกี่ยวกับความถูกต้อง ด้งาม ความซื่อสัตย์ สุจริต และความ เสียสละ ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย ความรอบคอบ ความกล้าหาญ ความ พอประมาณ และความยุติธรรม

(๓) หลักความโปร่งใส เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลที่ตรงไปตรงมา ความ สามารถในการตรวจสอบได้ ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูล กลไกการทำงานที่ชัดเจน กระบวนการ ทำงานที่มีประสิทธิภาพ มีคณะกรรมการตรวจสอบทั้งภายในและภายนอก และมีความน่าเชื่อถือ

(๔) หลักการมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดเกี่ยวกับประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใน ประเด็นสำคัญของสังคม ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในการ ตั้งเป้าหมาย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และการมีส่วนร่วมในการ เปลี่ยนแปลง

(๕) หลักความรับผิดชอบ เป็นหลักการเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การ ยอมรับผลการกระทำทั้งที่ดีและไม่ดี ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่กระทำ ความรับผิดชอบต่อประชาชน และความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ส่วนรวม

(๖) หลักความคุ้มค่า เป็นหลักการเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การรู้จักประมาณ การใช้ทรัพยากร การมุ่งเน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผล การรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ ยั่งยืนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ลดขั้นตอนการให้บริการ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และการเปรียบเทียบระหว่างต้นทุนหรือทรัพยากรที่ใช้ไปกับผลลัพธ์ที่ได้รับ

๔) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นการกำหนดแนวทางการปฏิบัติราชการขึ้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบกฎหมายในครั้งแรกโดยรวบรวมแนวทางที่ควรปฏิบัติและกำหนดหลักเกณฑ์ใหม่ในการปฏิบัติราชการให้เกิดความชัดเจนสามารถวัดผลการปฏิบัติราชการที่แน่นอนขึ้น แม้ว่าหลายเรื่องเป็นการกำหนดเพื่อให้เกิดการพัฒนาในขั้นแรกและจะต้องมีการปรับปรุงให้เกิดความสมบูรณ์ในการปฏิบัติราชการภาครัฐในระยะต่อไปก็ตาม แต่แนวทางตามพระราชกฤษฎีกานี้หากได้มีการนำไปปฏิบัติโดยครบถ้วนก็เชื่อว่าจะเป็นการวางรากฐาน การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในระยะแรกของการปฏิรูประบบราชการขึ้นได้ และสามารถรองรับการพัฒนาาระบบราชการที่กำลังจะดำเนินการในระยะต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕.๑.๒ หลักคำสอนเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา

สรุปผลการวิจัยพบว่า หลักคำสอนเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

๑) หลักนิติธรรมในพระพุทธศาสนานั้น คำที่มีความหมายใกล้เคียงที่สุดก็คือคำว่า “วินัย” วินัยในพุทธศาสนาแปลว่า “การจัดตั้งวางระบบแบบแผน” วินัยคือ การจัดโครงสร้างวางระบบแบบแผนของชุมชนหรือสังคม เพื่อให้มนุษย์มาอยู่ร่วมกันโดยมีความเป็นอยู่และสัมพันธ์ที่ดีงาม วินัยยังมีอีกคำที่ประกอบพร้อม คือคำว่าบัญญัติ รวมเรียกว่า วินัยบัญญัติ คือบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติครั้งแรก วัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย มี ๑๐ ประการ คือ ๑) เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ ๓) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก ๔) เพื่อความผาสุกแห่งภิกษุผู้มีศีล ๕) เพื่อปิดกั้นอาสวะอันจะบังเกิดขึ้นในปัจจุบัน ๖) เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดขึ้นในอนาคต ๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม และ ๑๐) เพื่อเอื้อต่อ (ถือตาม) พระวินัย การที่จะดำรงไว้ซึ่งหลักนิติธรรมในสังคมนั้นจะต้องดำเนินการโดยปราศจากอคติ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์สูญเสียความยุติธรรมหรือความเที่ยงธรรมคือ อคติ ซึ่งแปลว่าตามศัพท์ว่า ทางที่ไม่ควรดำเนิน ทางที่ไม่ควรปฏิบัติ หรือความลำเอียง อคติจะทำให้สภาพจิตของมนุษย์ไม่เที่ยงธรรมเพราะคลาดเคลื่อนไปจากธรรมจนนำไปสู่ความเอนเอียงเข้าข้างใดข้างหนึ่งโดยปราศจากการพิจารณาตัดสินตามข้อเท็จจริง อคติคือ ความลำเอียง ไม่ยุติธรรมในพระพุทธศาสนาแบ่งประเภทของอคติไว้เป็น ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะความชอบและรักใคร่ ๒) โทสาคติ ความลำเอียงเพราะความไม่ชอบ ความเกลียดชัง หรือความโกรธแค้น ๓) ภยากติ ความลำเอียงเพราะความเกรงกลัวภัยอันตราย และ ๔) โมหาคติ ความลำเอียงเพราะความหลงเพราะไม่รู้ หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

๒) หลักคุณธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ทศพิธราชธรรมเป็นหลักคุณธรรมที่สำคัญสำหรับนักปกครอง ซึ่งทศพิธราชธรรมหรือ ราชธรรม ๑๐ คือจริยวัตร ๑๐ ประการ ที่พระเจ้าแผ่นดินทรง

ประพฤติเป็นหลักกรรมประจำพระองค์หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมือง ให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้จำเพาะเจาะจงสำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองแผ่นดินเท่านั้น บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริหารระดับสูงในทุกองค์กรก็พึงใช้หลักกรรมเหล่านี้ ทศพิธราชธรรม ๑๐ ได้แก่ ๑) ทาน การให้และการแบ่งปัน ๒) ศีล การรักษาความสุจริต ๓) ปริจจาคะ ความเสียสละ ๔) อาชวะ ปฏิบัติการด้วยความซื่อตรง ๕) มัททวะ ความอ่อนโยน ความอ่อนน้อมถ่อมตน ๖) ตปะ มีความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส ๗) อักโกธะ ความไม่โกรธ ไม่เกรี้ยวกราด ๘) อวิหิงสา ไม่เบียดเบียน ไม่รังแก ช่มเหง ๙) ชันติ ความอดทน และ ๑๐) อวิโรธนะ ความไม่คลาดจากธรรม ซึ่งพรหมวิหารธรรม เป็นหลักกรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์เฉกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ผู้ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น จัดเป็นหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีด้านคุณธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา หลักพรหมวิหารธรรมประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) เมตตา ความรัก ความปรารถนาดี ๒) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยเหลือผู้อื่น ๓) มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข และ ๔) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง

๓) หลักความโปร่งใสในพระพุทธศาสนาเน้นที่การประพฤติส่วนบุคคล ถือว่าบุคคลที่มีพฤติกรรมที่ทุจริตเท่านั้นที่ต้องการปกปิดการกระทำของตนเพราะกลัวคนอื่นรังเกียจ หรือกลัวคนอื่นนำไปนินทา ส่วนบุคคลที่ประพฤติสุจริตย่อมเป็นบุคคลที่iongอาจสง่างาม ไม่มีพฤติกรรมอำพราง และสามารถเปิดเผยการกระทำ และข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา ความโปร่งใส สามารถวัดได้จากการบำเพ็ญสุจริต ๓ ประการ คือ กายสุจริต ความสุจริตทางกาย วาจาสุจริต ความสุจริตทางวาจา มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ ซึ่งเรียกว่า กุศลกรรมบถ ได้แก่ ทางแห่งกรรมดี ทางทำดี ทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล อันเป็นทางนำไปสู่สุคติ ๑๐ อย่าง ประกอบด้วย ๑) กายกรรม กรรมที่ทำด้วยกาย ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการทำลายชีวิต (๒) อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ (๓) กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดิถินในกาม ๒) วาจากรรม กรรมที่ทำด้วยวาจา ๔ อย่าง ได้แก่ (๑) มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ (๒) ปิสุนายะ วาจาเย เวรมณี เว้นจากการพูดส่อเสียด (๓) ผรุสสายะ วาจาเย เวรมณี เว้นจากการพูดคำหยาบ (๔) สัมผัสปลาลา เวรมณี เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ และ (๓) มโนกรรม กรรมที่ทำด้วยใจ ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) อนภิชณา ความไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น (๒) อพยาบาท ความไม่คิดร้ายเบียดเบียนผู้อื่น (๓) สัมมาทิฎฐิ ความเห็นชอบตามคลองธรรม

๔) หลักความมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนานั้น การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ทั้งชายและหญิงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่าเทียมกันทั้งทางตรงและทางอ้อม การคาดหวัง ความสำเร็จ จะต้องคู่ตั้งแต่กระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เช่นในคณะสงฆ์มีการกระจายอำนาจ เวลาจะบวชต้องมีการทำญัตติจุดตุตถกรรม เวลาจะรับกฐิน ต้องถามสงฆ์ เพราะฉะนั้นการที่พระพุทธองค์ ทรงกระจาย

อำนาจให้คณะสงฆ์ในการปกครอง นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังได้ตรัสหลักอภิธานิยธรรม ซึ่งเป็นหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในมิตติการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์และกติกากในการอยู่ร่วมกัน หลักอภิธานิยธรรมประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๗ ประการ ได้แก่ ๑) หมั่นประชุมกัน ต้องหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ๒) พร้อมเพื่อกันประชุม พร้อมกันทำกิจที่ควรทำ พร้อมกันเลิกประชุม ๓) ไม่บัญญัติสิ่งทีพระพุทธองค์ไม่บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งทีพระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้แล้วปกครองโดยกฎหมายทีชอบธรรม ๔) มีความเคารพนับถือท่านผู้ใหญ่ให้ท่านมีส่วนร่วม ๕) บรรดากุลสตรีมีส่วนร่วม ไม่ชมเชงสตรี ผู้หญิงก็เป็นผู้ใหญ่ได้ ๖) ศาสนาอื่นเคารพเจดีย์ปูชนียสถานของศาสนาอื่นให้เขาอยู่ได้ และ ๗) ศาสนาพุทธก็อารักขา คุ่มครองพระอรหันต์ทั้งหลาย

๕) หลักความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนานั้น นั้น ความหมายของความรับผิดชอบทีแท้จริงจะต้องตั้งอยู่บนฐานของความเมตตากรุณา และความปรารถนาทีจะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นเราไม่เพียงแต่จะให้ความเคารพมวลมนุษย์เท่านั้น หากยังต้องให้การดูแล การงดเว้นจากการก้าวก่าย แทรกแซงสัตว์สายพันธุ์อื่นและสิ่งแวดลอม ในการทำงานเพื่อความสุขและความพึงพอใจของบุคคล ครอบครัว และชุมชน ตัวอย่างหลักปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบคือ หลักสังคหวัตถุธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่น และประสานชุมชนไว้ในความรักความสามัคคี ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ทาน การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ๒) ปิยวาจา มีวาจาเป็นที่รัก สุภาพอ่อนหวาน ๓) อุตถจริยา ประพฤติสิ่งทีเป็นประโยชน์ และ ๔) สมานัตตตา การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย หลักราชสังคหวัตถุธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชน หรือ หลักการสงเคราะห์ประชาชนของนักปกครอง ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) สัสสมณะ ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ ธัญญาหาร ๒) ปุริสมณะ ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ ๓) สัมมาปาสะ รู้จักผูกผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ และ ๔) วาขเปยยะ ความมีวาจาไพเราะ สุภาพนุ่มนวล หลักจักรวรรดิธรรมเป็นวัตรของพระเจ้าจักรพรรดิ พระจริยาทีพระเจ้าจักรพรรดิพึงทรงบำเพ็ญอยู่เสมอ ซึ่งจัดเป็นธรรมเนียมการทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจของพระเจ้าจักรพรรดิหรือนักปกครอง ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ ๑๒ ประการ ได้แก่ ๑) ควรอนุเคราะห์คนในราชสำนัก และคนภายนอก ให้มีความสุข ไม่ปล่อยปละละเลย ๒) ควรผูกไมตรีกับประเทศอื่น ๓) ควรอนุเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์ ๔) ควรเกื้อกูลพราหมณ์ คหบดี และผู้อยู่ในเมือง ๕) ควรอนุเคราะห์ประชาชนในชนบท ๖) ควรอนุเคราะห์สมณพราหมณ์ผู้มีศีล ๗) ควรรักษาฝูงเนื้อ นก และสัตว์ทั้งหลายมิให้สูญพันธ์ ๘) ควรห้ามชนทั้งหลายมิให้ประพฤติดิธธรรม และชักนำด้วยตัวอย่าง ให้ตั้งอยู่ในกุศล ๙) ควรเลี้ยงดูคนจนเพื่อมิให้ประกอบกรทุจริต และอกุศลต่อสังคม ๑๐) ควรเข้าใกล้สมณพราหมณ์เพื่อศึกษาบุญและบาป กุศลและอกุศลให้แจ้งชัด ๑๑) ควรห้ามจิตมิให้ต้องการไปในทีทีพระมหากษัตริย์ไม่ควรเสด็จ และ ๑๒) ควรระงับความโลภ มิให้ปรารถนาในลาภทีพระมหากษัตริย์มิควรจะได้ หากจะกล่าวสรุปโดยภาพรวมทั้งสิ้น พระพุทธศาสนาสร้างระบบศีลหรือวินัยขึ้นมา ก็ล้วนมีเจตนารมณ์ในการรับผิดชอบทั้ง

ในเชิงปัจเจกและเชิงสังคมควบคู่กันไป นั่นคือเน้นหล่อหลอมกลุ่มเกลาพฤติกรรมของแต่ละบุคคลให้
ดีงาม และจัดวางระเบียบแบบแผน จัดโครงสร้าง และจัดระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคมควบคู่กันไป

๗) หลักความคุ้มค่าในพระพุทธศาสนานั้น พุทธศาสนาสอนให้รู้จักประมาณ (มัตตัญญูตา)
และรู้จักประหยัดในการใช้ทรัพยากร ไม่สอนให้ฟุ่มเฟือย ไม่สอนให้ยึดติดและหลงใหลในวัตถุสิ่งของ
ซึ่งเป็นของนอกกาย สังคมสงฆ์ในพุทธศาสนาเป็นสังคมตัวอย่างของชีวิตที่พึ่งอาศัยวัตถุน้อยที่สุด เพื่อ
ฝึกให้พระภิกษุมีชีวิตเพื่ออุทิศเวลาและแรงงานไปในด้านกิจการเกี่ยวกับธรรมได้เต็มที่ ไม่มัวห่วงกังวลกับ
การแสวงหาวัตถุ การดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจด้วยหลักการที่ว่า เป็นอยู่ง่ายอาศัยปัจจัย ๔ พอเลี้ยงชีพ
และบริโภคด้วยปัญญาเป็นตัวอย่างของชีวิตที่แม้จะอาศัยปัจจัย ๔ น้อยที่สุดแต่มีชีวิตที่ดีงามและเป็น
สุขที่สุดได้ พระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาปัจจัย ๔ โดยอุบายอันแยบคายแล้วจึงบริโภค หมายถึง
พิจารณาอย่างรอบคอบแล้วจึงใช้สอนเท่าที่จำเป็น โดยมีหลักการพิจารณา ดังนี้ ๑) จีวร ภิกษุควร
พิจารณาเครื่องนุ่งห่มด้วยอุบายอันแยบคาย ๒) บิณฑบาต ภิกษุควรพิจารณาอาหารด้วยอุบายอัน
แยบคาย ๓) เสนาสนะ ภิกษุควรพิจารณาที่นอนที่นั่งด้วยอุบายอันแยบคาย และ ๔) คิลานปัจจัย
ภิกษุควรพิจารณารักษาโรคด้วยอุบายอันแยบคาย

๕.๑.๓ ประโยชน์และคุณค่าการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธ
ศาสนา

สรุปผลการวิจัยพบว่า ประโยชน์และคุณค่าการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตาม
แนวพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

๑) วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักนิติธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา

(๑) ด้านการปกครอง ทำให้การปกครองเป็นไปด้วยความเป็นระเบียบ เรียบร้อย
ก่อให้เกิดความเป็นธรรมและความยุติธรรมในการบัญญัติกฎระเบียบ และกฎหมายที่ใช้ในการ
ปกครอง รวมถึงการปฏิบัติตามข้อกำหนดอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

(๒) ด้านเศรษฐกิจ สร้างความยุติธรรมและความเสมอภาคในการประกอบอาชีพของ
ประชาชน สิทธิและเสรีภาพในการแข่งขันตามความรู้ ความสามารถ อดสาหวิริยะของประชาชนโดย
เสริมสร้างกฎกติกาในการประกอบอาชีพบนพื้นฐานของหลักสัมมาอาชีวะ หรืออาชีพที่สุจริต

(๓) ด้านสังคม สร้างความเท่าเทียมกันและส่งเสริมสิทธิที่มนุษย์ในสังคมสมควรได้รับ
อย่างเสมอภาค

๒) วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา

(๑) ด้านการปกครอง ช่วยพัฒนานักปกครองให้มีความคุณธรรม และจริยธรรมในการ
บริหารงาน ผู้ปกครองจะต้องเอาใจใส่ต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน

(๒) ด้านเศรษฐกิจ ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพที่สุจริต ปราศจากการเอารัดเอาถิ่น
มีเมตตาและไม่ตรีจิตต่อกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และแบ่งปันกัน

(๓) ด้านสังคม ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีความรัก ความปรารถนาต่อผู้อื่น มีความสงสาร คิดช่วยเหลือบุคคลอื่น ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่คิดอิจฉาริษยาในความสำเร็จหรือในการได้รับผลดีของผู้อื่น มีใจเป็นกลาง มีความเที่ยงธรรม ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม

๓) วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักความโปร่งใสตามแนวพระพุทธศาสนา

(๑) ด้านการปกครอง ก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง โดยสามารถอธิบายข้อเท็จจริงให้สังคมได้รับรู้ ผู้ปกครองในพระพุทธศาสนาต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีโดยการประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลักคุณธรรม ศีลธรรมและจริยธรรม

(๒) ด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ช่วยสนับสนุนให้จำหน่ายสินค้า การแลกเปลี่ยนสินค้าและการทำธุรกิจเป็นไปด้วยความยุติธรรมและเป็นธรรมในสังคม

(๓) ด้านสังคม ช่วยจรรโลงให้สังคมมีมาตรฐานในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพที่สุจริต ความโปร่งใส นำพาสังคมให้สะอาด ปราศจากทุจริตและคอร์รัปชัน สังคมที่มีความโปร่งใส่ย่อมเป็นสังคมที่ปราศจากความขัดแย้ง ไม่มีสิ่งใดปกปิดหรือปิดบังซ่อนเร้น และก่อให้เกิดความไว้วางใจกัน

๔) วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักการมีส่วนร่วมตามแนวพระพุทธศาสนา

(๑) ด้านการปกครอง ก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีของคนในสังคม สามัคคีคือความพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะ นำมาซึ่งความสุข

(๒) ด้านเศรษฐกิจ ช่วยให้เศรษฐกิจของสังคม และประเทศพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน พัฒนาอย่างพลวัต และมีองค์ประกอบที่สนับสนุนให้เกิดความแข็งแกร่งยิ่งขึ้น ระบบเศรษฐกิจทุกประเภทในโลกไม่สามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๓) ด้านสังคม ก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมอย่างมาก เพราะช่วยสร้างระบบสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความพร้อมเพรียงกันในการประกอบกิจการที่เป็นสาธารณะกุศลและสาธารณะประโยชน์ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสังคมให้มีความเป็นปึกแผ่นและแข็งแกร่ง

๕) วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักความรับผิดชอบตามแนวพระพุทธศาสนา

(๑) ด้านการปกครอง ช่วยส่งเสริมการเมืองและการปกครองให้มีเสถียรภาพ ทำให้การบริหารประเทศมีความมั่นคง ช่วยให้ผู้ปกครองมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และการกระทำของตน เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและราบรื่น

(๒) ด้านเศรษฐกิจ ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน สังคม และประเทศให้มีความเป็นปึกแผ่นและมั่นคง มีการแบ่งปันช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ก่อให้เกิดความสมดุลในระบบเศรษฐกิจของประเทศ

(๓) ด้านสังคม ช่วยส่งเสริมให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างสันติ มีเมตตาริจิต เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันช่วยเหลือกันและความเสียสละสิ่งของที่ตนมีเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น มีคำพูดที่ไพเราะสุภาพ มี

วาทาชาบซึ่งใจ มีการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน และร่วมแรงร่วมใจกันบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และมีการปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย ประพฤติดีสม่ำเสมอในคนทั้งหลายโดยไม่มีการแบ่งแยก

๖) วิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าหลักความค้ำค่าตามแนวพระพุทธศาสนา

(๑) ด้านการปกครอง ช่วยให้ผู้ปกครองคำนึงถึงความประหยัดและความค้ำค่าในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น ความประหยัดในเรื่องต้นทุนการผลิต นอกจากนี้จะต้องมีความประหยัดในเรื่องการใช้สอยงบประมาณของแผ่นดิน เพื่อรักษาสภาพของบัญชีงบประมาณให้ได้สัดส่วนที่สมดุล

(๒) ด้านเศรษฐกิจ มีประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจในมิติด้านการประหยัดในการใช้สอยทรัพยากร ซึ่งจะเป็นเครื่องค้ำประกันความเจริญมั่งคั่งทางด้านเศรษฐกิจอย่างมาก

(๓) ด้านสังคม ช่วยส่งเสริมให้สังคมมีชีวิตการเป็นอยู่ที่ดี ปราศจากหนี้สิน ซึ่งสังคมที่ปลอดจากหนี้สินจึงเป็นสังคมที่มีความสุขเพราะไม่ต้องได้รับแรงกดดันจากเจ้าหนี้

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่อาจเป็นประโยชน์ในการนำไปกำหนดเป็นนโยบายในการปฏิบัติ ดังนี้

๑) ด้านหลักนิติธรรม รัฐควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนเรียนกฎระเบียบ ข้อบังคับและข้อกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนได้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง การบังคับใช้กฎหมายควรคำนึงหลักความเสมอภาค หลักความยุติธรรม หลักความเท่าเทียมกันโดยปราศจากการแบ่งแยกและการเลือกปฏิบัติ

๒) ด้านหลักคุณธรรม รัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนเห็นคุณค่าของคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อปลูกฝังหลักความเมตตา ความขยัน ความอดทน ความมีระเบียบวินัย ให้กับคนไทย ควรส่งเสริมหลักของเบญจศีลและเบญจธรรม ให้ทุกภาคส่วนของสังคมได้นำไปปฏิบัติเพื่อสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้น ส่วนในด้านการปกครอง ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารยึดมั่นในหลักทศพิธราชธรรม เพื่อให้บริหารประเทศเป็นไปตามหลักคุณธรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

๓) ด้านหลักความโปร่งใส รัฐควรปลูกฝังให้ประชาชนยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต มีความโปร่งใส ตรงไปตรงมา ปฏิบัติตนปราศจากทุจริตคอร์รัปชัน ไม่รับสินบน และไม่เห็นแก่ประโยชน์ตนและพวกพ้อง ในด้านการปกครอง ควรส่งเสริมให้ทุกหน่วยงานของรัฐมีการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะอย่างตรงไปตรงมา มีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง และสามารถตรวจสอบได้

๔) ด้านหลักการมีส่วนร่วม รัฐควรส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการบริหารประเทศ มีส่วนร่วมในการเลือกผู้นำประเทศ

และควรเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น และกำหนดนโยบายของรัฐที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง

๕) ด้านหลักความรับผิดชอบ รัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกในเรื่องความรับผิดชอบ เช่น รับผิดชอบต่อหน้าการงานของตน รับผิดชอบต่อทรัพย์สินและผลประโยชน์สาธารณะ รับผิดชอบต่อชีวิตของตนและผู้อื่น มีความกระตือรือร้นในการร่วมมือกันแก้ปัญหาาร่วมกัน ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง และรับผิดชอบต่อการกระทำและผลการกระทำของตน

๖) ด้านหลักความประหยัด ควรปลูกฝังค่านิยมเรื่องความประหยัดให้เกิดขึ้นกับคนไทย เนื่องจากสังคมไทยปัจจุบันเป็นสังคมวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ก่อให้เกิดปัญหาภาวะด้านหนี้สินและการใช้จ่ายเกินตัว ควรปลูกฝังหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้คนไทยมีเหตุผล มีความประหยัด และมีภูมิคุ้มกันสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ประโยชน์เพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๑) ควรมีการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาในหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน พร้อมทั้งมีการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

๒) ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของพนักงานเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาไปใช้ในหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๒๕). พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ ๑๐, ๑๑, ๑๕, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๕, ๓๓. พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบรอบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย.

ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือทั่วไป

คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, สำนักงาน. (๒๕๕๔). คู่มือการจัดทำเส้นทางก้าวหน้าในสายอาชีพของส่วนราชการ. กรุงเทพมหานคร: พี.เอ.ลีฟวิ่ง.

เจริญ เจษฎาวุธ . (๒๕๕๗). การตรวจสอบการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : พอดี.

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (๒๕๕๕). โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาดัชนีวัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า

ธงชัย สันติวงษ์. (๒๕๓๙). องค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช

ธรรมรส โชติคุณุช. (๒๕๓๖). “การบริหารแบบมีส่วนร่วม”. ใน ประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา. หน่วยที่ ๙-๑๒. นนทบุรี :มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช.

บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. (๒๕๓๙). การสร้างการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) ในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.

_____. (๒๕๔๒). การสร้างการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) ในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน

บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี. (๒๕๕๔). รายงานการวิจัยตัวชี้วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Indicators of Good Governance). นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า

ปิยาภรณ์ ผลหาญ. (๒๕๔๔). การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัย ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.๒๕๔๐. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๘). พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชวรมณี (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๒๘). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มนตรี กนกวารี. (๒๕๔๖). ปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ บทบาทใหม่ของข้าราชการฝ่ายปกครอง เทศาภิบาล. กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครอง

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน

อินทร์นัย ยอดบางเตย (2547) “ธรรมรัฐ” จะเป็นจริงได้ด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า

อรุณ รักธรรม. (๒๕๔๐). การพัฒนาและการฝึกอบรมบุคคล : ศึกษาเชิงพฤติกรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โครงการเอกสารและตำรา คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อานันท์ ปันยารชุน. (๒๕๔๒). มุมมองนายอานันท์. กรุงเทพมหานคร : มติชน.

๒) บทความในวารสาร

จารุวรรณ เมณฑกา. (๒๕๔๖). “ความโปร่งใสในการดำเนินการของรัฐ”. วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา, ๓๙-๔๗.

ชูชาติ อารีจิตรานุสรณ์. (๒๕๔๓). “การบริหารมหาวิทยาลัยที่พึงประสงค์”. อนุสารอุดมศึกษา. ๒๖, ๒๐-๒๓.

ถวิลวดี บุรีกุล. (๒๕๔๖). “การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี : หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่”. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. ๘ (๑), ๓๓-๓๗

สุรัชย์ ขวัญเมือง. (๒๕๔๘). “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี”. วารสารครุศาสตร์. Journal of The Faculty of Education. <http://ci.psu.ac.th/article/doc>

๓) เว็บไซต์

คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, สำนักงาน. (ก.พ.). ความจำเป็นในการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในสังคมไทย : การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี [Online]. สืบค้นวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๑ จาก from : <http://www.ocsc.go.th/googovernanceggh.pdf>.

ธวัช ภูษิตโกภยโคย. (๒๕๕๑). ความโปร่งใส จะเป็นจริงได้อย่างไร. Available from : www.theiat.or.th

ประเสริฐ ตัณศิริ, เอกสารประกอบคำบรรยายหลักนิติธรรม, [Online], accessed 7 February 2009. Available from : <http://www.niti6r2.com/images/introc>.

ศตวรรษ พุทธาวงศ์. (๒๕๕๑). สืบค้นจาก http://www.wccnsannysa.blogspot.com/2013/09/blog-post_23.html.

ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (๒๕๕๕). รายงานผลการดำเนินงาน ปี ๒๕๕๔. สืบค้นจาก http://www.moralcenter.or.th/ewt_dl_link.php?nid=847.

เศรษฐศาสตร์มหภาค สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๐ จาก th.m.wikipedia.org

๔) วิทยานิพนธ์

ชูชาติ พ่วงสมจิตร. (๒๕๔๐). “การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จินดา มณีเนตร. (๒๕๔๐). “การมีส่วนร่วมของตำรวจป่าไม้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.

กัลยา เนติประวัติ. (๒๕๔๔). “การยอมรับรูปแบบการจัดองค์การทางสังคมแบบใหม่ ตามหลักบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ในองค์การภาครัฐ ศึกษากรณีสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทรงพล ตุ่มทอง. (๒๕๔๒). “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาล ตำบลศรีราชา”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.

ทัศนีย์ กิติวินิจ. (๒๕๓๙). “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบในการทำงานของพนักงาน”. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธราภรณ์ กิจประเสริฐ. (๒๕๔๓). “การตรวจสอบบัญชีการเงินขององค์การบริหารส่วนตำบล”. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นดา คำวิฑ์เลิศ. (๒๕๔๒). “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนของประชาชนในชุมชนบ้านครัว กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล

เมตต์ เมตต์การุณจิต. (๒๕๔๑). “การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

- มณีรัตน์ ลิ่มสืบเชื้อ. (๒๕๒๑). “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- พัชราภรณ์ ชุนถนอม. (๒๕๕๖). “การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของข้าราชการครูโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม”. สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มณีรัตน์ ภิญโญภาพสกุล. (๒๕๔๙). “การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๓”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ยินดี ศรีศักดิ์หิรัญ. (๒๕๔๑). “การศึกษารูปแบบและวิธีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม”. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิทยา บุญยะเวชชีวิน. (๒๕๔๓). “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณี เทศบาลตำบลบางปู จังหวัดสมุทรปราการ”. วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระจริณ จิรสุโก (เมืองประทับ). (๒๕๕๒). “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาล เมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์ แพศศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทรงพล ตุ่มทอง. (๒๕๔๑). “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นศึกษากรณีเทศบาลตำบลศรีราชา”. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา
- วิทยา บุญยะเวชชีวิน. (2542). “ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลบางปู จังหวัดสมุทรปราการ”. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศรีพัชรา สิทธิกำจร แก้วพิจิตร. (๒๕๔๙). “การใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในสถานศึกษาเอกชน”. ดุษฎีนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ศรัณย์ จันทร์ดี. (๒๕๔๓). “หลักนิธิตธรรมและความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์กับการพัฒนาประชาธิปไตย: ศึกษาจากทัศนคติของนายอำเภอทั่วประเทศ”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ. (๒๕๕๑). “การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง กรณีศึกษาอำเภอละงู จังหวัดสตูล”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.

อมรา ทองนาค. (๒๕๕๔). “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ และความรู้กับความตระหนักต่อสิทธิที่จะได้รู้ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อิทธิ โลหะชาละ. (๒๕๕๒). “การมีส่วนร่วมในงานวิชาการของครูและอาจารย์วิทยาลัยอาชีวศึกษา เชียงราย”. การศึกษาอิสระการศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. ภาษาอังกฤษ

Cohen, J.M., and Uphoff, N.T. (1981). Rural Development Participation: Concept and Measure For Project Design Implementation and Evaluation : Rural Development Committee Center for international Studies. New York : Cornell University Press.

Iwu-Egwuonwu. (2010). Social responsibility. New York : Cornell University Press.

Keith Davis and John W. Newstrom. (1985). Human behavior at work. New York : McGraw-Hill Book Company, pp. 195-196.

Sashkin, M. (1982). A manager’s guide to participative management. New York : Membership Publications Division, pp. 110-113.

ารแผ่นดินทอง

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ - สกุล : นางสาวสินีนารถ ฉลาดลั่น
- สถานที่อยู่ปัจจุบัน : ๕๔/๑๐๓ หมู่ที่ ๕ ซอย ๑๘
หมู่บ้านอินนิชโอบินเกล้า-ศาลายา
ตำบลศาลากลาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๓๐
- การศึกษา
- พ.ศ. ๒๕๔๔ : ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการบริหารจัดการ
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
- ประสบการณ์การทำงาน
- พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๘ : พิธีกรช่อง ๕ รายการแผ่นดินทอง

